

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za slovenistiko

ORGANIZIRANO PROSTOVOLJNO BRANJE ZA ODRASLE
V SLOVENSKIH SPLOŠNIH KNJIŽNICAH

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2015

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za slovenistiko

ORGANIZIRANO PROSTOVOLJNO BRANJE ZA ODRASLE
V SLOVENSKIH SPLOŠNIH KNJIŽNICAH

DIPLOMSKO DELO

Študijski program:
Slovenistika – D

Mentor: izr. prof. dr. Alenka ŽBOGAR

Judita KOBOL

LJUBLJANA, 2015

Zahvala

Za pomoč, strokovne nasvete, trud in prijaznost ob pisanju diplomskega dela se iskreno zahvaljujem mentorici, izr. prof. dr. Alenki Žbogar.

Posebno zahvalo namenjam vsem sodelujočim bibliotekarjem slovenskih splošnih knjižnic ter slovenske knjižnice v Trstu, ki so si vzeli čas za reševanje anketnega vprašalnika ter tako prispevali dobršen del k raziskovanju bralnih navad odraslih.

Za prevod izvlečka in ključnih besed se zahvaljujem Christine Berk Kveder.

Za jezikovni pregled se zahvaljujem Tanji Lenart.

Za pomoč pri oblikovanju in reševanje številnih računalniških zagat se zahvaljujem Sašu Brusu.

Največjo zahvalo pa namenjam možu Tomažu in staršem, ki so me vsa leta spodbujali in mi pomagali prebroditi marsikatero krizo težkih študentskih let.

Diplomsko delo posvečam sinu Primožu, ki mu dolgujem vse zamujene urice, ki sem jih preživela za knjigami.

Izvleček

Pričujoče delo je poskus definicije pojma branje s poudarkom na področju branja odraslih, do česar smo prišli s pomočjo raziskovanja branja pri otrocih in mladostnikih.

Na kratko se bomo dotaknili bralnih stopenj različnih raziskovalcev, tehnik, dejavnikov, funkcij in vrst branja.

Kot že omenjeno, je diplomsko delo namenjeno predvsem raziskovanju bralnih navad odraslih, zato ne bo odveč, če bomo spregovorili tudi o bralni pismenosti, ki jo bomo podkrepili z raziskavo iz leta 1998.

Predstavili bomo nekatere organizirane oblike branja in izobraževanja za odrasle, ki so pod okriljem Bralnega društva Slovenije in Andragoškega centra Slovenije.

V raziskovalnem delu bomo predstavili rezultate lastne raziskave za področje organiziranega prostovoljnega branja za odrasle v slovenskih splošnih knjižnicah (in tudi zamejskih v Italiji (Trst) in Avstriji (Celovec)), ki smo jo opravili v oktobru in novembru 2014, in sicer smo za raziskovanje uporabili metodo ankete.

Ker literature o bralnih navadah slovenskih odraslih skorajda ni, smo si pri raziskovanju pomagali z vzorci, ki so nam na voljo za branje za bralno značko v osnovnih šolah, je pa to diplomsko delo lahko prva pomoč za ustvarjanje novih monografij na temo organiziranega branja odraslih.

Ključne besede: branje, bralne navade odraslih, organizirane oblike branja za odrasle, bralna pismenost, bralne stopnje, seznam slovenskih splošnih knjižnic.

Abstract

This thesis aspires to define the term reading, focusing on reading habits of adults with the help of researching reading habits of children and adolescents.

We will briefly present reading levels of different researchers, techniques, factors, functions and kinds of reading.

As already mentioned, the thesis primarily intends to look into the reading habits of adults, therefore reading literacy will be discussed as well, substantiated by a research conducted in 1998.

Some organized forms of reading and education for adults will be examined, operating under the aegis of the Slovenian Reading Association and the Slovenian Institute for Adult Education.

In the research part we will present results of our own survey on the organized volunteer reading for adults in Slovenian public libraries (including those of Slovenian minorities in Italy (Trieste) and Austria (Klagenfurt)), done in October and November 2014, using the method of a questionnaire.

Since literature on the reading habits of Slovenian adults is virtually non-existent we carried out our survey making use of patterns available for Reading Badge reading in elementary schools. The thesis can also be considered as first aid for creating new monographs on the organized forms of reading for adults.

Key words: reading, reading habits of adults, organized forms of reading for adults, reading literacy, reading levels, list of Slovenian public libraries.

Kazala

Splošno kazalo

1.	Pred začetkom ...	6
2.	Uvod	9
3.	Teoretični del	10
3.1	Branje	10
3.2	Bralne stopnje	14
3.3	Tehnike branja	19
3.4	Dejavniki branja	20
3.4.1	Kognitivni dejavniki branja	20
3.4.2	Čustveno-motivacijski dejavniki branja	23
3.5	Funkcije branja	23
3.6	Vrste branja	24
3.7	Oblike pred-, osnovno- in srednješolskega branja pri nas	27
3.8	Branje odraslih	27
3.9	Oblike in projekti za spodbujanje bralne kulture odraslih	28
3.9.1	Oblike organiziranega prostovoljnega branja za odrasle pri nas	28
3.9.2	Projekti za spodbujanje branja odraslih	29
3.10	Tipologija odraslih bralcev	29
3.11	Učinkovito branje	32
3.12	Strateško branje	33
3.13	Bralna pismenost	37
3.13.1	Rezultati raziskave bralne pismenosti odraslih iz leta 1998	43
3.13.2	Ravni pismenosti odraslih v Sloveniji	44
3.13.3	Ravni pismenosti odraslih po državah	46

3.14	Raziskava PIAAC	48
3.14.1	Raziskava PIAAC v Sloveniji.....	49
3.15	Strokovne podlage za pripravo nacionalne strategije za razvoj pismenosti.....	51
3.16	Oblike izobraževanja odraslih za učinkovito branje in za boljšo bralno pismenost	55
3.16.1	Tečaji, delavnice, seminarji hitrega branja	55
3.16.2	Potovanje z avtorjem	60
3.16.3	Tečaji retorike	62
3.16.4	Študijski krožki	65
3.17	Projekti	67
3.17.1	Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Beremo in pišemo skupaj	68
3.17.2	Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Most do izobrazbe	69
3.17.3	Pilotski projekti.....	70
3.18	Knjižne čajanke	70
3.19	Bralnice – bralne delavnice	72
3.20	Podatki o oblikah izobraževanja odraslih	75
3.21	Učinki bralnega usposabljanja	78
3.22	Bralno društvo Slovenije.....	79
3.23	Bralna značka	81
3.23.1	Povodi/vzroki za nastanek bralne značke	82
3.23.2	Bralna značka na Slovenskem	82
3.23.3	Bralna značka danes	86
3.23.4	Cilji	87
3.23.5	Motivacija za branje in vloga mentorja	87
3.23.6	Motivatorji branja	89
3.23.7	Vloga knjižnice	90
3.23.8	Metode in oblike dela pri bralni znački	90

3.23.9	Tekmovanje – da ali ne?	91
3.23.10	Nagrajevanje bralcev	92
4.	Raziskovalni/empirični del	94
4.1	Raziskovalni problem in cilji raziskave	94
4.1.1	Opredelitev problema in ciljev raziskave	94
4.2	Raziskovalna vprašanja	95
4.3	Raziskovalne hipoteze	96
4.4	Metodologija	97
4.4.1	Opredelitev metode	97
4.4.2	Populacija, zajeta v raziskavo/raziskovalni vzorec	98
4.4.3	Zbiranje podatkov in merski instrument	99
4.4.4	Obdelava podatkov	99
4.5	Analiza podatkov	100
4.5.1	Analiza podatkov za knjižnice, v katerih nimajo organizirane nobene oblike prostovoljnega branja za odrasle	100
4.5.2	Analiza podatkov za knjižnice, v katerih imajo organizirano vsaj eno obliko prostovoljnega branja za odrasle	102
4.6	Sklepne ugotovitve – dobljeni rezultati in potrditev oz. ovrženje hipotez	115
5.	Zaključek	119
6.	Literatura	123
7.	Elektronski viri	129
8.	Priloge	130
8.1	Primer anketnega vprašalnika	130
8.2	Seznam slovenskih splošnih knjižnic, ki smo jim v elektronski obliki (e-pošta) poslali anketne vprašalnike	135

Kazalo tabel

Tabela 1: Najvišje stopnje bralnega razvoja (v ŽAKELJ 2008: 53).....	18
Tabela 2: Prikaz oblik izobraževanja odraslih za učinkovito branje in za boljšo bralno pismenost.	77
Tabela 3: Predstavitev stopenj bralne značke, starostnih skupin bralcev, število del, ki jih morajo prebrati in vrsta Prežihove značke.	84

Kazalo slik

Slika 1: Stanko Kotnik.....	83
Slika 2: Leopold Suhodolčan.....	83

Kazalo grafov

Graf 1: Pismenost odraslega prebivalstva v Sloveniji po ravneh (Vir: Raziskava Pismenost odraslih in udeležba v izobraževanju, 1998 v: http://www.acs.si/InfO-mozaik 2009, 25. 8. 2015)	44
Graf 2: Besedilna pismenost mlajših odraslih 16–19 in 20–24 let po ravneh za dijake/študente in odrasle (Vir: Raziskava Pismenost odraslih in udeležba v izobraževanju, 1998 v: http://www.acs.si/InfO-mozaik 2009, 25. 8. 2015).....	46
Graf 3: Pismenost odraslih po ravneh in državah (besedilna pismenost). (Vir: Literacy in the Information Age, Final Report of the International Adult Literacy Survey, OECD 2000, str. 17. V: http://www.acs.si/InfO-mozaik 2009, 25. 8. 2015)	47
Graf 4: Splošne knjižnice.....	102
Graf 5: Oblike organiziranega branja za odrasle	103
Graf 6: Tekmovanje/branje za bralno značko – da ali ne?	104
Graf 7: Druge oblike organiziranega branja za odrasle – da ali ne?	104
Graf 8: Oblike organiziranega prostovoljnega branja za odrasle	105
Graf 9: Pobudniki branja.....	106

Graf 10: Razlogi za branje	106
Graf 11: Koliko let že poteka v knjižnici tekmovanje/branje za bralno značko oz. druga organizirana oblika spodbujanja branja odraslih?	107
Graf 12: Število bralcev	108
Graf 13: Status bralcev	109
Graf 14: Spol bralcev	109
Graf 15: Priporočilni seznam branja – da ali ne?.....	110
Graf 16: Sestavljavci priporočilnih seznamov	111
Graf 17: Literarne zvrsti/vrste.....	111
Graf 18: Branje samo kanonske oz. kanonske in trivialne literature	112
Graf 19: Ločevanje zvrsti/vrst literature glede na spol in starost bralcev	112
Graf 20: Časovno obdobje branja	113
Graf 21: Način za preverjanje prebranega	114
Graf 22: Nagrada ob koncu bralne sezone.....	114
Graf 23: Medknjižnično sodelovanje.....	115

1. Pred začetkom ...

Knjiga je začaran grad (Bina Štampe Žmavc)

*»Knjiga je začaran grad,
ki skriva pravljčni zaklad –
bleščeč in zlat kot sončna dlan
je v sneg tišine zakopan.*

*Ne more ga ukrasti tat –
tam čaka nate ali name,
na vsakogar, ki iz osame
molčečih listov med platnice
prikliče črkam perutnice.*

*Obrne ključ skrivnostnih vrat
in grad odkrije svoj zaklad:
kristale črk, besed dragulje
med branjem razprostire šatulje
svetov in bajk, da si ves zlat
kot kralj – si pravljčno bogat!«*

Bina Štampe Žmavc (BRALNA ZNAČKA ... 2000: 226) v tej pesmi lepo opiše, kaj je knjiga oz. kaj pomeni knjiga njej. Verjetno bi vsakdo, ki rad bere, govoril o knjigah v superlativih, – tudi jaz nisem izjema – pa vendar se mi zdi, da knjiga vse pogosteje tone v pozabo, nadomeščajo pa jo računalniške igre in televizija.

Sama si preprosto ne morem predstavljati življenja brez knjig in branja. Ko sem bila še čisto majhna, so mi starši in stari starši brali in pripovedovali zgodbe. Najraje sem poslušala, ko mi je dedek pripovedoval zgodbo o povodnem možu, ki je ponoči, ko ga ni nihče videl, na volih nekega kmeta prenašal vodo iz jezera na Uršlji Gori v novo jezero na Pohorju – in tako so, po legendi, nastala Lovrenška jezera.

Nato sem se s pomočjo svoje starejše sestre (na)učila velikih in malih tiskanih črk ob prebiranju osmrtnic v dnevnem časopisju.

In potem so v moje življenje začele vstopati knjige. Ne spomnim se, katera je bila prva, ki sem jo čisto sama prebrala, vem le to, da ni bila zadnja. Vsak dan so prihajale nove in nove, vedno debelejše, vsebinsko zahtevnejše in dalj časa trajajoče, a mene nič več ni odvrnilo od branja. Vsak prosti trenutek dneva sem izkoristila za branje. Knjige so me popolnoma zasvojile. In vse od takrat mi še ni bilo dolgčas. Še danes uživam, kadar sem lahko sama s knjigami.

V času osnovne šole so nas učiteljice in knjižničarke spodbujale k branju za bralno značko. To je bilo vedno znova prijetno doživetje. Srečevali smo se s pisatelji, kar nam je takrat veliko pomenilo. Pred takimi srečanji smo najprej doma vsak zase prebrali knjigo, se nato o njej pogovorili v razredu, v knjižnici pa so potekale debate o avtorju in njegovih drugih delih, seveda pa smo se trudili, da bi bilo srečanje z avtorjem nepozabno tudi zanj. Pripravili smo vprašanja, ki smo mu jih nameravali zastaviti, napisali kratke misli o prebrani knjigi, izdelovali plakate ... To so bili časi!

Srednja šola je bila zame na področju branja pravo mrtvilo, saj s strani profesorice za slovenščino ni bilo prave motivacije, prav tako ni bilo branja za bralno značko (pošteno povedano, niti vedela nisem zanj!). Kljub temu sem veliko brala, a se o prebranem nisem mogla z nikomer pogovarjati, saj so se že začeli kazati časi sodobne tehnologije.

Ljubezen do branja me je pripeljala tudi na Oddelek za slovenistiko Filozofske fakultete v Ljubljani. Nič groznega se mi ni zdelo, ko smo že na prvih predavanjih prejeli neskončno dolg seznam domačega branja, spomnim pa se neumornega vzdihovanja nekaterih brucev v smislu: »Kaj si ta profesor sploh predstavlja? Misli, da obstaja v 1. letniku samo ta izpit?« Morda sem ena redkih študentov, ki so prebrali prav vse (zahtevane) knjige in še kakšno več (táko za dušo), a mi ni žal in tega nisem jemala kot nujnost, ampak kot užitek.

Zdaj se spet vračam med slikanice in pravljice, saj jih vsak večer berem svojemu sinu. Vsak večer se o prebranem tudi pogovoriva in dodava kakšno zanimivost, ki sva jo v

knjigi pogrešila. Tudi zanj so knjige postale stalnica, pa ne zato, ker so všeč meni, ampak ker so všeč njemu.

Ko sem sama, vsak prosti trenutek izkoristim za branje, saj me pomirja, navdihuje, sili me v raziskovanje in odkrivanje nerazkritega. Zagotovo bom brala prav do konca življenja, saj me knjige izpolnjujejo. V vsaki izmed njih je najti tudi mene. Z vsemi junaki se lahko poistovetim. Knjige burijo mojo domišljijo in bogatijo moj besedni zaklad. So temelj za moje pisanje. Da, tudi sama pišem. In mogoče kdaj svet ugleda tudi katera mojih knjig. Mogoče. Hvala vam, knjige, da tako izpolnujete moje življenje!

2. Uvod

Kot nakazuje že naslov, bo v tem diplomskem delu govor o bralnih navadah odraslih. Ker ne moremo začeti »*in medias res*«, bom v pričajučem delu skušala definirati pojem branje ter na kratko predstavila bralne stopnje različnih raziskovalcev (Piaget, Chall, Appleyard, Gray, Gates, Duffy in Roehler ter Spear-Swerling in Sternberg), tehnike, dejavnike, funkcije in vrste branja, naštela nekatere oblike pred-, osnovno- in srednješolskega branja pri nas ter se osredotočila na branje odraslih. Opisala bom tipe odraslih bralcev in skušala definirati pojem bralna pismenost, ki ga bom podkrepila še z rezultati mednarodne raziskave iz leta 1998. Opisala bom tudi nekatere projekte Andragoškega centra Slovenije (ACS) in Bralnega društva Slovenije, ki se dotikajo raziskovanja našega področja ter vrste branja.

V raziskovalnem delu se bom ukvarjala z organiziranim prostovoljnim branjem za odrasle (npr. bralna značka za odrasle, poletno družinsko branje ipd.). V zvezi s tem sem opravila anketo v slovenskih splošnih knjižnicah in v nadaljevanju bodo predstavljeni rezultati raziskave.

Temo sem izbrala, ker se mi zdi zelo zanimiva in ker obstaja le malo raziskav v zvezi z branjem odraslih, zato mi je raziskovanje predstavljalo izziv. Literature za to področje praktično ni – v pomoč mi je bila literatura za raziskovanje bralnih navad otrok, ki je zelo dostopna, ter literatura, ki raziskuje bralne navade mladostnikov, ki je že nekoliko manj. Menim, da bo diplomsko delo v korist marsikomu, ki bi želel nadgraditi videnje o bralnih navadah odraslih in v veliko pomoč pri nadaljnjem raziskovanju.

3. Teoretični del

3.1 Branje

Kot večina človekovih dejavnosti, je branje ciljno usmerjeno in mora imeti namen. Ko se bralec odloči o namenu svojega branja, izbere tudi način(e), kako bo želeni cilj udejanjil.

Branje je dejavnost sprejemanja, ki je učinkovitejša, kadar je pisno upovedeno. Je razvijanje recepcijskih sposobnosti, izrazito individualna jezikovna in sporazumevalna dejavnost, pomemben dejavnik pri razvoju osebnosti, saj dolgoročno vpliva na njen razvoj. To so »otrokova pričakovanja in njegov pojmovni svet.« (JAMNIK in PERKO 2000: 111)

Proces branja številni avtorji različno opredeljujejo. Poudarjeni in izpostavljeni so različni elementi branja. Procesi branja so družbeno-kulturno pogojeni in se spreminjajo od kulture do kulture, kar vpliva na definicije, ki jih podajajo različni avtorji iz različnih kulturnih in zgodovinskih obdobj. Zaradi novih spoznanj ter družbenih dejavnikov se definicije branja skozi čas spreminjajo.

Poznamo različne vrste in funkcije branja. Branje je multipla interakcija številnih procesov, ki jih določajo različne sposobnosti, s čimer se strinjajo vsi avtorji.

Definicija glagola *brati* v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) je: »1. razpoznavati znake za glasove in jih vezati v besede: /.../, dojemati vsebino besedila: brati knjigo /.../ 2. razumevati ustaljene, dogovorjene znake: /.../ 3. ugotavljati misli, čustva po zunanjih znamenjih: brati z obraza ...« (SSKJ 2002: 63)

Jug definira branje kot kompleksno in dinamično aktivnost, ki se izgraja in človeka spremlja skozi vse življenje. »Branje ni le sprejemanje pisanega besedila, ampak tudi kritična presoja in razčlenitev prebranega.« (JUG 1986: 13) »Branje pomeni mišljenje, pomeni zbiranje in uvrščanje informacij v lastno miselno strukturo spoznanj.« (JUG 1986: 38) Procesa branja ne smemo razumeti le kot dejansko branje črk, besed, stavkov,

ampak veliko širše. Branje posega na številna področja ter ima veliko vplivov in učinkov na posameznika, kar dokazuje tudi dejstvo, da proces branja preučujejo različne vede s poudarkom na dejavnikih branja, ki jih podrobneje zanimajo.

»Branje je razpoznavanje dogovorjenih pisnih znakov za glasove, njihovo povezovanje v besede in razumevanje pomena le-teh.« (MARC in TORKAR-PAPEŽ 2006: 75) Ne gre zgolj za prepoznavanje znakov in razumevanje pomena, temveč tudi za bralčevo osebno srečanje z besedilom. »Bralec razumeva besedilo skozi filter svojega duševnega stanja in zapisom 'dopisuje', dodaja lastne pomene.« (prav tam) Interakcijo med avtorjem, literarnim besedilom in bralcem preučuje predvsem literarna veda.

»Bralec gradi besedilni svet s pomočjo besedilnih informacij in svojih inferenc.« (STARC 1999: 116) Inferenca je spremenljivka oz. informacija, ki jo bralec doda besedilnim informacijam, da oblikuje smiselni pomen besedilnega sveta. Pri branju se vzpostavi komunikacija med bralcem, besedilom in avtorjem (prav tam).

Toporišič branje definira z naslednjimi besedami: »Brati pomeni, da s tiho ali glasno prevedbo pisnih znamenj v glasovna doživimo stvarnost, na katero se pisna znamenja nanašajo. Tudi branje je odvisno od tega, koliko se nam za zapisom posreči zagledati stvarnost, na katero se zapis nanaša, in se vanjo vživeti. Čim bolj nam je ta pred očmi, tem ustrezneje jo s svojim glasom izražamo, tem bolj gre brana beseda v živo poslušalcu.« (v STARC 1999: 115)

»Branje je intenziven, diferenciran in samo za človeka značilen miselni proces.« (JERČIČ PŠENIČNIK 2007: 119) Je dinamičen proces, pri katerem posegamo na nova področja in tvorimo vedno nove kombinacije. Vsako besedilo dopušča nešteto subjektivnih asociacij, vsak bralec besedilo prebere na svoj način.

S preučevanjem branja so se najprej začeli ukvarjati v Nemčiji in Franciji, in sicer v drugi polovici 19. stoletja. Ugotavljali so značilnosti zaznavanja v procesu branja. Angleški avtorji so s preučevanjem pojavov, povezanih z branjem, začeli v začetku 20. stoletja. Zanimale so jih psihološke osnove branja, razlike med dobrimi in slabimi bralci ter razlike med glasnim in tihim branjem pri odraslih. Osredotočili so se predvsem na

domače okolje. Po prvi svetovni vojni se je težišče preučevanja premaknilo z zaznavnih procesov na procese razumevanja pri branju, na uporabo različnih metod opismenjevanja. Preučevanje branja je pravi razcvet doživelo v 60. in 70. letih. Od takrat dalje izvajajo na tem področju številne raziskave. (PEČJAK 1999: 11) Podane so bile različne definicije, ki se še danes spreminjajo na osnovi novih (spo)znanj.

Splošno sprejet opis branja pomeni proces bralčevega tvorjenja pomena s pomočjo besedila. Poudarja se pomen bralčeve aktivne vloge pri procesu branja in osebni prispevek bralca. Opis opozarja na nastajanje pomena v bralčevi glavi. (GROSMAN 2004: 12)

Pomen bralčeve aktivnosti med procesom branja poudarja tudi Kathleen T. McWorther (2005: 6), ki je opredelila značilnosti aktivnega bralca. Te so:

- bralec vsako branje prilagodi nalogi,
- analizira namen naloge, ki jo ima,
- hitrost branja prilagodi namenu naloge,
- bere kritično,
- med branjem primerja različne vire,
- preleti vse besedilo za pridobitev splošnega pregleda pred pričetkom branja,
- preverja pravilno razumevanje med branjem,
- ob branju dela zapiske in podčrtava ter
- razvija osebne bralne strategije, ki so učinkovite.

Zelo pomembno je tudi bralčevo predznanje in z njim povezano zanimanje. Razlike v definicijah branja se pojavljajo predvsem zato, ker avtorji pri branju poudarjajo različne procese. Glede na to bi jih lahko razdelili v tri skupine:

- definicije, ki poudarjajo proces dekodiranja,
- definicije, ki poudarjajo razumevanje in
- definicije, ki temeljijo na obeh spoznavnih dimenzijah, tj. dekodiranje in razumevanje. (PEČJAK 1999: 11–12)

Izpostavimo lahko dve lastnosti branja, ki se pojavljata pri vseh modelih branja, in sicer 1. zaporedje/sekvenčnost besed pri branju in 2. veliko število različnih sposobnosti (dejavnikov), ki sodelujejo v bralnem procesu. (PEČJAK 1999: 13)

Poznamo tri temeljne stopnje branja, in sicer:

- zaznavanje posameznih sestavin besedila oz. besed in stavkov,
- razumevanje, tj. ko bralec povezuje posamezne stavke v pripoved in si ustvarja predstave o njihovem času, kraju, dogajanju, namenu in posledicah; ko besedilo poveže v predstavo o svetu, dogodkih in vse to poveže z realnim življenjem in
- interpretacija, tj. ko bralec smiselno poveže dogajanje z avtorjevim namenom oz. skuša odgovoriti na vprašanje, kaj in zakaj hoče avtor nekaj povedati ter kakšno sporočilo nam predaja. (GROSMAN 2004: 171) Pri slednji imamo lahko toliko (različnih) odgovorov, kolikor bralcev določenega besedila odgovori na vprašanje.

Bralne stopnje služijo kot nekakšen vodič logičnega zaporedja v razvoju bralnih sposobnosti. Omogočajo nam boljše razumevanje poteka razvoja bralnih sposobnosti.

Jeanne Chall je izpostavila naslednja načela, ki veljajo za posamezne bralne stopnje:

- vsaka bralna stopnja ima specifično strukturo, ki je kvalitativno drugačna od drugih stopenj,
- stopnje si sledijo v hierarhičnem zaporedju,
- branje predstavlja na vseh stopnjah obliko reševanja problema, v kateri se bralec prilagaja okolju,
- individualni napredek posameznika je odvisen od njegovega kognitivnega razvoja in interakcije z okoljem,
- za višje stopnje je značilen fleksibilnejši pristop k branju,
- na višjih stopnjah pri branju bolj sodelujejo procesi sklepanja, bralci pa so kritičnejši do bralnega gradiva,
- za vsako stopnjo je značilna specifična bralna tehnika in
- branje ima poleg kognitivne tudi čustveno-motivacijsko dimenzijo. (PEČJAK in GRADIŠAR 2002: 45–46)

Poznamo različne modele bralnih stopenj, ki jih bomo na tem mestu samo našteali. Pri vsakem utemeljitelju bralnih stopenj je za našo raziskavo relevantna le zadnja, torej najvišja stopnja, ki jo bomo tudi podrobneje opisali.

3.2 Bralne stopnje

1. Faze kognitivnega razvoja Jeana Piageta:

- senzorično-motorična faza (od 0 do 2 let),
- predoperacijska faza (od 2 do 7 let),
- faza konkretnih operacij (od 7 do 11 let) in
- faza formalnih operacij (od 11. leta naprej). (HORVAT in MAGAJNA 1987: 43–252 v ŽAKELJ 2008: 35–36)

Številni avtorji pri opredelitvah bralnega razvoja izhajajo iz Piagetove teorije kognitivnega razvoja. Prehodi na višje stopnje so pogojeni s kognitivnim razvojem posameznika, ki je eden od pogojev za prehod na višjo stopnjo bralnega razvoja. Iz Piagetove teorije kognitivnega razvoja sta izhajala tudi Challove in Joseph A. Appleyard.

2. Chall:

- stopnja 0: predbralno obdobje – priprava na branje (od rojstva do 6. leta),
- stopnja 1: obdobje začetnega branja ali dekodiranja (starost od 6 do 7 let – otrok gre v tem obdobju skozi tri faze),
- stopnja 2: utrjevanje spretnosti branja – tekoče branje (starost od 7 do 8 let),
- stopnja 3: branje za učenje – odkrivanje pomena (starost od 9 do 14 let – dve fazi, in sicer faza 3A, ki traja od 9. do 11. leta, in faza 3B, ki traja od 12. do 14. leta),
- stopnja 4: večstranski pogled na prebrano – odnosi in stališča (starost od 14 do 18 let) in
- stopnja 5: konstrukcija in rekonstrukcija – pogled na svet (starost od 18. leta naprej). (PEČJAK 1999: 66–68 v ŽAKELJ 2008: 37–44)

3. Appleyard – pet vlog v razvoju bralca:

- bralec kot igralec,
- bralec kot junak in junakinja,
- bralec kot mislec,
- interpretativni bralec in
- pragmatični bralec. (APPLEYARD 1994: 21–193 v ŽAKELJ 2008: 45–49)

4. Bralne stopnje Williama S. Graya:

- 1. stopnja: priprava na branje (predšolsko obdobje in začetek prvega razreda),
- 2. stopnja: začetno obdobje bralnega pouka (1. razred),
- 3. stopnja: obdobje hitrega napredka v razvijanju bralnih spretnosti in sposobnosti (2. in 3. razred),
- 4. stopnja: obdobje intenzivnega branja z razvijanjem pomembnih bralnih spretnosti in sposobnosti (od 4.–6. razreda) in
- 5. stopnja: obdobje »žlahtnega« branja z jasnimi in specifičnimi bralnimi stališči, spretnostmi in sposobnostmi (od 7./8. razreda do odraslosti).

Peta je torej zadnja in najvišja stopnja v njegovem modelu. Cilj branja je učinkovito branje in učenje iz različnih besedil. Obdobje te stopnje se prične s sedmim, osmim razredom osnovne šole in se nadaljuje v odraslosti. Lahko bi rekli, da je Gray bralne stopnje enačil z različnimi cilji pri branju. Drugi kriterij je Grayu predstavljala kompleksnost bralnega gradiva. (PEČJAK 1999: 62–63 v ŽAKELJ 2008: 49)

5. Gatesove bralne strategije:

- 1. stopnja: predbralno obdobje,
- 2. stopnja: obdobje priprave na branje,
- 3. stopnja: obdobje začetnega branja,
- 4. stopnja: obdobje začetnega neodvisnega branja,
- 5. stopnja: višje obdobje začetnega branja,
- 6. stopnja: obdobje prehoda od začetne na vmesno stopnjo branja,
- 7. stopnja: obdobje vmesne stopnje branja in
- 8. stopnja: obdobje zrelega branja.

Osma stopnja je v Gatesovem modelu najvišja. To je obdobje zrelega branja (od sedmega razreda dalje), ki označuje sposobnost uporabe različnih bralnih spretnosti in strategij pri branju raznovrstnega gradiva. Poudarek je na višjih miselnih procesih: ocenjevanje, vrednotenje prebranega, primerjanje informacij z drugimi viri, organizacija in reorganizacija gradiva na nov način. (PEČJAK 1999: 63–64 v ŽAKELJ 2008: 49–50)

6. Bralne stopnje Geralda G. Duffyja in Laure R. Roehler:

- 1. stopnja je stopnja pred pravo pismenostjo (predšolsko obdobje),
- 2. stopnja je začetna stopnja prave pismenosti (1. razred in del 2. razreda),
- 3. stopnja je podaljšana začetna stopnja (druga polovica 2. razreda in 3. razred),
- 4. stopnja je stopnja uporabe (4. do 8. razred) in
- 5. stopnja je stopnja moči (obdobje srednje šole).

Zadnja je stopnja moči, ko je bralec sposoben brati vsakovrstno gradivo ter ga kritično presojati in vrednotiti. Pečjak pravi, da je njun model tipičen psihološko-pedagoški, vključuje namreč tudi pedagoške elemente. (PEČJAK 1999: 72–76 v ŽAKELJ 2008: 50)

7. Stopnje Louise Spear-Swerling in Roberta J. Sternberga:

- 1. stopnja: vidni ključ prepoznavanja (2–5 let),
- 2. stopnja: glasovni ključ prepoznavanja (5–6 let),
- 3. stopnja: kontrolirano prepoznavanje besed (6–7 let),
- 4. stopnja: avtomatizirano prepoznavanje besed (7–8 let),
- 5. stopnja: strateško branje (od 8./9. leta naprej) in
- 6. stopnja: učinkovito branje odraslih (od pozne adolescence naprej).

Značilnosti 6. stopnje so, da ima posameznik visoko razvite spretnosti in sposobnosti za razumevanje prebranega. (PEČJAK in GRADIŠAR 2002: 49–50 v ŽAKELJ 2008: 51–53)

Za vse modele je značilno, da gre razvoj bralnih sposobnosti v smeri od enostavnih spretnosti pri branju do kompleksnejših. Vsaka naslednja stopnja je nadgradnja prejšnje, za prehod z nižje na višjo stopnjo je zato treba zadostiti določenim pogojem.

Pri vseh modelih branja se odražata dve lastnosti, ki sta značilni za branje. Prva je zaporedje/sekvenčnost besed pri branju, in druga veliko število različnih sposobnosti (dejavnikov), ki sodelujejo pri bralnem procesu. (PEČJAK 1999: 76)

Najvišja stopnja je učinkovito branje, ki je danes nujno potrebno za normalno vključevanje in delovanje v družbi. Opazimo lahko, da Spear-Swerling in Sternberg strateško branje pojmuje kot predzadnjo stopnjo v razvoju bralnih sposobnosti. Zadnjo pojmuje ta kot učinkovito branje. Danes se sicer kot učinkovito branje pojmuje strateško branje. Tu je moč opaziti neskladje oz. različnost pri opredeljevanju učinkovitega branja, zato bi bilo zanimivo nadalje podrobneje predelati njuno pojmovanje in razlike med strateškim branjem in učinkovitim branjem. V tem delu namreč tega nismo raziskali.

Čeprav vsakega gradiva ne beremo na način, značilen za najvišjo stopnjo, je za zrelega, odraslega bralca pomembno, da ve, kdaj izbrati katero strategijo, na kakšen način brati določeno gradivo, kakšen namen oz. cilj za določeno branje ima. Pomembno je, da se bralec zaveda različnih možnosti, in sicer da ima možnost izbire, da bere glede na stopnjo, ki je najprimernejša.

V spodnji tabeli povzemamo najvišje stopnje po zgoraj omenjenih avtorjih za lažji pregled. Pri vsakem avtorju smo izpostavili starost, v kateri naj bi posameznik prešel na omenjeno stopnjo, poimenovanje najvišje stopnje bralnega razvoja ter sposobnosti, spretnosti, ki so potrebne za to stopnjo, ki jih bralec v svojem bralnem razvoju usvoji.

AVTOR	STOPNJA	STAROST	POIMENOVANJE STOPNJE	SPOSOBNOSTI/SPRETNOSTI
Chall	5.	Od 18. leta naprej	Konstrukcija in rekonstrukcija pogled na svet Zrelo branje	Bere vse vrste besedil. Analizira in sintetizira informacije, pridobljene z branjem, ter gradi lasten sistem znanja.
Appleyard	5.	Odraslost	Pragmatični bralec	Bralec bere na različne načine. Izbira besedila, knjig in vrst branja ter vloge je zavedna in pragmatična.
Gray	8.	Od 7., 8. r. naprej	Obdobje »žlahtnega« branja	Branje z jasnimi in specifičnimi bralnimi stališči, spretnostmi in sposobnostmi. Branje različnih besedil in učenje iz različnih besedil.
Gates	8.	Od 7. r. naprej	Obdobje zrelega branja	Sposobnost uporabe različnih bralnih spretnosti in strategij pri branju razno-

				vrstnega gradiva. Poudarek je na višjih miselnih procesih.
Duffy in Roehler	5.	Od obd. SŠ naprej	Stopnja moči	Bralec je sposoben brati vsakovrstno gradivo ter ga kritično presojati in vrednotiti.
Spear-Swerling in Sternberg	6.	Od pozne adolescence naprej	Učinkovito branje odraslih	Posameznik ima visoko razvite spretnosti in sposobnosti za razumevanje prebranega.

Tabela 1: Najvišje stopnje bralnega razvoja (v ŽAKELJ 2008: 53)

Iz tabele je razvidno, da avtorji podajajo opredelitve z različnim številom bralnih stopenj. Starostna meja za prehod na najvišjo stopnjo je prav tako različna. Ker se med posamezniki pojavljajo razlike, ne moremo postaviti enotne definicije za vse, saj na to vplivajo številni dejavniki. Opazimo, da Gray in Gates tu izpostavljata 7. razred, sem lahko uvrstimo še stopnje po Duffy in Roehler, ki prehod na zadnjo stopnjo postavljata v čas srednje šole in naprej. V drugo skupino uvrščamo (pre)ostale (Chall, Appleyard, Spear-Swerling in Sternberg), ki prehod na zadnjo stopnjo uvrščajo v čas od pozne adolescence naprej v odraslost. Ti avtorji ne podajo številčne starosti, ampak poimenujejo življenjsko obdobje.

Najvišjo, zadnjo stopnjo bralnega razvoja, avtorji modelov branja poimenujejo različno, vsakdo z drugimi besedami. Chall in Gates uporabita izraz zrelo branje, ki ga prva dodaja k izrazu konstrukcija in rekonstrukcija – pogled na svet.

Pri opredelitvi najvišje stopnje lahko opazimo veliko podobnosti. Različno je le poimenovanje stopenj, opredelitev sposobnosti/spretnosti je podobna. Eni bolj izpostavijo en element branja, drugi drugega, vendar kljub temu opazimo določene pojme, ki se ponavljajo.

Pri opredeljevanju spretnosti/sposobnosti, ki so značilne za najvišjo stopnjo, zasledimo naslednje podobnosti: poudarja se branje vseh vrst besedil, branje na različne načine, uporaba različnih bralnih strategij, visoko razvite spretnosti, zavedanje procesa branja, višji miselni procesi. Pomembno je poznavanje razsežnosti procesa branja in aktivnosti bralca.

3.3 Tehnike branja

Tehnike branja usvojimo v času šolanja. Prva tri leta osnovnega šolanja so namenjena pridobivanju le-teh. Bralni pouk sodi v koncept komunikacijskega pouka maternega jezika. Koncept komunikacijskega učenja jezika pojmuje branje kot eno od štirih temeljnih komunikacijskih dejavnosti. Ostale tri pa so: poslušanje, govorjenje in pisanje. Cilj tega koncepta je usposobiti učenca za učinkovito komunikacijo z okoljem. Namen sodobnega bralnega pouka je pripeljati učenca ob koncu obveznega šolanja do stopnje bralne pismenosti, ki je za današnje normalno vključevanje in delovanje v družbi vsakomur nujno potrebno.

Danes se pri bralnem pouku poudarja vzgoja odgovornih bralcev, ki bodo branje uporabljali pri doseganju svojih življenjskih ciljev. Spodbuja se vseživljenjsko branje. Po mnenju avtorjev Johns in Van Leisburg je najvišji cilj v bralnem poučevanju razvijanje vseživljenjske potrebe po branju. (PEČJAK in GRADIŠAR 2002: 59)

Na področju bralnega raziskovanja in poučevanja branja so v zadnjem desetletju vidni naslednji premiki (po Guthrie in Gambrell):

- od pojmovanja pismenosti kot samoregulacije kognitivnega procesa k pismenosti kot odločitvi človeka, da doseže cilj (pomen motivacije),
- od zapomnitve in priklica informacij k predelavi le-teh, da si bralec ustvari čim boljše predstavo sporočila,
- od poudarjanja jezikovnega procesa k uporabi jezikovnega znanja ter
- od razumevanja pri branju k uporabi branja za učenje, pridobivanje znanja, razvijanju učnih, bralnih strategij. (PEČJAK in GRADIŠAR 2002: 38)

Kot je bilo že omenjeno, se s pridobivanjem novih (spo)znanj spreminjajo definicije, cilji znotraj procesa branja. Pečjak tehniko branja opredeli z naslednjimi besedami: pretvarjanje vidnih znakov (črk) v fonemske znake (glasove) in povezovanje glasov v besede. Avtomatizacija tehnike branja pomeni, da bralcem med branjem ni treba razmišljati o tem, kako bodo določeno besedo prebrali, pač pa o pomenu besede. (PEČJAK 2007: 16)

V času osnovnega šolanja pridobimo, usvojimo osnovne tehnike branja, ki jih nadgrajujemo in razvijamo v nadaljnjem življenju, vendar žal ne vsi, saj je upad branja po končanem rednem šolanju zelo velik.

Fazi usvajanja bralnih tehnik bomo opisali v nadaljevanju pri opredelitvi bralne pismenosti. Poznavanje bralnih tehnik in njihova uporaba nudita veliko prednosti, saj to posamezniku omogoča veliko različnih možnosti za obvladovanje gradiva. Posameznik ima s tem več možnosti izbire, to pa predstavlja več moči, da si življenje uredi po svoje. (DEPORTER in HARNACKI 1996: 243–284)

Jug (1986: 46) opredeli naslednje tehnike branja: črkovno branje, besedno branje, stavčno branje, dvojno branje, multiplo branje, odmor za premišljevanje, bralna znamenja, marginalije, delovna znamenja, izpiski, skrajšane fiksacije, razširjeno vidno polje (periferni vid), logični red, blok branje, obkroževanje, groba (globalna) informacija, preleti – diagonalno branje, glasno branje, počasno branje. (ŽAKELJ 2008: 53–55)

3.4 Dejavniki branja

Pojavljajo se različne klasifikacije dejavnikov branja, večino katerih lahko spravimo na skupni imenovalec in jih delimo na kognitivne dejavnike in čustveno-motivacijske dejavnike pri branju.

3.4.1 Kognitivni dejavniki branja

Dejavnike pri branju lahko obravnavamo kot specifične sposobnosti pri branju. Individualne razlike v posameznih specifičnih sposobnostih vodijo do razlik v bralni učinkovitosti med bralci nasploh.

Večina avtorjev pri bralnem procesu izpostavlja dve temeljni dimenziji: dekodiranje in razumevanje, nekateri pa govorijo o dveh temeljnih fazah v bralnem razvoju. Učenje branja je prva faza in predstavlja integracijo dveh procesov. Prvi je dekodiranje besed

oz. vzpostavitev odnosa črka–glas. Najprej spoznamo črke in njim pripadajoče glasove, nato sledi branje, ki predstavlja integracijo identifikacije različnih črk in njim pripadajočih glasov. Drugi proces je uporaba jezikovnih sposobnosti. Usvojitev obeh procesov pomeni velik napredek pri identifikaciji besed oz. v tehniki branja. Druga faza v bralnem razvoju je učenje s pomočjo branja. Ta presega prvo fazo v sposobnosti razumevanja in to je ključni moment pri učenju s pomočjo branja. Prvo fazo (samo bralno tehniko) učenci v osnovni šoli pretežno hitro obvladajo, druga faza pa predstavlja nikdar zaključen proces in traja vse življenje. (PEČJAK 1999: 23–49)

Dekodiranje

»Dekodiranje je pretvarjanje grafičnega koda (ta je dan v pisni obliki) v glasovni oz. fonemski kod.« (PEČJAK 1999: 26) Nanj vplivata dva procesa, in sicer zaznavanje/prepoznavanje grafičnih simbolov in fonemski procesi: glasovno razčlenjevanje in glasovno razločevanje. Proces zaznavanja je pri branju primaren in vključuje spodbudo (tj. začetni dražljaj), pripravo za odgovor in odgovor (tj. reakcija). Grafični simbol ni le dražljaj, ampak vključuje tudi interpretacijo in pomen, ki izhaja iz preteklih izkušenj bralca.

Ključna pojma sta identifikacija (prepoznavanje črk v besedi ali prepoznavanje cele besede) in rekognicija (ponovno prepoznavanje že znanih črk v besedi ali ponovno prepoznavanje cele besede).

Hitrost in natančnost identifikacije in rekognicije črk ali besed sta odvisni od zaznavnih dejavnikov pri branju, ti pa so naslednji:

- Sposobnosti zaznavanja – zaznavne sposobnosti bralca: večjo korelativno zvezo lahko najdemo med specifičnimi zaznavnimi sposobnostmi in sposobnostjo branja, ne pa med sposobnostjo zaznavanja nasploh in sposobnostjo branja. Najpomembnejši specifični zaznavni sposobnosti sta sposobnost vidnega razločevanja črk, zlogov in besed in sposobnost glasovnega razčlenjevanja. Perfetti trdi, da med sposobnostjo glasovnega razčlenjevanja in učenjem branja obstaja vzajemna povezanost. Torej naj bi sposobnost glasovnega razčlenjevanja vplivala na učenje branja, to pa naj bi razvijalo glasovno razčlenjevanje. Morais in sodelavci

so ugotovili, da nepismeni odrasli nimajo razvite sposobnosti glasovnega razčlenjevanja, odrasli, ki so komaj pisni oz. zelo slabo pisni pa kažejo razvito omenjeno sposobnost.

- Vzorec gibanja oči pri branju: pri branju se oči gibljejo skokovito, med branjem se večkrat ustavijo. Postanke imenujemo fiksacijski postanki. So periode čistega videnja, v tem času beremo. Na vzorec gibanja oči pri bralcu vpliva predvsem starost in izurjenost. Izurjeni bralci naredijo manj postankov v vrstici in ti so krajši.
- Znane in neznane besede.
- Tipografske značilnosti besedila: dolžina, širina in presledek med vrsticami, svetlobni kontrast med papirjem in tiskom, vrsta tiska ter vrsta in dimenzija črk.

Razumevanje

Bralno razumevanje vključuje različne bralne procese in različne vidike razumevanja besedila. Avtorji skušajo te procese razložiti s psihološkimi modeli. Just in Carpenter sta model bralnega razumevanja zasnovala na naslednjih procesih:

- zaznavni proces pri dekodiranju,
- besedni proces, pri katerem besedi določimo pomen,
- proces skladiščenja organiziranja besed v povedih in daljših besednih zvezah,
- proces pomenske organizacije besed v povedih in besedilih in
- proces konstrukcije pomena celotnega besedila.

Po njunem mnenju so ti procesi odločilni za razumevanje pri branju. (PEČJAK 1999: 41–49) Kot začetek v procesu razumevanja pri branju opredelita dekodiranje besed. Naslednji proces, ki je pomemben pri razumevanju, je odkrivanje pomena dekodiranih besed v bralčevem mentalnem besedišču. Bogatejši besedni zaklad je eden od pomembnejših dejavnikov za razumevanje besedila. Razvoj bralnega razumevanja poteka po enakem zaporedju kot zgoraj navedeni procesi. Vsi procesi so pomembni za bralno razumevanje.

3.4.2 Čustveno-motivacijski dejavniki branja

Ugotovili so, da je čustvena reakcija na branje osnovni razlog, zakaj večina bralcev bere in večina nebralcev ne bere. To kaže na pomembnost čustveno-motivacijskih dejavnikov pri procesu branja. Glavni, pomembnejši čustveno-motivacijski dejavniki so: stališče/odnos do branja (izpostavimo lahko tri dejavnike: občutja ob branju, pripravljenost za branje in vrednostno prepričanje o branju), interes za branje, motivacija za branje (nanjo vplivajo zunanji motivatorji, stališče, notranje čustveno stanje). Odnos do branja lahko označimo kot relativno trajno naravnost posameznika do bralnega gradiva, bralnih situacij. Nekateri avtorji stališče z močno akcijsko dimenzijo imenujejo interes. Pri stališču so enakovredno poudarjene tri dimenzije: intelektualna, emocionalna in akcijska. Pri interesu je izrazita akcijska dimenzija. (PEČJAK 1999: 49–57 v ŽAKELJ 2008: 55–57)

3.5 Funkcije branja

Funkcije branja so različne in se spreminjajo glede na družbeno okolje in časovno obdobje. Razlikujejo se tudi funkcije branja leposlovja/književnosti od funkcij branja ne-umetnostnih besedil. V različnih obdobjih so književnosti pripisovali različne vloge, pomen, funkcije, učinke. Funkcije branja se spreminjajo glede na individualne potrebe posameznikov, s spremembami v načinih človeškega življenja in mišljenja.

Funkcije branja so pridobivanje znanja, informacij, bogatenje, širjenje besednega zaklada in jezikovnega znanja, širjenje obzorja, razvijanje kritičnega mišljenja, eskapistična funkcija, osebna rast, estetska funkcija ... (GROSMAN 2004: 62–79 v ŽAKELJ 2008: 57)

3.6 Vrste branja

Poznamo različne vrste branja, ki jih uporabimo glede na namen, cilj našega branja. Dober bralec jih pozna, zna uporabljati in prilagoditi namenu branja. Branje glede na hitrost delimo na normalno branje, hitro branje in prelet. (PEČJAK 1999)

Nekateri omenjajo tudi fotobranje, ki ga vsi ne priznavajo kot branje.

Deporter in Hernacki (1996: 243–284) branje glede na hitrost delita na običajno, površno, pregledno in eksponentno. Vsaka od hitrosti branja ima svojo uporabnost. Običajna se na splošno uporablja za branje iz užitka, je relativno počasno branje po vrsticah. Površna je namenjena branju telefonskih imenikov ali slovarjev, branje je nekoliko hitrejša, ko v besedilu iščemo kaj določenega. Pregledna je za branje časopisov, ko želimo dobiti pregled nad besedilom, nad vsebino ali želimo gradivo pregledati vnaprej. Če eksponentno »drvimo« skozi gradivo in ga odlično razumemo, je branje z veliko hitrostjo in visoko stopnjo razumevanja. Eksponentno branje lahko enačimo s tehniko hitrega branja.

Branje delimo tudi glede na glasnost. Poznamo glasno, polglasno (šepetanje) in tiho branje, ki mu pravimo tudi branje v sebi ali notranji govor.

Pri tistem branju »slišimo« glasove v zavesti brez premikanja govornih organov. Nastanejo zaradi dejavnosti govornih in slušnih središč v možganih. Mnogi psihologi pravijo, da so »glasovi v sebi« nujno potrebni za razumevanje besed in stavkov, ki jih preberemo. Neposredni spomin je trpežnejši za slušne kot za vidne predstave, zato te držimo dalj časa v sebi. Tudi besede iz osebnega besednjaka, ki jih prikličemo iz dolgoročnega spomina v delovnega, naj bi prihajale po slušni poti. Notranji govor je krajši v primerjavi z glasnim, izgubljajo se zlasti samoglasniki. Po mnenju nekaterih jezikoslovcev vsebujejo soglasniki več semantičnih informacij kot samoglasniki, zato je notranji govor predvsem soglasniški. Izgubijo se tudi nekatere manj pomembne besede, kot so na primer vezniki. Pri tistem branju, to, kar izgovarjamo v sebi, izražamo tudi z mikrogibi in električnimi potenciali govornih organov, tj. subvokalizacija. (PEČJAK 1991: 20–23)

Glasno branje lahko opredelimo kot prevajanje zapisanega besedila v govorjeno. Je ena najbolj razširjenih in vsakodnevnih govornih dejavnosti (na primer branje poročil, branje predavanj na strokovnih srečanjih, slavnostni govori na različnih prireditvah, proslavah). (Marc in Torkar-Papež 2006: 76) Glasno branje je na prvi stopnji potrebno zato, ker učenec z njim nadzira bralni proces. Daje mu potrebne povratne informacije. Otroci razumejo besedilo tako, da se poslušajo. Kasneje se proces toliko avtomatizira, da nadzor ni več potreben. Pomanjkljivost glasnega branja je to, da smo pri njem preveč pozorni na glas in premalo na vsebino, poleg tega je počasno. Med branjem se oči po vrsticah premikajo hitreje, kot lahko besede izgovarjamo. Pri glasnem branju so oči za dve besedi naprej, pri tihem pa za kake pol besede. Kljub temu so subvokalizacija, polglasno in glasno branje potrebni pri zapletenih, težko izgovorljivih in neznanih besedah (zdi se, da je subvokalizacija potrebna za prenos teh besed v spominske sisteme, zlasti v osebni besednjak). Glasno in polglasno branje je prav tako potrebno pri učenju tujih jezikov v fazi, ko se učimo fonetiko jezika. Glasno izgovarjanje nam olajša sprejemanje v osebni besednjak. Glasno beremo tudi gradivo, ki ga nameravamo kasneje javno prebrati. (PEČJAK 1999)

Vrste branja lahko opredelimo glede na temeljne nagibe za branje. Ločimo tri temeljne nagibe za branje:

- Prvi izhaja iz človekove potrebe, da bi razumel in obvladal svet okoli sebe. Branje je tu sredstvo, ki človeku pomaga, da se v življenju znajde, da spozna naravne in družbene zakonitosti, da razume ustroj družbe v preteklosti in sedanjosti.
- Drugi izvira iz težnje po premagovanju življenjskih težav in želje po sprostitvi. Z branjem si človek ustvarja namišljen svet in v tem najde nadomestilo za neizpolnjene želje, upe in doživetja ter ravnotežje med realnim in sanjskim svetom.
- Tretji izhaja iz človekovega iskanja reda in smisla stvari. Kakor drugi, tudi ta izhaja iz občutka nezadovoljstva s svetom okrog sebe. Vendar pa tu ne gre za sprostitev ali premagovanje vezanosti na okolje in čas, ampak za iskanje smisla sveta in življenja. (BANIČ idr. 1987: 201)

V skladu s temi temeljnimi nagibi za branje ločimo štiri vrste branja:

- Informacijsko branje – namenjeno je razumevanju pisnega sporočila. Bistvena značilnost je sposobnost, da spoznamo pomen informacije, da razumemo njeno

vsebinsko in uporabnost. Včasih se uporablja tehnika diagonalnega branja ali preletavanja, s katerim iščemo specifične podatke ali nova spoznanja v različnih dokumentih. Temu namenu še posebno služijo tehnike hitrega branja.

- Branje za sprostitev – človek se želi umakniti iz realnega življenja ali ubežati praznini in dolgočasju. V gradivu, ki ga bere, išče vzgib za iluzijo, napetost, senzacijo, erotiko ... Posebna značilnost je pasivnost. Bralec želi biti le zadovoljen in očaran, o prebranem ne razmišlja. Pomembno je, da bralec domišljjskega sveta ne zamenja z realnostjo, da se zaveda svojega bega iz realnosti in to sprejme le kot sprostitev. Sem uvrščamo eskapistično funkcijo branja.
- Razmišljujoče (kognitivno) branje – posebna vrsta branja, ki sprašuje in kritično vrednoti. Tu se odraža prastara človekova želja, da bi spoznal in osmisлил svet okrog sebe ter svoje bivanje v njem. Od bralca zahteva visoko stopnjo duševne aktivnosti. Izhaja iz prvega in tretjega temeljnega nagiba za branje. V sporočilu ne išče samo dejstev, temveč predvsem bistvo in ideje. Bralec odkriva pomen velikih filozofskih, političnih in naravoslovnih tekstov preteklosti in sedanjosti. Bralec se avtorju ne prepusti popolnoma, ampak z njim razpravlja in išče, na temeljih nove, boljše vednosti, lastno pot do spoznanja. Potrebna je visoka stopnja aktivnosti bralca. Bralec samo besedilo kritično vrednoti.
- Literarno branje – pravega literarnega branja ne smemo enačiti z branjem nasploh, čeprav običajno to počnemo. Blizu sta mu branje za sprostitev in razmišljujoče branje. V literarnem branju se stapljajo naslednji nagibi: po osebni izpolnitvi, želja po premagovanju osebne vezanosti ter iskanje reda in smisla v svetu in človeškem življenju. Bistvo je, da bralec doživlja besedilo kot literarno umetnino. (BANIČ idr. 1987: 201–202)

Te štiri vrste branja se teoretično jasno ločijo med seboj, vendar pa se v praksi prepletajo, zato je meja med njimi pogosto zabrisana. Različne vrste branja različno cenimo, vendar pa vrednotenje posameznih vrst branja nima večjega pomena. Vsaka vrsta branja namreč izpolnjuje svojo specifično nalogo, zato so različne, a v bistvu enakovredne oblike branja. Vsaka na svoj način prispeva k razvoju človekovega duha, občutenju in obvladovanju sveta.

Pomembno je, da poznamo različne vrste branja in da jih znamo glede na naš namen/cilj tudi uporabiti.

Branje lahko razlikujemo tudi z drugačnih vidikov. Glede na odnos do gradiva govorimo o sistematičnem (kadar načrtno obdelamo pomembno literaturo določenega področja, obdobja ali posameznega avtorja) ali nesistematičnem (kadar brez truda, nenačrtno segamo po posameznih delih) branju. Ločimo intenzivno (vsebuje značilnosti, ki jih pripisujemo literarnemu branju) in ekstenzivno (vsebuje značilnosti, ki jih ima informativno branje) branje. (BANIČ idr. 1987: 202–203 v ŽAKELJ 2008: 58–60)

3.7 Oblike pred-, osnovno- in srednješolskega branja pri nas

- Predšolska bralna značka,
- Knjigobube,
- Ciciklub,
- Babica in dedek pripovedujeta,
- Zibelka branja,
- Bralna značka v osnovni šoli,
- Bralna značka za srednješolsko mladino,
- Bralna značka za otroke Slovencev po svetu,
- Korak za korakom in
- Knjižne čajanke.

O teh oblikah na tem mestu ne bomo podrobneje razpravljali.

3.8 Branje odraslih

Po zaključku srednje šole prestopimo prag mladostništva. Z obdobjem odraslosti prevzamemo marsikatero odgovornost, je pa to tudi čas, ko imamo druge skrbi – poskrbeti moramo za službo, dom in običajno si ustvarimo svoje družine. Ker branje ni več nujno,

mu marsikdo ne posveča več svojega časa. Zaradi sodobne elektronike, celodnevne dela in vsesplošnega hitenja vedno manj beremo in smo vse bolj odvisni od televizije in interneta. Res nimamo več časa za dobro knjigo? Ali res nimamo časa za obisk knjižnice? Kako naj torej bomo zgled svojim otrokom? Prav ta vprašanja so nas spodbudila k raziskovanju bralne kulture odraslih, a o tem bomo pisali nekoliko kasneje.

Branje je dejavnost, ki spremlja človeka od rojstva do smrti. Prisotno je na vseh področjih človekovega življenja. Obvladovanje bralnih veščin je pogoj za normalno eksistiranje človeka. Sodobna družba potrebuje bralno pismene ljudi. Odrasle je treba spodbujati k branju, da ponovno doživijo bralno izkušnjo. (MEDVED 2007: 20).

Ker na Slovenskem zaenkrat še ne obstaja gibanje, ki bi odrasle spodbudilo, da bi našli čas za dobro knjigo in tako bogatili svojo bralno pismenost, so predvsem splošne knjižnice tiste, ki spodbujajo odrasle k branju. Skrbijo tudi za vseživljenjsko učenje, informacijsko opismenjevanje in spodbujanje bralne kulture. V Sloveniji obstajajo tudi projekti spodbujanja bralne kulture odraslih, ki jih v nadaljevanju tudi predstavljamo.

3.9 Oblike in projekti za spodbujanje bralne kulture odraslih

3.9.1 Oblike organiziranega prostovoljnega branja za odrasle pri nas

- bralna značka za odrasle,
- bralni klubi,
- bralnice – bralne delavnice
- bralne čajanke,
- študijski krožki,
- tečaji, delavnice in seminarji hitrega branja
- tečaji retorike
- poletno družinsko branje in
- beremo z Manco Košir.

3.9.2 Projekti za spodbujanje branja odraslih

- Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Beremo in pišemo skupaj,
- Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Most do izobrazbe,
- Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Razgibajmo življenje z učenjem,
- Branje za znanje,
- Branje za zabavo in
- Knjige so zame.

Posamezne oblike in projekti za spodbujanje bralne kulture odraslih, ki potekajo pod okriljem Andragoškega centra Slovenije, Bralnega društva Slovenije in Društva Bralna značka – ZPMS, bodo opisani v nadaljevanju.

3.10 Tipologija odraslih bralcev

Odrasle bralce opredeljujemo po različnih vidikih. Glede na njihovo kritičnost pri branju, bralce delimo na: naivne/nekritične, površno kritične in kritične bralce.

Glede na odnos, ki ga imajo do knjige, delimo bralce na:

- senzacijski bralec, ki se zanima le za vsebino knjige,
- naivni bralec, ki se vrednosti knjige že zaveda, a se rad prepušča vodstvu knjižničarja/bibliotekarja,
- romantični bralec, ki svojo razvojno stopnjo doseže v puberteti in na njej tudi ostane,
- zavedni bralec, ki se s knjigo sistematično izobražuje in
- izobraženi bralec, ki je izoblikovana osebnost in knjižničarjeve pomoči ne potrebuje ali jo celo odklanja. (BANIČ idr. 1987: 207)

Branje v odraslosti, v dejanskih življenjskih okoliščinah terja tekočnost in hitrost, pri branju moramo do besedila zavzeti določeno stališče in imeti poseben cilj. (STOVER in BATES 2005: 37)

Odraslega bralca oz. branje odraslih odlikujejo povečana hitrost, večja količina, boljša zapomnitev, lažji priklic, presoja, izbor, selekcija, zbranost, kritičnost ter ustvarjalnost. (JUG 1986)

V tipologiji odraslega bralca je literarni pristop močno prepleten z vidiki osnovnih vrst branja. Glede na to razvrščamo odrasle bralce v naslednje skupine:

- Funkcionalno-pragmatični bralci – sem prištevamo velik del bralcev. Branje je sredstvo, s katerim se informirajo, pridobivajo koristne napotke za poklic, družbeno in družabno življenje, praktična opravila. Glavna vrsta tega tipa je informativno branje. Sem vključujemo tudi »nebralce«, t. i. bralne analfabete (v roke ne jemljejo knjig, ampak se zadovoljijo z nevredno ilustrirano periodiko, reklamami in revijami).
- Čustveno-fantastični bralci – v svojem gradivu iščejo predvsem čustvene doživljaje. Značilni so predvsem elementi branja za sprostitev. Segajo po zabavni in trivialni literaturi. Privlačijo jih prav tako razgibane in napete zgodbe. Branje za sprostitev lahko prehaja tudi v razmišljajoče branje, pri čemer bralci v gradivu iščejo vrednote, spodbude za realno življenje, rešitve za različne težave, ki jih imajo in probleme, s katerimi se srečujejo v vsakdanjem življenju.
- Razumsko-intelektualni bralci ne iščejo doživetij, čustev, ampak različna spoznanja. Njihovo gradivo so znanstvena in filozofska literatura, eseji, kulturni in socialnokritični romani, problemske drame, refleksivna lirika, v lažjem žanru pa kriminalke. Ta tip je najmanj pogost.
- Literarni bralci posegajo predvsem po branju leposlovja. Osrednja vrednota v življenju zanje je umetniška literatura. Ti bralci razumejo večplastni pomen besedila, uživajo v dognanih literarnih oblikah, skladnosti posameznih sestavin, povezanih v umetniško celoto. Pogoj za doživetje literarne umetnine je specifična nadarjenost, zavzetost oz. motivacija in, seveda, bralna sposobnost, ki mora biti na najvišji stopnji bralnega razvoja. (BANIČ idr. 1987: 207–208)

Jug (1986: 51–53) opredeli naslednje namene odraslega bralca:

- Biti na tekočem – vzdrževati obstoječo raven znanja in spoznanj, ostati v stiku z novostmi, tako splošnimi kot strokovnimi.

- Temeljito informiranje – pridobivanje spoznanj, ki jih bralec mora imeti in so dostopne z branjem, zapolnitev mankov.
- Učenje verbalnih vsebin je sorodno temeljitemu informiranju, vendar je tu prisotna želja po trajnejši zapomnitvi.
- Učenje spretnosti – navodila in knjige (priročniki) so obsežnejše in sistematičnejše kot splošna navodila, ki jim je to podobno.
- Zbiranje pobud – bralci želijo dobiti razne spodbude za lastna razmišljanja in delovanje, aktivnosti.
- Samoizobraževanje – bralec želi preko znanj, spretnosti, pobud in logičnega razmišljanja razviti svojo osebnost – branje za osebni razvoj.
- Razvijanje kritičnosti je tesno povezano s samoizobraževanjem in z njim delno prekrivno, vendar gre za bolj namensko, ozko usmerjeno branje. Bralec želi dobiti argumente, da lahko z njihovo pomočjo utemeljuje svoje prepričanje. Podkrepitev lastnih idej in nazorov, tudi z izjavami drugih.
- Izbor iz obširnih besedil – bralec izbere tiste dele teksta, ki so potrebni za njegovo nadaljnje delo. Bere izbrane dele z ustrezno tehniko branja.
- Iskanje – v že znanih besedilih bralec išče določeno informacijo.
- Predrazvrščanje (selekcija) – iz raznih zajetnih besedil bralec izloči tista, ki jih bo potreboval v celoti ali delno .
- Branje za razvedrilo – branje raznih besedil izključno za zabavo, brez namena iskanja podatkov.
- Branje za osebno rast – namenjeno sprejemanju misli, ki pospešujejo osebno rast bralca.
- Branje za sprostitev – bralec bere za zabavo, zavestno sprostitev po napornem branju za druge namene.
- Branje za preganjanje dolgčasa – branje je nesmiselno, če je to branje na silo. V takem primeru je bolje, da bralec počne nekaj, kar ga veseli, kakor da z branjem po sili zapravlja čas.
- Branje za izmenjavo misli je podobno branju za razvijanje kritičnosti in branju korespondence.
- Korekturno branje – besedila pregledujemo zelo podrobno zaradi morebitnih popravkov.

- Branje zaradi preverjanja je podobno korekturnemu, vendar je razširjeno. Nanaša se na celotno besedilo – vsebinsko, oblikovno in pravopisno.

Splošnejša delitev branja odraslih je lahko tudi delitev na branje kot beg iz realnosti in na branje kot izziv. Odrasli berejo z zelo različnimi nameni, ki so povezani z dejavnostjo posameznega bralca ali s poklicnim področjem oz. zaposlitvijo. Za nekatere je branje del službenih nalog (npr. učitelji, izobraževalci, prevajalci idr.).

Ne glede na namen bi morale branje peljati k miselni izkušnji. »Pisano gradivo je hkrati simbol za izkušnje: predstavlja vse, kar lahko vidimo, slišimo, vonjamo, občutimo, otipamo in naredimo.« (URBANC 1995: 80 v ŽAKELJ 2008: 61–63)

3.11 Učinkovito branje

Kdaj lahko branje označimo za učinkovito? Kaj vse vpliva na bralno učinkovitost? Zakaj se pojavljajo razlike med bralci?

Značilnosti učinkovitega branja raziskovalci z leti nekoliko spreminjajo. Za najvišjo stopnjo razvoja bralnih zmožnosti se uporabljajo različni strokovni izrazi. V zadnjih tridesetih letih 20. stoletja lahko sledimo razvoju različne terminologije.

V sedemdesetih letih je bil vrh v razvoju bralnih sposobnosti opredeljen kot sposobnost fleksibilnega branja, tudi adaptivnega ali diferenciranega. »Fleksibilno branje označuje sposobnost izbiranja ustrezne tehnike branja glede na vrsto bralnega gradiva in cilj/namen branja.« (PEČJAK 2001: 33)

Na tem področju se srečamo s pojmom razmišljujoča pismenost, s katerim se želi poudariti, da osnovne spretnosti branja posamezniku pomagajo pri učinkovitem razmišljanju, pri reševanju vsakdanjih problemov, pri komunikaciji z drugimi ljudmi, pri vključevanju v družbeno dogajanje. Danes se vse pogosteje srečujemo s pojmom strateško branje. (ŽAKELJ 2008: 63–64)

3.12 Strateško branje

Danes se kot najvišji cilj v razvoju bralnih sposobnosti opredeljuje strateško branje. »Bistvo strateškega branja je uporaba kognitivnih in metakognitivnih spretnosti in sposobnosti ob razviti samoregulaciji branja.« (PEČJAK 2001: 34) »Poznavanje in uporaba bralnih strategij sta osrednja momenta učinkovitega, strateškega učenja.« (prav tam: 37) Vendar pa samo poznavanje in uporaba različnih bralnih strategij nista dovolj za učinkovito, strateško branje.

Značilnosti strateškega branja in bralca:

- Poleg kognitivnih tudi metakognitivne spretnosti. Kognitivni proces se nanaša na različne miselne procese, ki bralca pripeljejo do pomena besedila; metakognitivni proces se nanaša na zavedanje o različnih miselnih procesih, ki vodijo do razumevanja, na sposobnost natančnega, premišljenega spremljanja lastnih procesov, povezanih z branjem, in na sposobnost usmerjanja le-teh.
- Obvladovanje samoregulacijskih mehanizmov, ki vključuje vedenje, kako zaključiti nalogo v določenem času, kako doseči bralni cilj, spremljanje sebe pri branju, napredovanju, sistematično pristopanje k branju, časovno načrtovanje učenja z branjem, spremljanje poteka procesa reševanja bralne naloge in evalvacija lastnega dela.
- Motivacija za branje. Posameznik mora želeli brati, hoteti uporabljati strategije in verjeti, da je bralno kompetenten, in da je sposoben izpolniti bralne naloge. (prav tam: 37)

Vse to deluje na učinek branja oz. interaktivnega učenja. To pomeni, da morajo biti prisotne vse te značilnosti, da je branje učinkovito. Samo motivacija za branje ni dovolj, če posameznik ne pozna bralnih strategij, in če ne ve, kako se lotiti bralnega procesa ter kako ga usmerjati, da bo razumel prebrano in dosegel svoje cilje.

.

Strateški bralec pozna različne bralne strategije in se zaveda svojega predznanja. Pred seboj ima jasne cilje (ve, kaj želi z branjem doseči), je aktiven pri procesu branja in nase prevzema del odgovornosti za doseganje zastavljenih ciljev. Če ugotovi, da ne zmore sam, si poišče pomoč. Tako strateškega bralca opisujeta Pressly in McCormick.

(PEČJAK 2001) Za strateškega bralca je značilno, da je notranje motiviran, uporablja bolj kompleksne bralne strategije. Pri vsakem učinkovitem branju (tj. strateško branje) predvideva fleksibilno uporabo več vrst strategij.

Dejavniki bralne učinkovitosti so: percepcijski dejavniki (gibanje oči, vidno in slušno razumevanje), kognitivni dejavniki, motivacija, interesi in socialno-kulturni dejavniki. (PEČJAK 1993: 11)

»Učinkovito branje je miselno delo, ki obsega prebiranje, urejanje in uvrščanje misli v lastno zakladnico spoznanj.« (MOŽINA 2004: 151) Ni le preprosta reproduktivna dejavnost. Pomembna je zmožnost hitrega priklica sprejetih spoznanj in preoblikovanje spoznanj v nove miselne celote. Prisoten je proces iskanja povezav v besedilu in med besedilom ter osebnimi potrebami. Bralec naj torej prične z branjem, preden mu pogled zaobjame vrstice besedila (tj. t. i. branje pred začetkom branja). (MOŽINA 2004: 144–157) To povezujemo z dejavnostmi, ki so povezane s pripravi na branje.

Za izurjene bralce je značilno t. i. konstruktivno branje, ko bralec sam konstruira/oblikuje interpretacijo besedila. (PEČJAK 1999a: 35) Izurjeno branje uvrščamo v kategorijo učinkovitega branja. »Učinkovit bralec ne pobira le črk, besed ali stavkov, temveč izbira informacije, da bi jih sestavil v novo celoto.« (JUG 1986: 11) Odločilni elementi za učinkovitost branja odraslega so: 1. bralna snov, 2. namen bralca, 3. tehnike branja – katere pozna in jih uporablja, 4. bralni načrt (predpriprave, spremljajoče dejavnosti, zaključne dejavnosti). Na slednjega odločilno vplivata besedilo in namen bralca. Bralni načrt opredeli najprimernejšo tehniko branja in potrebne pripravljalne postopke, ki bodo zagotovili optimalno izkoriščenje bralnega časa in prebrane snovi. Predpriprave na branje obsegajo pripravo objektivnih pogojev, razvrščanje, pripravo subjektivnih pogojev, bralne tehnike. Miselna priprava pred branjem je uvod v učinkovito branje. Sledi tekoče branje. Spremljajoče dejavnosti so: zapopasti zgradbo, argumentacijo, stil, besedne skupine. Pomembni so naši izvlečki. Zaključna dejavnost pa obsega smisel branja, primerjavo uspeha, fiksiranje izjav, združevanje izjav ter prenos posameznosti. Sledi uporaba pridobljenih informacij glede na namen/cilj, ki smo si ga zastavili. Načrt branja naj bi namreč opredelil tudi to, kaj s prebranim počnemo po branju. (JUG 1986)

Učinkovito branje vključuje tudi dodatne dejavnosti, kot so npr. označevanje delov besedila, podčrtovanje, izpiski, opombe. Vse te aktivnosti pozitivno vplivajo na zbranost bralca, kar vpliva na uspešnost branja. Zbranost lahko opredelimo kot konstantno kroženje misli okoli pričakovanih ali dejanskih vsebin besedila.

Modeli poteka miselne dejavnosti bralca:

- Bralna pričakovanja, predvidevanja, se v celoti uresničijo. V besedilu bralec ne zasledi ničesar novega, kar mu omogoča hitro branje. S tem, ko so pričakovanja bralca potrjena, bralec doživlja pozitivno izkušnjo, ki ga spodbuja k nadaljnjemu delu. Izjema so primeri, v katerih bralec pričakuje in išče nove informacije, ki mu jih besedilo ne nudi. Tudi v tem primeru je branje koristno, saj bralec s tem ponavlja in tako utrjuje svoje znanje.
- Bralna pričakovanja niso potrjena. Bralec mora svoje dosedanje znanje dopolniti. Sprejeti mora nove informacije, spremeniti svoje predstave, stališča, mnenja, vzpostaviti nove miselne povezave in se učiti. Ponovno branje istega besedila ni potrebno, če bralec ve, da lahko podobne informacije pridobi tudi v drugih besedilih.
- Novih misli, ki se pojavijo v besedilu, bralec ne sprejme, ker se ne skladajo z njegovim prepričanjem in izkušnjami oz. z informacijami, ki jih je pridobil iz drugih virov. Misli odklanja z utemeljenimi argumenti in ne zaradi trme ali neznanja. (JUG 1986: 42–43)

Ne glede na to, kakšna pričakovanja ima bralec, ta spodbujajo miselni proces in s tem aktivnost bralca pri samem procesu branja.

Za učinkovitost branja je zelo pomembna koncentracija, kot smo že zgoraj omenili. Brez zbranosti namreč ni hitrega branja, ni boljšega razumevanja in ne boljšega pomnjenja. Prav tako ni odpornosti zoper motnje iz notranjega ali zunanjega okolja. »Zbranost ni nadarjenost, temveč sposobnost, ki jo mora vsakdo razviti sam.« (MOŽINA 2004: 149) Koncentracija pri branju pomeni, da razmišljamo le o tem, kar beremo (tj. vsebina). Poleg branja istočasno ne poteka nobena druga aktivnost. Koncentrirano branje predstavlja miselno dejavnost, pri kateri gre za zbiranje novih informacij in za popravljanje in nadgrajevanje novega znanja. (PEČJAK 1999: 108)

Možina (2004: 149–150) navaja osem nasvetov za boljšo zbranost. Ti so:

- delovanje pod pritiskom časa (določimo si čas, v katerem mora biti branje opravljeno),
- samonagrajevanje (če branje opravimo v določenem času, si obljubimo majhno nagrado; med branjem se odrečemo vsem užitek),
- osrednja misel (v mislih imamo bistveno idejo, ki skozi besedilo poteka kot »rdeča nit«, na katero vežemo stranske in podobne misli),
- povezovanje in ponavljanje (večkrat povežemo novo s starim, s čimer nam postaja vsebina vedno bolj znana; postanki po prebrani strani ali poglavju niso napačni, saj s tem na hitro preletimo/ponovimo, kar si moramo zapomniti in utrdimo prebrano),
- zavzetost in odgovornost (poskušamo ugotoviti, kaj bi nas v besedilu utegnilo zanimati in da vzpostavimo zanimanje, prevzamemo odgovornost nase),
- kritičnost do gradiva (izboljša našo koncentracijo; med branjem si postavljamo različna vprašanja, npr. ali se strinjam s podanimi podatki, z avtorjevimi mislimi, je to skladno z mojim znanjem, izkušnjami, je to skladno s tem, kar je avtor povedal doslej, je to zame zanimivo, vredno zapomnitve, pri čemer je pomembno, da ne sprejmemo vsega kot edino pravilnega),
- delovne navade in okolje (isti prostor in pripomočki za študij ter ista okolica sami od sebe poskrbijo, da smo bolj pozorni; vpliv ima tudi položaj telesa; prav tako imajo svojo vlogo odmori – bolje je več kratkih odmorov, ki so izpolnjeni s telesno aktivnostjo; poslušati moramo sebe, in ko začutimo, da potrebujemo premor, ga moramo narediti) in
- vzvišenost nad motnjami (motnje delimo na notranje (tj. skrbi, različni interesi) in zunanje (tj. hrup, zunanji nemir); ker se vseh ne da odpraviti, se moramo naučiti, da jih zanemarimo (tj. jih ne občutimo, ne slišimo in ne vidimo) in se osredotočimo na branje).

Osnova za učinkovito branje je dojetje, zaznavanje besed. Brez natančnega razumevanja besed je v procesu branja nemogoče razmišljanje, interpretiranje, vrednotenje prebranega. (TINKER 1966: 12) Dobro usvojena bralna tehnika je osnova za učinkovito branje, prvi pogoj, ki mora biti izpolnjen. Je prvi korak k učinkovitemu branju. Učinkovito in uspešno branje je pomembna sestavina osebne učinkovitosti in uspešnosti.

Branje sodi med počasnejše, vendar temeljitejše načine za sprejemanje sporočil v pisnem komuniciranju. Menedžer, poslovnež, študent mora v kratkem času prebrati, razumeti in si zapomniti jedro vsebine različno zahtevnih besedil. Na delovnem področju je učinkovitost pri branju zelo pomembna, torej je to področje aktualno za kadrovske službe, vodilne organe podjetij, organizacij. Nenehno usposabljanje, izpopolnjevanje je pomembno tudi na tem področju. Razlike med spretnimi in neveščimi bralci lahko opazimo že pri vsakodnevnem prebiranju časopisov, revij. Spretni bralci se držijo istih časopisov, revij, saj tako vedo, kje kaj najdejo. Spretni bralec z enim samim pogledom dobi osnovno orientacijo nad člankom in se osredini na zanj zanimive, aktualne dele. Nevešč bralec se takoj loti podrobnega branja in se tako izgubi v množici besed, podatkov, misli. Vešči bralec si najprej ustvari pregled nad gradivom (MOŽINA 2004: 144–157 v ŽAKELJ 2008: 64–68).

3.13 Bralna pismenost

Bralna pismenost je pomembna tako za posameznika kot za družbo. Čeprav se vedno bolj poudarja njen pomen, strokovnjaki že nekaj časa zaznavajo njen upad. Upada tudi zanimanje za leposlovno branje in za branje na splošno. Vedno manj ljudi bere v prostem času, raje se posvetijo dejavnostim, ki zahtevajo manj napora. Motivacija za branje po končanem rednem šolanju močno upade. Menimo, da bi morali zaradi takih podatkov še več pozornosti nameniti odraslim bralcem.

Mednarodni dan pismenosti je 8. september. Na ta dan se vsi, povezani s pismenostjo, s področji, ki vključujejo pismenost, sprašujejo, kaj je bilo storjenega za višjo pismenost.

Leta 2003 so v palači Združenih narodov v New Yorku razglasili mednarodno desetletje pismenosti, ki se je zaključilo z iztekom leta 2012. Kofi Annan je dejal, »da je pismenost ključ do odprave človekove nesreče, do uresničitve pozitivnih možnosti za vse ljudi ter do svobodne in upanja polne prihodnosti.« (v VINTAR 2006: 2)

Izraz bralna pismenost se je pri nas pojavil v začetku devetdesetih let 20. stoletja. Bralna pismenost je »sposobnost razumeti in uporabiti tiste pisne jezikovne oblike, ki jih zahteva delovanje v družbi in/ali so pomembne za posameznika.« (ELLEY idr. 1995: 19)

Z drugimi besedami »to pomeni, da je bralno pismen tisti, ki bere tekoče, prebrano razume in je sposoben informacije, dobljene z branjem, uporabljati pri reševanju učnih in življenjskih problemov ter za osebno rast. Bralno pismen človek je sposoben fleksibilno uporabljati različne tehnike branja glede na vrsto bralnega gradiva in cilj branja.« (PEČJAK in GRADIŠAR 2002: 39) Bralna pismenost je torej zelo pomembna tudi v odraslosti, ne le v času rednega šolanja. V odraslosti je zelo pomembno, da znamo poiskati različne informacije, da vsebino prebranega razumemo, da usvojimo različne vrste in tehnike branja ter jih znamo prilagoditi našemu namenu branja.

Definicija pismenosti, ki je podana v Nacionalni strategiji razvoja pismenosti, opredeljuje pismenost kot »trajno razvijajočo se zmožnost posameznikov, da uporabljajo družbeno dogovorjene sisteme simbolov za tvorjenje, razumevanje in uporabo besedil za potrebe življenja v družini, šoli, na delovnem mestu in v družbi. Pridobljeno znanje in spretnosti ter razvite sposobnosti posamezniku omogočajo uspešno in ustvarjalno osebno rast ter odgovorno in kritično sodelovanje v poklicnem in družbenem življenju.« (NACIONALNA STRATEGIJA ... v PEČJAK 2007: 12–13)

Branje in pisanje predstavljata podlago vsem ostalim pismenostim in sta temeljna konstitutivna elementa pismenosti. »Doseganje vsestransko razvite pismenosti in še zlasti bralne pismenosti je dolgotrajen proces, ki ga je treba sistematično načrtovati in izvajati od predšolskega obdobja v vrtcu do konca šolanja v osnovni in srednji šoli, nato pa tako pridobljene osnove izpopolnjevati vse življenje.« (GROSMAN 2007: 6) Le tako je mogoče izpopolnjevati in nadgrajevati pismenost za življenje in delovanje v sodobni družbi, v kateri je nujna visoko razvita pismenost za uspešno osebno in družbeno delovanje ter tudi za vseživljenjsko učenje. Grosmanova poudari potrebo po sistematičnem opismenjevanju, ki se ne sme končati v prvem triletju osnovne šole. Potrebno je načrtno razvijanje za različne potrebe, različne načine branja, razna področja in skozi vsa šolska obdobja. Ob koncu šolanja naj bi vsi učenci dosegli stopnjo razvite in uporabne pismenosti za pošolsko samostojno in vseživljenjsko učenje, za nove oblike pisanja in branja. Meta

Grosman nadalje poudarja pomen učenčeve in posameznikove zmožnosti dejanskih jezikovnih rab ter branja in pisanja za uspešno realizacijo vseh zastavljenih nalog, za dosego ciljev (prav tam).

Kot element bralne pismenosti navajajo tudi kritično branje, kar označuje sposobnost posameznika, da vsebino prebranega kritično pretrese, ločuje dejstva od stališč, bere tudi »med vrsticami«, prepozna manipulativne elemente v besedilih itd. (PEČJAK 2007: 16–17).

K bralni pismenosti vodita dve jasno ločeni fazi: faza opismenjevanja v ožjem pomenu besede in faza opismenjevanja v širšem pomenu besede. Prva faza vključuje razvijanje predbralnih in predpisalnih sposobnosti, usvajanje tehnike branja in urjenje oz. avtomatizacijo tehnike branja. Poudarjeno je pridobivanje znanja besedne analize. Znotraj te faze imamo še tri. Za prvo je značilno slikovno branje učenca – besede bere globalno, besede zaznava kot slike, ki se mu s ponavljanjem vtisnejo v zavest v celoti. Poudarek je na razvijanju sposobnosti vidnega in slušnega razločevanja ter razčlenjevanja. V drugi fazi učenci vzpostavljajo asociativno zvezo črka–glas in povezujejo glasove v besede. Tu gre torej za usvajanje tehnike branja, pisanja. V tretji fazi pride do utrjevanja tehnike branja z urjenjem. Urjenje pripelje do avtomatizirane tehnike branja, rezultat je tekoče branje in razumevanje primernih besedil za tisto starostno obdobje. Ključna sposobnost začetnega branja je sposobnost dekodiranja. (PEČJAK in GRADIŠAR 2002: 46–47)

Nato nastopi faza opismenjevanja v širšem pomenu – učenec mora bralno spretnost uporabiti v funkciji učenja, pri pridobivanju informacij, novega znanja. To fazo imenujejo tudi stopnja branja za učenje (Chall), stopnja neodvisnega branja (Johnson, Kress, Pikulski) ali uporabna bralna stopnja (Duffy, Roehler). (prav tam) Vsi poudarjajo tekoče branje različnih vrst gradiva z razumevanjem.

Opismenjevanje je »poučevanje ali pridobivanje spretnosti branja, pisanja in računanja, da bi osebo pripravili na delovanje v družbi.« (JELENC 1991: 50)

Pečjak (2007: 12–19) govori o stopenjskosti pismenosti – optimalen potek razvoja pismenosti, usklajen z razvojnimi zmožnostmi posameznika v različnih obdobjih. Pravi,

da je na različnih stopnjah izobraževanja smiselno razvijati tiste elemente pismenosti, ki jih zahteva okolje, in ki jih otrok/mladostnik/odrasel lahko obvlada.

Duffy in Roehler pravita, da k bralni pismenosti vodijo trije delni cilji. Ti so: ustrezno stališče do branja (miselne predstave o branju, občutki ob branju), razumevanje procesa branja (bralne zakonitosti, odnos črka-glas, bralne strategije) in razumevanje izbrane vsebine (razumevanje avtorjevega sporočila). (PEČJAK in GRADIŠAR 2002: 40–42)

Opismenjevalna akcija označuje »usklajene akcije v javnih občilih, svetovanje in poučevanje, s katerimi naj bi povedali število pismenih odraslih v družbi.« (JELENC 1991: 50)

Teorija nam danes ne ponuja enotne definicije pismenosti. Razvoj pismenosti je namreč sprejela kot temeljno komponento vseživljenjskega učenja in izobraževanja ter uspešnega izobraževanja nasploh. Razumevanje pojma pismenost se širi in zajema vse več veščin in znanj – koncept pismenosti je širši in celovitejši. V sodobnem razvoju učečih se okolij se vse bolj poudarjata pomen in vloga pismenosti ter vseživljenjskega učenja. Glede na komunikacijski vidik lahko pismenost opredelimo kot skupek štirih dejavnosti: pisanje, branje, poslušanje in govorjenje. Je zahteven in zapleten proces.

Zahteva nenehno razvijanje in vseživljenjsko učenje zaradi nenehnega spreminjanja, razvoja vrst ter načinov sporočanja in sprejemanja informacij. Pismenost razvijamo v formalnih oblikah izobraževanja in tudi z neformalnimi oblikami izobraževanja, ki nas spremljajo skozi življenje. (BUDNA idr. 2003: 17–19, 41–50)

Bralna sposobnost ima neomejene možnosti razvoja, se ves čas nadgrajuje ... (GROSMAN 2004). Nenehno se razvija, nadgrajuje z vedno večjo učinkovitostjo branja in uporabo znanja v vsakdanjem življenju, še zlasti v sklopu neformalnega izobraževanja odraslih, znotraj vseživljenjskega učenja in izobraževanja.

Zakaj potreba po trajno razvijajoči bralni pismenosti? V današnjem času se vse bolj pojavlja potreba po trajno razvijajoči se pismenosti in s tem po trajno razvijajoči bralni pismenosti. (Bralno) Pismenost razumemo kot orodje za osebno rast, posamezniku

pomaga h kritičnemu sodelovanju v poklicnem in družbenem življenju. Nenehne spremembe na teh področjih seveda zahtevajo fleksibilno odzivanje posameznika nanje, s tem tudi nove načine komuniciranja z okoljem in vse to posamezniku omogoča razvita zmožnost (bralne) pismenosti.

Pavlica meni, da je branje v akademskem okolju orodje za pridobivanje znanja in izobrazbe. (PAVLICA 1999: 191) Uporabo branja za akademski uspeh izpostavi tudi McWorther (2005: 3). Njuno misel lahko razširimo na vsa družbena okolja, ne le na akademsko. Branje je orodje za pridobivanje znanja na vseh področjih človekovega delovanja.

Ličen pravi, da je človek ob nizki bralni pismenosti prikrajšan za atraktivno prostočasno dejavnost, ki združuje prijetno s koristnim, prikrajšan je za veliko zadovoljstva. (LIČEN 2000: 137) Posameznik, ki je slabo bralno pismen, ni prikrajšan le pri prostočasnih dejavnostih, ampak lahko to razširimo na vsa področja njegovega delovanja.

Branje v odraslosti posamezniku omogoči razbiranje širše kulture in izbiro delovnih mest, ki so statusno in denarno boljša. Nebralci, posamezniki s slabšo bralno sposobnostjo se lahko znajdejo v situacijah, ko namesto njih odločajo drugi, ko jim meje postavljajo sposobni bralci. (STOVER in BATES 2005: 37)

Prav tako Moore pravi, da zaman govorimo o dobri strategiji razvoja družbe, če za temelj ne sprejmemo bralne pismenosti. (BREZNIK idr. 2005: 157)

Vedno bolj se poudarja pomen bralne pismenosti, kar zasledimo v različnih virih. Številni avtorji to poudarjajo. Učinke dobro razvite bralne sposobnosti lahko opazimo na vseh področjih človekovega življenja. (ŽAKELJ 2008: 68–72)

EURYDICE – Evropska informacijska družba o izobraževanju je leta 2002 izdala dokument *Ključne zmožnosti* (orig. *Key Competencies*), v katerem je bralna pismenost definirana kot »zmožnost razumeti in uporabljati pisna besedila ter razmišljati o njih, da bi dosegli lastne cilje, razvili svoje znanje ter potenciale in učinkovito sodelovali v družbi.« (GROSMAN v MOHAR 2003: 9)

Kako se lahko mi kot narod pridružimo temu prizadevanju, je seveda odvisno od nas samih, za doseganje višje pismenosti pa skrbita Bralno društvo Slovenije in Društvo bralne značke Slovenije. Pri tem ne smemo prezreti učiteljev, mentorjev, knjižnic in drugih dejavnikov, ki bi lahko vplivali na izboljšanje bralne pismenosti. (GROSMAN v MOHAR 2003: 12) Izpostaviti je treba načrtovane oblike izobraževanja staršev, npr. s programi družinske pismenosti, ki zajemajo različne izobraževalne pristope za zviševanje ravni pismenosti vseh družinskih članov. Cilj programov je izboljšati spretnost branja, spoznavati bralno gradivo za otroke in odrasle ter domena pismenosti za vsakdanje življenje. V nekaterih državah (npr. Velika Britanija) se uveljavljajo izobraževalni programi na državni ravni. K uveljavljanju le-teh so jih spodbudili izsledki mednarodnih raziskav bralne pismenosti ljudi. (GROSMAN v MOHAR 2003: 150–151)

Meta Grosman pomen bralne pismenosti utemeljuje z besedami, da je /B/ralna pismenost pomembna za posameznika in družbo, saj brez nje posameznik ne more pozitivno prispevati h gospodarskemu in družbenemu razvoju. Pomembna je tudi za ohranitev kulturne dediščine, identitete in zavesti jezika med kulturnim pluralizmom, ki je vse bolj prisoten.

Tudi drugod po svetu namenjajo pozornost vprašanju bralne pismenosti (za to se zavzema UNESCO), in sicer kako jo izboljšati, saj so rezultati mednarodnih raziskav pokazali nizko funkcionalno pismenost pri veliko odraslih. (GROSMAN v MOHAR 2003: 7–8)

Rezultati raziskave so za Slovenijo pokazali, da obstaja razmeroma velik delež odraslih, katerih bralne spretnosti so za današnji čas podpovprečne, prav tako so pokazali pomemben vpliv izobrazbe na pismenost otrok, zato je ozaveščanje o njihovi vlogi še toliko večje. Pri nas so zato na Andragoškem centru Slovenije (ACS) ustanovili program družinske pismenosti »*Beremo in pišemo skupaj*«. (GROSMAN v MOHAR 2003: 150–151)

3.13.1 Rezultati raziskave bralne pismenosti odraslih iz leta 1998

V znanosti ločimo dve veji preučevanja pismenosti odraslih, psihološko in socialno. Psihološki ali kognitivni modeli preučujejo pismenost kot spretnost, ki je neodvisna od socialnega in kulturnega okolja, ter poudarjajo tri ključne vidike: kognitivni (miselni procesi, določanje pomena), jezikovni (sredstvo izražanja pomena) in razvojni (zmožnost v posameznem razvojnem obdobju). Socialni modeli pismenosti poudarjajo, da je pismenost povezana s socialnimi, političnimi ter kulturnimi sistemi in zrcali razmerja družbene moči. Razmerja družbene moči pomenijo, da so nekatere pismenosti prevladujoče in druge manj vidne in pomembne, ker so povezane s socialno in ekonomsko izključenimi družbenimi skupinami. (LITERACY – AN INTERNATIONAL HANDBOOK 1999 v: <http://www.acs.si/InfO-mozaik> 2009, 25. 8. 2015)

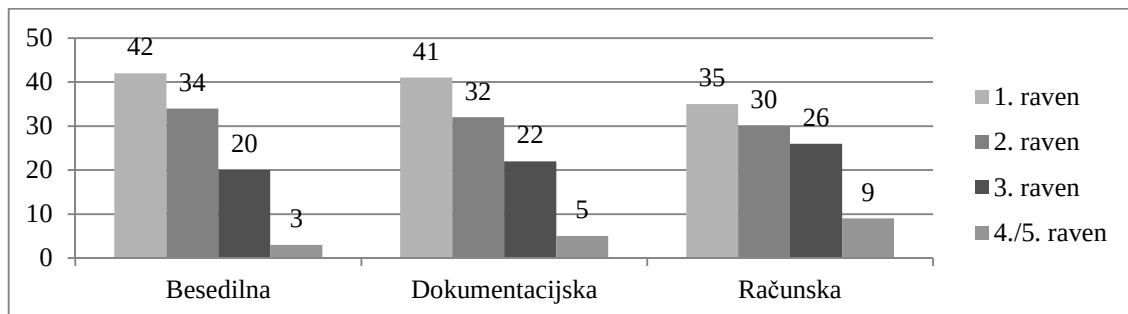
Nekje med psihološkimi in socialnimi modeli pismenosti je tista, ki je zapisana v slovenski *Nacionalni strategiji za razvoj pismenosti*, in sicer da je pismenost trajno razvijajoča se zmožnost posameznikov, da uporabljajo družbeno dogovorjene sisteme simbolov (jezik) za tvorjenje, razumevanje in uporabo besedil za potrebe življenja v družini, šoli, na delovnem mestu in v družbi. Pridobljeno znanje in spretnosti ter razvite sposobnosti posamezniku omogočajo uspešno in ustvarjalno osebno rast ter odgovorno in kritično sodelovanje v poklicnem in družbenem življenju. (NACIONALNA STRATEGIJA ZA RAZVOJ PISMENOSTI 2006 v: <http://www.acs.si/InfO-mozaik> 2009, 25. 8. 2015)

Na psiholoških teorijah temeljijo mednarodne raziskave pismenosti odraslih, ki potekajo v sklopu OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development; v slovenščini: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj) in se izpeljujejo v industrijsko razvitejših državah. Mednarodna raziskava pismenosti odraslih, v kateri je sodelovala Slovenija leta 1998, se je osredotočala na pismenost kot spretnost, vendar je upoštevala tudi rabo pismenosti v vsakdanjem življenju. Pismenost odraslih je bila v mednarodni raziskavi opredeljena kot sposobnost razumeti in uporabljati tiskane informacije iz vsakdanjega življenja v družini, pri delu in skupnosti za doseganje osebnih ciljev ter razvoj lastnega znanja in potencialov. (LITERACY IN THE INFORMATION AGE 2000 v: <http://www.acs.si/InfO-mozaik> 2009, 25. 8. 2015)

3.13.2 Ravni pismenosti odraslih v Sloveniji

Edini vir informacij o ravneh pismenosti odraslih v Sloveniji je nacionalna raziskava pismenosti odraslih, ki je potekala prek OECD leta 1998, in v kateri je poleg Slovenije sodelovalo še 20 drugih držav. Raziskava je preučevala pismenost na treh medsebojno povezanih področjih, in sicer besedilno, dokumentacijsko in računsko pismenost. Raven pismenosti se prikazuje s pomočjo lestvice, ki obsega 500 točk in je razdeljena na 5 ravni, pri čemer pomeni 1. raven najnižjo in 5. raven najvišjo raven pismenosti.

Za Slovenijo je značilna visoka umestitev odraslega prebivalstva na prvi dve ravni in razmeroma skromna umestitev na zgornje tri ravni pismenosti (graf 1). Na prvi dve ravni pismenosti se je v Sloveniji uvrstilo 65–77 % odraslih v starosti od 16 do 65 let. Odrasli so pokazali primanjkljaje v tistih spretnostih, ki omogočajo iskanje in razumevanje informacij iz različnih pisnih virov in njihovo uporabo v novih okoliščinah. Dosežki populacije v pismenosti so najslabši na področju besedilne pismenosti in nekoliko boljši v računski pismenosti.



Graf 1: Pismenost odraslega prebivalstva v Sloveniji po ravneh (Vir: Raziskava Pismenost odraslih in udeležba v izobraževanju, 1998 v: <http://www.acs.si/InfO-mozaiK> 2009, 25. 8. 2015)

Na testu pismenosti so odrasli, ki so se uvrstili na prvo raven, pokazali, da razumejo in uporabljajo preprosta, nezapletena besedila. Sposobni so poiskati informacijo v besedilu ali med podatki, če med njimi ni motečih informacij. Na področju računske pismenosti znajo za vsakdanjo rabo uporabiti preproste računske operacije, ki vključujejo seštevanje ali odštevanje.

Odrasli, s pisnimi dosežki na 2. ravni, lahko ravnaajo z zahtevnejšimi besedili, poiščejo in povežejo več informacij hkrati iz besedil, ki vsebujejo tudi moteče informacije in/ali

opravijo preprosto sklepanje, na osnovi danih informacij. Na višjih ravneh pismenosti odrasli poiščejo informacije v zgoščenih besedilih, ki vsebujejo moteče informacije, do rešitev pridejo s sklepanjem, rabo specializiranega znanja ter s primerjavo kompleksnih informacij. Iz problemske situacije izluščijo matematični problem, do rezultata in rešitve pridejo z uporabo več matematičnih operacij.

Podatki razkrivajo, da lahko neugodne dosežke v pismenosti odraslih v Sloveniji pojasnimo z vplivom štirih dejavnikov: stopnjo izobrazbe, starostjo, izobrazbo staršev in zaposlitvenim položajem.

Ključni dejavnik ravni pismenosti odraslih v Sloveniji je dolžina začetnega izobraževanja, oziroma dosežena izobrazba. Z višjo stopnjo izobrazbe se zvišujejo tudi dosežki v pismenosti. Končana štiriletna srednja šola je mejnik, ki še zagotavlja ustrezno raven pismenosti, nižje izobrazbene ravni pa v manjši meri, saj so dosežki odraslih z manj kot srednjo šolo bistveno slabši, povečini se odrasli z manj kot srednjo šolo uvrščajo na prvo in drugo raven pismenosti.

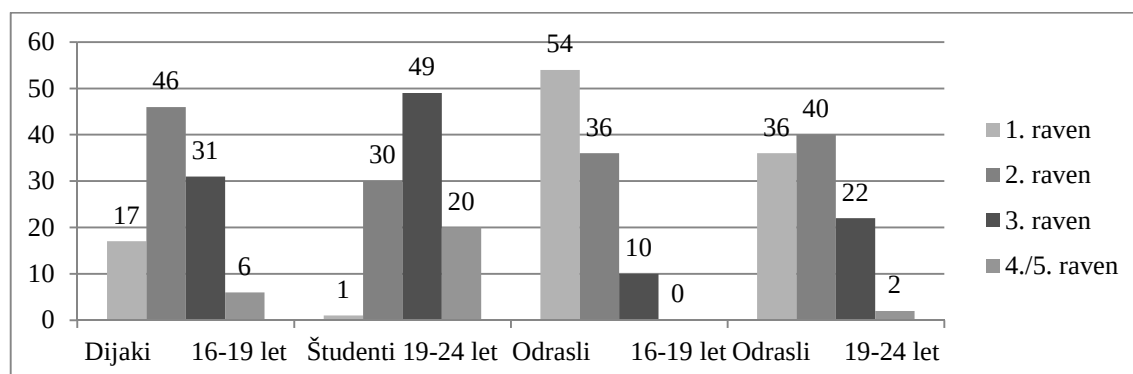
Dosežki v pismenosti starejših generacij v Sloveniji so bistveno slabši v primerjavi z dosežki mlajših generacij.

Pomemben dejavnik ravni pismenosti je izobrazba staršev, saj se vzorci, ki posredno ali neposredno vplivajo na pismenost, v družinskem okolju prenašajo med generacijami.

Na raven pismenosti vpliva tudi delovno okolje in priložnosti, ki jih nudi za ohranjanje in razvoj pismenosti. Sposobnost natančnega in kritičnega branja pisnega gradiva, iskanje informacij in podatkov iz različnih pisnih virov za podatkovno utemeljeno odločanje so zelo cenjene spretnosti v svetu dela.

Za Slovenijo je, bolj kot za druge države, značilen precejšen razkorak med dosežki v pismenosti med mladimi, ki se šolajo, in njihovimi vrstniki. Čeprav mladi od 16. do 25. leta izstopajo v populaciji po boljših dosežkih na vseh treh lestvicah, so znotraj te starostne kategorije precejšnje razlike v ravneh pismenosti. Mlajši odrasli, ki niso v red-

nem izobraževanju, so pokazali mnogo slabše dosežke kot njihovi vrstniki, ki so vključeni v srednješolsko ali visoko-/višješolsko izobraževanje.



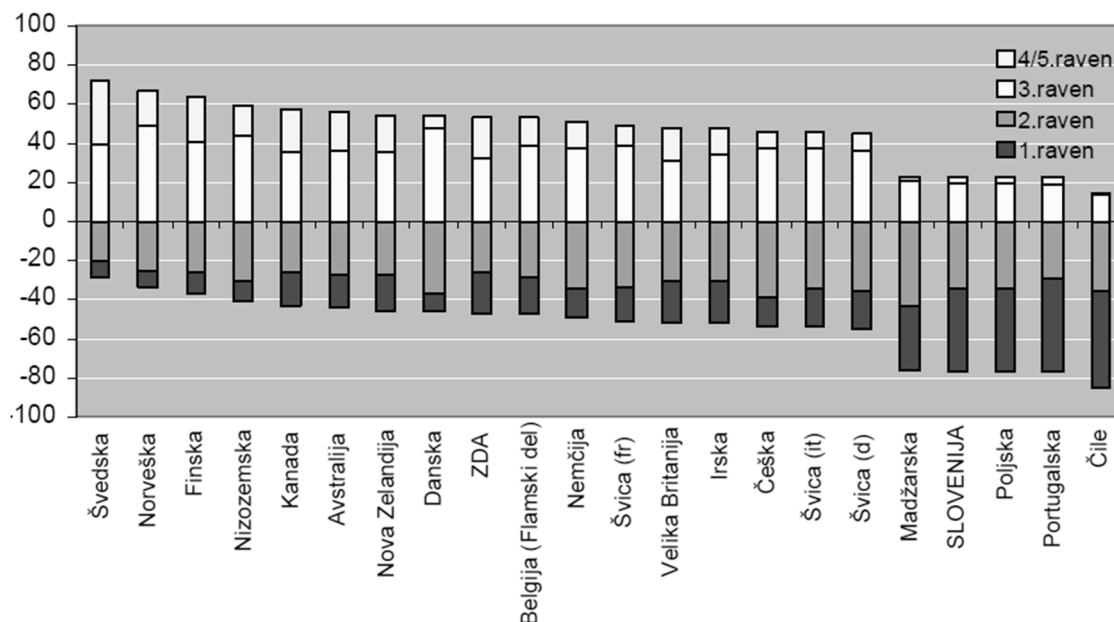
Graf 2: Besedilna pismenost mlajših odraslih 16–19 in 20–24 let po ravneh za dijake/študente in odrasle (Vir: Raziskava Pismenost odraslih in udeležba v izobraževanju, 1998 v: <http://www.acs.si/Info-mozaik> 2009, 25. 8. 2015)

Več kot polovica (54 %) mladih od 16. do 19. leta, ki se ne šolajo, se je uvrstilo komaj na 1. raven pismenosti, med dijaki je bilo teh 17 %. Tudi v starostnem obdobju, tj. od 20. do 24. leta, je delež odraslih na najnižjih ravneh pismenosti (na 1. in 2. ravni skupaj) bistveno večji (76 %) v primerjavi z vrstniki, ki se redno izobražujejo (31 %).

3.13.3 Ravni pismenosti odraslih po državah

Dosežki odraslih v pismenosti se med državami, ki so sodelovale v mednarodni raziskavi pismenosti, zelo razlikujejo. Graf 3 prikazuje porazdelitev dosežkov odraslih po posameznih ravneh pismenosti v 20 državah, deleži odraslih na 1. in 2. ravni pismenosti so prikazani s stolpci pod osjo, deleži odraslih na 3. in 4./5. ravni pa nad osjo. Države so razvrščene glede na delež odraslih na 3., 4. in 5. ravni pismenosti. Graf razkriva zrcalno podobo stanja na področju pismenosti odraslih; več kot polovica odraslih v skupini držav, ki so se razvrstile na levo stran, med katerimi so Švedska, Norveška, Finska, Nizozemska, Kanada, Avstralija, Nova Zelandija, Danska, ZDA in Belgija, dosega najvišje ravni pismenosti, medtem ko je v državah, ki so razvrščene na desni strani, več kot polovica odraslega prebivalstva pokazala dosežke na najnižjih ravneh pismenosti na vseh treh področjih. V to skupino držav, za katero je značilen velik delež odraslega prebival-

stva na prvih dveh ravneh pismenosti, se je uvrstila tudi Slovenija. Najvišje dosežke na testu pismenosti je v Sloveniji pokazala manj kot četrtina (25 %) odraslih.



Graf 3: Pismenost odraslih po ravneh in državah (besedilna pismenost). (Vir: Literacy in the Information Age, Final Report of the International Adult Literacy Survey, OECD 2000, str. 17. V: <http://www.acs.si/InfO-mozaik> 2009, 25. 8. 2015)

Pri drugih državah se pisni dosežki odrasle populacije razlikujejo od področja do področja pismenosti. V besedilni pismenosti se razvrščajo odrasli na Češkem približno na sredino lestvice držav, medtem ko so po računskih spretnostih v samem vrhu lestvice. Danska in Nemčija se po deležu odraslih na višjih ravneh besedilne in računske pismenosti razvrščata podobno kot Češka. Avstralija in Kanada, ki imata povsem podobno distribucijo pisnih spretnosti med prebivalstvom, se po besedilni pismenosti uvrščata v vrh lestvice, po računski pa nekje na sredino lestvice držav. Na Madžarskem odrasli dosegajo bistveno boljše rezultate v računski pismenosti kot na ostalih dveh področjih (<http://www.acs.si/InfO-mozaik> 2009, 25. 8. 2015).

3.14 Raziskava PIAAC

Najnovejša mednarodna raziskava o kompetencah odraslih (PIAAC – Programme for the International Assessment of Adult Competences; v slovenščini: Program za mednarodno ocenjevanje kompetenc odraslih), v kateri sodeluje tudi Slovenija, poleg zmožnosti za reševanje problemov v tehnološko bogatem okolju, vključuje tudi pismenost, matematične in bralne zmožnosti. Pismenost je opredeljena kot zmožnost razumevanja in uporabe informacij iz pisnih virov v različnih okoliščinah za doseganje ciljev in za nadaljnji razvoj znanja in potencialov. Matematična komponenta je sorodna bralni in označuje zmožnost uporabe, ravnanja, razlage in sporočanja matematičnih informacij in zamisli. Bralna komponenta zajema prepoznavanje besed, zmožnost dekodiranja, bralni besednjak in izurjenost. (THE OECD PROGRAMME FOR INTERNATIONAL ASSESSMENT OF ADULT COMPETENCES 2008 v: <http://www.acs.si/Info-mozaik> 2009, 25. 8. 2015)

Raziskava PIAAC poteka pod okriljem OECD in se umešča v kontekst uresničevanja Strategije o kompetencah za delo (OECD Skills Strategy), ki jo je Svet ministrov OECD (MCM) sprejel maja 2012. Rezultati raziskave PIAAC v 24 državah, vključenih v prvi krog, so objavljeni v publikaciji OECD Skills Outlook 2013. (Publikacija obsega 466 strani in je dostopna v angleškem jeziku na internetni povezavi http://skills.oecd.org/documents/OECD_Skills_Outlook_2013.pdf, 25. 8. 2015)

Za države članice (tudi za Slovenijo) projekt PIAAC, ki s svojimi rezultati podpira strategijo Evropa 2020, prek programa Vseživljenjsko učenje, sofinancira Evropska komisija. S podatki PIAAC-a bo Evropska komisija oblikovala ciljno vrednost o zmožnostih odraslih za spremljanje napredka v državah članicah na tem področju. Podatki za 17 držav so vključeni v Education and Training Monitor 2014. (http://ec.europa.eu/education/library/publications/monitor14_en.pdf, 25. 8. 2015)

Raziskava PIAAC je največja mednarodna raziskava o stanju in uporabi kompetenc odraslih med 16. in 65. letom. Poteka pod vodstvom mednarodnega konzorcija PIAAC, v katerem sodeluje 8 različnih mednarodnih organizacij, koordinira pa ga služba za testiranje v izobraževanju iz Princetona v ZDA (ETS – Educational Testing Service).

V raziskavi PIAAC se s primerljivimi nalogami neposredno meri razvitost spretnosti in kompetenc. Pri tem se želi izvedeti čim več o tem, katere dejavnosti, povezane z branjem, razumevanjem in pisanjem sporočil, uporabo računalnika in drugih sodobnih pripomočkov, odrasli opravljajo v vsakdanjem življenju in kako uspešni so pri tem.

Raziskava naj bi torej pokazala, na kakšni ravni spretnosti in kompetenc ter znanja smo, in koliko teh sposobnosti izkoristijo delodajalci ali kako bi lahko te sposobnosti in zmožnosti prebivalstva še razvijali, pa tudi, kakšen je uspeh izobraževalnega sistema v primerjavi s potrebami trga dela.

Raziskava je zamišljena kot ponavljajoča se raziskava (na 5–10 let) in naj bi omogočila primerjavo spretnosti in kompetenc med državami ter merila njihovo spreminjanje v posameznih časovnih obdobjih. Vanjo se lahko vključijo države z vsega sveta (do sedaj jih je sodelovalo 33). Udeležba držav poteka v več krogih:

- V prvi krog je bilo vključenih 24 držav (spletni dostop do povezave, na kateri bi lahko ugotovili, za katere države gre, 25. 8. 2015 ni bil mogoč), ki so z izvajanjem raziskave začele leta 2008 in končale leta 2013.
- V drugem krogu je skupaj s Slovenijo vključenih 9 držav (spletni dostop do povezave, na kateri bi lahko ugotovili, za katere države, poleg Slovenije, gre, 25. 8. 2015 ni bil mogoč). Začel se je leta 2012 in bo potekal do leta 2016.

3.14.1 Raziskava PIAAC v Sloveniji

Slovenija se je vključila v drugi krog raziskave (2012–2016). PIAAC v Sloveniji poteka v okviru projekta ESS Merjenje učinkovitosti sistema izobraževanja in usposabljanja za izboljšanje usposobljenosti izobraževalcev odraslih od leta 2013 do 2015. Projekt denarno podpirata Evropski socialni sklad in Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ). Izvaja ga konzorcij partnerjev, med katerimi je vodilni Andragoški center Slovenije, sodelujejo pa še Statistični urad Slovenije ter tri fakultete Univerze v Ljubljani, in sicer Fakulteta za družbene vede (FDV), Oddelek za pedagogiko in andragogiko Filozofske fakultete (FF) in Ekonomska fakulteta (EF).

Projekt je v Sloveniji sestavljen iz dveh ključnih delov, in sicer zbiranja podatkov na terenu in analitično-aplikativnega dela. Šele sinteza obeh zagotavlja doseganje končnih kazalnikov projekta. Ključna posebnost slovenske raziskave je, da cilji projekta ne vključujejo zgolj ciljev OECD PIAAC, temveč tudi analitično-aplikativne nacionalne cilje. Zbrana baza podatkov bo ena najbogatejših zbranih baz podatkov sploh, ki bo omogočila številne primerjave, analize in navzkrižne študije.

Raziskava ima velik nacionalni pomen ne le za področje izobraževanja odraslih v Sloveniji, temveč tudi za druge podsisteme in resorje. Ker bodo rezultati le-te pomagali tudi k načrtovanju sektorskih politik, so ministri oz. predstavniki sedmih ministrstev javnosti na novinarski konferenci predstavili pomen raziskave PIAAC za posamezne resorje. Zaradi obsežnosti in pomembnosti raziskave PIAAC je minister za izobraževanje – prvič za katero od mednarodnih raziskav – pri Uradu za razvoj izobraževanja, imenoval Nacionalno koordinacijo PIAAC.

V letih 2013 in 2014 je slovenski konzorcij PIAAC izpeljal pilotno in glavno raziskavo PIAAC, v katerih je sodelovalo preko 6500 odraslih med 16. in 65. letom starosti. Obenem je potekalo delo na pripravi konceptualnih in teoretskih podlag za tematske študije in analize. Tematske študije in analize snuje interdisciplinarna skupina 25 raziskovalcev, ki prihajajo iz vseh partnerskih ustanov v konzorciju. Rezultati raziskave PIAAC v Sloveniji bodo objavljeni poleti 2016 po umiku embarga OECD nad podatki.

Posamezni raziskovalci v konzorciju PIAAC se osredotočajo na ugotavljanje povezav med kompetencami in sedanjimi potrebami na trgu dela, preučujejo sovplivanje kompetenc na socialne in ekonomske dosežke posameznika in družbe ter ocenjujejo, v kolikšni meri izobraževalni sistem zagotavlja pridobivanje ustreznih kompetenc tako pri odraslih kot tudi pri mladini, in kakšno je stanje pri ranljivih skupinah prebivalstva.

3.15 Strokovne podlage za pripravo nacionalne strategije za razvoj pismenosti

Komisija za razvoj področja pismenosti (v nadaljevanju komisija) je novembra 2004 izdelala strokovne podlage za pripravo smernic za razvoj pismenosti. Te podlage so predstavljale izhodišče za pripravo osnutka nacionalne strategije za razvoj pismenosti. Razdeljene so bile v tri večje vsebinske sklope in obsegale 56 strani.

Vsebinski sklopi:

- prvi sklop je vseboval pregled mednarodnih raziskav s področja pismenosti, v katerih je sodelovala tudi Slovenija in domačih raziskav s tega področja,
- drugi sklop je vseboval pregled strategij za razvoj pismenosti v tujih državah, ki imajo dokaj visoke ravni pismenosti,
- tretji sklop pa je vseboval pismenost v strateških in razvojnih dokumentih na državni in mednarodni ravni.

Povzemamo bistvene ugotovitve iz posameznih delov strokovnih podlag:

1. del: Raziskave na področju pismenosti v Sloveniji

Komisija je zbrala najpomembnejše rezultate in zaključke treh mednarodnih raziskav o bralni pismenosti, v katerih je sodelovala Slovenija, in sicer dveh – na osnovnošolski populaciji in ene na populaciji odraslih.

Prva mednarodna raziskava bralne pismenosti (IEA – International Energy Agency, 1991) je zajela 9- in 14-letne učence iz 32 šolskih sistemov. Slovenski 14-letniki so se med 31 državami uvrstili na 11. mesto, 9-letniki pa med 27 državami na 20. mesto. Oboji so bili najslabši pri branju razlagalnih besedil, tj. besedil, ki jih v večini vsebujejo učbeniki.

Druga mednarodna raziskava bralne pismenosti (PIRLS – Progress in International Reading Literacy Study, 2001) je preverjala pismenost 9- in 10-letnih otrok v 35 državah. Pri slovenskih tretješolcih je bil ugotovljen pomemben napredek: od velikega zaostanka

za mednarodnim povprečjem leta 1991 do majhnega zaostanka za mednarodnim povprečjem 2001. Kljub temu je raziskava pokazala na podobne bralne trende, ki jih je ugotovila že raziskava leta 1991, in sicer:

- deklice berejo veliko boljše od fantov,
- branje učencev v mestih je veliko boljše od branja učencev s podeželja in
- učitelji so premalo usposobljeni za razvijanje vseh vrst bralnih strategij.

V mednarodni raziskavi o pismenosti odraslih (IALS – Institute of Advanced Legal Studies, 1998–2000) so sodelovali odrasli od 16. do 65. leta starosti iz 20 držav. Rezultati so pokazali, da slovenski odrasli v funkcionalni pismenosti sodijo med petino (20 %) najslabše pisмениh držav. V Sloveniji je kar 77 % odraslega prebivalstva po svojih dosežkih pod ravno, ki je potrebna za razumevanje in uporabo tiskanih (pisnih) informacij v vsakdanjem življenju.

Med slovenskimi raziskavami je bilo od leta 1997 do 2004 opravljenih 6 ciljno-raziskovalnih projektov, in sicer:

- branje – pomemben dejavnik učne uspešnosti,
- razvoj bralnih zmožnosti z branjem za bralno značko,
- bralna motivacija kot dejavnik učinkovitega branja in njen pomen za kakovostno izobraževanje,
- pogoji za razvoj bralne pismenosti,
- bralna kultura v novih razmerah založniške produkcije in
- kulturna vzgoja skozi otroško literaturo.

Iz rezultatov teh projektov izhaja, da:

- obstaja pozitivna povezanost med bralnimi sposobnostmi (tehniko branja, razumevanjem prebranega in uporabo bralnih strategij) ter bralno uspešnostjo,
- da je bralna značka pomemben projekt za ohranjanje motivacije za branje,
- da se bralna motivacija v osnovni šoli lahko izboljšuje z večjim sodelovanjem vseh pedagoških delavcev, z večjo možnostjo izbire bralnega gradiva in upoštevanjem bralnih interesov učencev, s sistematičnim razvijanjem bralnih sposobnosti in odgovornostjo vseh pedagoških delavcev za razvoj pismenosti, kar pa zahteva sistema-

tično izobraževanje učiteljev že v dodiplomskem izobraževanju in njihovo stalno strokovno izpopolnjevanje ob delu in

- da je bralna kultura tesno povezana s ponudbo založniškega trga in razvitostjo knjižnic.

Komisija je podala naslednji zaključek:

Raziskovalni podatki kažejo, da z branjem naših učencev in odraslih ne moremo biti zadovoljni in je zato potreben sistematičen in sistemski pristop k razvoju pismenosti vseh prebivalcev, še posebej v okviru formalnega izobraževanja, seveda pa tudi v okviru neformalnih in priložnostnih oblik učenja.

2. del: Pregled strategij za razvoj pismenosti v tujih državah

Komisija je pregledala pet nacionalnih strategij, in sicer dve iz evropskih držav (strategijo iz Velike Britanije in Nizozemske) in treh neevropskih držav (Kanade, Avstralije in Nove Zelandije).

Iz pregledanih nacionalnih strategij je komisija povzela naslednje bistvene značilnosti:

- Vse strategije postavljajo koncept pismenosti v središče reformnih prizadevanj družb, da bi svoje državljane čim boljše 'opremile' z ustreznim znanjem in zmožnostmi. Cilj prizadevanj je omogočiti nadaljnji gospodarski razvoj družbe na eni in socialno vključenost posameznikov v družbo na drugi strani.
- Jasno so zapisani naslednji strukturni elementi strategij: vizija, definicija pismenosti, temeljna načela, strateški cilji, standardi pismenosti in akcijski načrt z opredeljenimi nalogami/programi in izvajalci, pogoji za izvedbo in spremljanje učinkovitosti izvedenih programov.

Komisija je podala naslednji zaključek:

Mnoge države so sistemsko uredile razvijanje pismenosti z nacionalnimi strategijami in preko akcijskega načrta zagotovile potrebna sredstva za sistematičen razvoj tega področja.

3. del: Pismenost v strateških in razvojnih dokumentih ter listinah na državni in mednarodni ravni

Komisija je pregledala številne domače in mednarodne razvojne dokumente in strategije različnih resorjev, in sicer z namenom, da bi ugotovili, katere cilje in usmeritve za razvoj pismenosti vsebujejo, ki bi jih veljalo upoštevati pri pripravi naše nacionalne strategije. Preučili smo naslednje slovenske dokumente:

- *Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2004–2007* (s prioritetskimi nalogami: spodbuditi razvoj knjigarniške mreže, dvigniti raven bralne kulture, spodbuditi mednarodno prepoznavnost slovenske literature in humanistike ...),
- *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju iz leta 1995* (sprejeti učinkovite ukrepe za izboljšanje funkcionalne in kulturne pismenosti (str. 22), permanentno navajanje na pisno kulturo in delo s knjigami je pomembno od vrtca naprej (str. 30) ...),
- *Strategija razvoja Slovenije – Izzivi prihodnosti 2004–2013* (zviševanje stopnje bralne kulture, promocija bralne kulture v okviru šol, oblikovanje enotne vladne politike na področju knjige ter skrb za dostopnost kulturne potrošnje ...),
- *Resolucija o nacionalnem programu za izobraževanje odraslih 2004–2010* (čim večjemu številu odraslih omogočiti vključevanje v različne oblike vseživljenjskega učenja).

Izbrani mednarodni dokumenti:

- *Uresničimo Evropo kot območje vseživljenjskega razvoja* (država je odgovorna za oblikovanje in implementacijo vseživljenjskega učenja na vseh ravneh ...),
- *Mednarodna listina človekovih pravic* (27. člen: »Vsakdo ima pravico prosto se udeleževati kulturnega življenja svoje skupnosti, uživati umetnost in sodelovati pri napredku ter biti deležen koristi, ki iz tega izhajajo.«),
- *Konvencija o otrokovih pravicah* (natančno določa otrokove kulturne pravice in pravico do izobraževanja),

- Poročilo o vzgoji in izobraževanju za mednarodno razumevanje, sodelovanje in mir ter spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin in
- Dokument sveta za kulturo EU o kulturi.

Komisija je podala naslednji zaključek:

Vsi pregledani državni razvojni dokumenti, resolucije in strategije izražajo nujnost za stalno in sistematično razvijanje vseh vrst pismenosti, ki naj se zagotovi vsem državljanom v formalnem in neformalnem izobraževanju. (STROKOVNE PODLAGE ... 2006: 3–6)

3.16 Oblike izobraževanja odraslih za učinkovito branje in za boljšo bralno pismenost

Na področju izobraževanja odraslih lahko zasledimo različne oblike izobraževanja odraslih s področja branja. V sklopu formalnega izobraževanja se pojavljajo pri začetnem izobraževanju za odrasle. Potekajo torej v sklopu osnovnega pouka in niso eksplicitno oblike izobraževanja odraslih, kakršne nameravamo zajeti v svojem delu. Se pa pojavlja obvezno branje kakor tudi v redni osnovni šoli. Prav tako v programih srednje šole za odrasle, v katerih morajo predelati določene knjige, ki so v programu tovrstnega izobraževanja. Vendar tega tu ne bomo posebej izpostavljali. Več pozornosti namenjamo oblikam znotraj neformalnega izobraževanja za odrasle. Oblike, ki so namenjene branju, njegovemu izboljšanju, povečanju učinkovitosti, nadgradnji in uporabi v vsakdanjem življenju. (ŽAKELJ 2008: 73)

3.16.1 Tečaji, delavnice, seminarji hitrega branja

Ene izmed oblik izobraževanja odraslih, ki ga nudijo različne izobraževalne institucije, so tečaji, delavnice in seminarji hitrega branja. Hitro branje je ena izmed vrst branja, če ga delimo glede na hitrost branja. Hitrost branja se meri s številom prebranih enot v časovni enoti – največkrat ugotavljamo število besed v minuti. Razumevanje se ugotav-

lja z odstotkom pravilno obnovljenih vsebinskih enot. Hitrost branja ne sme zmanjšati razumevanja. Ljudje preberejo od 50 do 1000 besed v minuti.

Glede na število prebranih besed v minuti bralce delimo v naslednje skupine:

- počasni bralci – do 200 besed/minuto,
- srednje hitri bralci – od 200 do 400 besed/minuto,
- hitri bralci – od 400 do 600 besed/minuto,
- zelo hitri bralci – več kot 600 besed/minuto. (PEČJAK 1991: 11)

Škarič (2005: 50–53) deli branje glede na hitrost na naslednje stopnje:

1. Počasno branje – pri tem bralčev pogled zajame le eno ali dve besedi. Branje po črkah, glasno črkovanje ali premikanje ustnic brez glasu, prebrano ni razumljeno.
2. Srednje hitro branje – je linearno, bralec sledi vrsticam, ničesar ne preskoči, v miselnem procesu dela izbor, kaj si bo zapomnil. V pomnjenje se odtisnejo misli in ne posamezne besede.
3. Pospešeno branje – selektivno branje s preskakovanjem. Bralec pri tem branju izpusti vse, kar se mu zdi nepomembno, vse kar zanj ni koristno. Pomembne informacije zanj pa bere srednje hitro.
4. Zelo hitro branje – imenujemo ga tudi diagonalno branje. Bralčev pogled pri tem zajema celotno polje besedila. Bralec besedilu postavi vprašanje, njegov pogled tava z veliko hitrostjo navzkrižno v vse smeri. Bralec operira z besedilom oz. bralčeva misel operira z besedilom in ne besedilo z mislimi bralca.

Na hitrost branja vplivajo različni dejavniki: psihološki, fizični, fiziološki in socialni. Odvisna je od inteligentnosti, osvetlitve, ostrine vida, izobrazbe, povezana je tudi s človekovo splošno razgledanostjo in šolskim uspehom. (PEČJAK 1991)

Zakaj je hitro branje potrebno? Katere so prednosti obvladovanja tehnike hitrega branja? Prva stvar je pridobitev na času. V istem času preberemo dvakrat, trikrat več gradiva kot pri srednje hitrem in počasnem branju. To je v današnjem času, ko vsem primanjkuje časa, ko se vse odvija zelo hitro, velika prednost. Poleg tega so raziskave pokazale, da je hitro branje praviloma učinkovitejše, ker zahteva večjo pozornost in aktiv-

nost. Pri počasnem branju preveč pazimo na obliko črk in besed, namesto na to, kar piše. Počasno branje je dostikrat polglasno, pri čemer je bralec pozornejši na glas kot na vsebino. Polglasno branje zahteva razmeroma dolge reakcijske čase. (prav tam) Zaradi prehitrega branja razumevanje ne upada, temveč raste, saj hitro napredovanje navduši in spodbuja. Toda včasih hitro branje ni primerno, saj ovira razumevanje in druge miselne procese med branjem. Zato težko razumljivo gradivo in gradivo, ki ga slabo poznamo (strokovno gradivo), beremo počasi oz. počasneje. Spreten bralec zna prilagoditi hitrost branja besedilu in zastavljenemu cilju.

Ovire hitrega branja

- Izgovorjava ali branje z ustnicami – če beremo na glas ali se nagibamo k izgovarjanju besed v grlu ali samo tiho premikamo ustnice, ne moremo brati hitreje, kot je hitrost govorjenja.
- Opore – nekateri bralci ne morejo brati brez pomagala, kot so prst, svinčnik ali ravnilo. Kljub temu, da so nekatera smiselna, jih nikoli ne moremo premikati tako hitro, kot lahko premikamo misli.
- Obračanje glave – sposobnost, da vidimo s kotički oči (tj. obrobno videnje), kar pomeni, da, brez premikanja glave v levo in desno, preusmerimo oči ali spremenimo žarišče.
- Vračanje na že prebrano – zaradi pomanjkanja zaupanja pomikamo oči sem ter tja in nazaj. S tem ne gremo naravnost proti cilju in se soočimo z novo težavo. S tem lahko izgubimo veliko časa. Poleg tega se postavi vprašanje, koliko s tem sploh pridobimo. Velikokrat se namreč določena informacija pojavi tudi v nadaljevanju, tako da se je nesmiselno vračati nazaj.
- Miselni govor – težava, ki je podobna tihemu izgovarjanju. Besede ponavljamo znotraj sebe, izgovarjamo jih v mislih. Vse, kar je podobno glasnemu branju, zadržuje razum, da bi spoznal svoje sposobnosti. (URBANC 1995: 78–79)

Jug opredeljuje naslednje napake branja: regresivni gibi, preveč fiksacij, zoženo vidno polje in glasno branje. (JUG 1986: 12)

Tehnike hitrega branja

Hitrost branja se poveča takrat, ko povečamo hitrost gibanja oči, zmanjšamo dolžino postanka in zajamemo večje število besed ob vsakem postanku (povečamo bralno polje). (URBANC 1995)

Branje na podlagi delov besedila

Najhitrejša branja omogočata naslednji dve metodi:

- Metoda preletavanja: omogoča nam, da pregledamo od 800 do 3000 besed na minuto, to je odvisno od izurjenosti bralca in njegovih psihofizičnih lastnosti. S to metodo pridobimo ogromno časa. Preletavanje temelji na navpičnem branju. Oko se ustavi na vrstici samo enkrat. Uporaba te metode je omejena, saj se z njo razumevanje nekoliko zmanjša. Marsikatero misel prezremo in podrobnost izpustimo, marsikatero besedo preberemo narobe. Pri tem načinu sledimo temeljnemu smislu in ne podrobnostim.
- Metoda preskakovanja: pri tej metodi izpuščamo cele vrstice ali celo odstavke, zato nekateri menijo, da to ni pravo branje. Oko se ustavi le na pomembnih besedah. Preberemo le približno 20 % gradiva, le ključne besede ali stavke, pri tem pa poskušamo odkriti bistvo. (PEČJAK 1991: 54–55) Preskakovanje ima prav tako omejeno uporabnost. Z njim hitro preidemo do odstavkov, ki jih potrebujemo in jih nato natančneje preberemo. Uporabno je predvsem pri iskanju informacij, iskanju primerne gradiva in delov besedil, ki so za nas uporabni. Vnaprejšnji izbor si olajšamo z branjem povzetkov, naslovov in podnaslovov, kazal, poudarjenih stavkov ipd., šele nato predelamo besedilo s preskakovanjem. Metodo uporabljamo pri zelo obsežnem besedilu ter pri pomanjkanju časa.

Koordinacija rok in oči

Za učenje hitrega branja je potrebno usklajeno delovanje rok in oči. Poleg tega, da z rokami držimo knjigo in obračamo liste, roke opravljajo tudi edinstveno funkcijo s tem, da vodijo oči po strani navzdol, gladko in po ritmu, kar je značilno za vsako uspešno

branje. S pomočjo prsta določamo hitrost branja in si kažemo točke, pri katerih se ustavlja. (prav tam: 65–71)

Navpično branje

Pri navpičnem branju se oko premika samo od zgoraj navzdol, vendar pri tem zaznavamo tudi besedilo na desni in nekoliko manj na levi strani, deloma pa celo navzgor in navzdol. Navpično branje zahteva široko bralno polje. Stolpci z besedilom ne smejo biti preširoki. Najprimernejši so tisti v časnikih in mnogih revijah. Navpično branje vadimo tako, da najprej beremo besedilo v zelo ozkih stolpcih, ki nam ne povzročajo bralnih težav. Nato pa postopoma prehajamo na vedno širše stolpce. (prav tam: 72–89)

Diagonalno branje

Diagonalno branje je lažje od navpičnega, je nekoliko počasnejše, toda razumevanje je nekoliko večje. Je vmesna oblika med vodoravnim in navpičnim branjem. Pri tem branju pomikamo oči poševno z leve v nižjo vrsto na desno, nato pa na začetek naslednje vrste na levo. Vadimo ga kot uvod v navpično branje, pomaga nam pri prehodu na navpično branje, vendar nekateri ostanejo kar na stopnji diagonalnega branja in je ne presežejo. (prav tam: 90–96)

Kažipoti

Kažipoti branja nas opozarjajo, kdaj nadaljujemo in potujemo naravnost naprej in kdaj moramo zaviti levo ali desno. Če smo pozorni na te znake, lahko beremo hitreje in bolj inteligentno, saj nas opozarjajo na bližajoče se pomene. Na ta način nas spremembe tiskanih misli ne morejo presenetiti, saj smo nanje pripravljeni.

Besede, ki služijo za usmerjanje, delimo v dve skupini:

1. skupina: in, potem, še, še več, zlasti, več kot, nadalje, tudi, podobno. Povedo nam, da je pred nami gladka pot, po kateri lahko pohitimo. Zagotavljajo, da ne bo ovinkov, zavojev ali ovir na tiskani poti. Kažejo na to, da se bodo besedam, ki jih že vidimo, pridružile takšne, ki bodo prenašale še naprej enak tok misli.

2. skupina: kot posledica, končno, za zaključek. Opozarjajo nas na gibanje naprej in hkrati povedo, da bomo kmalu obstali. Objavljajo, da je avtor razvil vse svoje misli, ki jih je nameraval, in da bo kmalu povzel celoten sklop idej in napravil sklep.

Znaki, ki služijo za spremembo smeri

Najbolj splošen znak je veznik toda. Ostale besede, ki prav tako zanikajo predhodne izjave, pa so: vendar, kljub temu, sicer, čeprav, kljub, nasprotno, kakorkoli, rajši, včasih, vendar. Kadar spremenijo smer miselnega toka, se pojavijo na začetku novega stavka ali na sredini večstavčne povedi. Ko naletimo na takšne besede, se pripravimo na takojšnjo spremembo. Te besede kažejo odklon in nam ukažejo, naj se nemudoma zaustavimo in obrnemo v drugo smer, ker bo pisec kmalu vpeljal novo zamisel, nasprotno tej, ki smo jo ravnokar prebrali. (URBANC 1995: 28–30)

3.16.2 Potovanje z avtorjem

Nameni – ne glede na to, da je pisateljeva pot lahko zelo vijugasta, vedno pelje proti natančno določenemu cilju. Vedno obstaja nek vzrok, ki pisatelja potisne na pot. Če se bomo vkrcali z njim in potovali skupaj proti cilju, bo bralno potovanje hitrejše in zanesljivejše. V različnih besedilih lahko zasledimo naslednje modele pisanja:

- Model pripovedovanja izkušenj – s tem modelom se največkrat srečamo takrat, ko avtor želi izpovedati osebno izkušnjo, ki je tako zanimiva, nenavadna in omembe vredna, da jo hoče povedati tudi ostalim. Na ta model kažejo osebni zamiki: jaz, nam, naš. Kadar beremo takšno besedilo, običajno beremo najhitreje brez zavor. Težave z razumevanjem so v tem primeru manjše, saj nam ni treba brskati po spominu.
- Model vprašanj in odgovorov – vprašanje lahko najdemo v naslovu članka, podnaslovu ali začetku odstavka. Z vprašanji avtor bralcu vzbudi zanimanje za besedilo ali pa z njimi nakaže svoj namen v natančni, jasni obliki. Model bralcu ponuja mnogo prednosti, nakaže smer in vsebino, s čimer bralec prihrani čas. Vprašanje se vedno močno vtisne v spomin, ker izstopa iz besedila in pove, da

bo avtor nanj kmalu odgovoril. Hitrost branja se zelo pospeši, saj se popeljemo čez besedilo, dokler ne najdemo odgovora.

- Model sproščanja informacij – model je težaven za branje, saj vsebuje veliko informacij. Svojo hitrost moramo prilagoditi za natančno branje.
- Model mnenja in dokazov – ta model pisec uporablja, ko želi povedati svoje mnenje in razloge zanj. Model razkrivajo naslednje besede: mislim, verjamem, menim, sodim, prepričan sem, zdi se mi, po mojem mnenju. Najprej izluščimo avtorjevo stališče, nato poiščemo dokaze in razloge. Čas prihranimo tako, da svoj namen in tehnike sinhroniziramo z avtorjevim stilom.
- Model podkrepljenih dejstev – model se navadno začne s sklepi in nadaljuje z dejstvi, ki dokazujejo pravilnost zaključka. Nanj največkrat naletimo, ko gre za tehnične ali znanstvene vsebine, včasih tudi v člankih za širšo javnost. Najprej poiščemo sklep, ki mu sledi vrsta izjav, ki ponujajo podkrepitev v obliki podatkov, znanstvenih opazovanj, eksperimentov in citatov. Razumeti moramo pomen vsake besede, če želimo preveriti predložene dokaze. (URBANC 1995: 31–38)

Za uspešnost tehnik je pomembna pozitivna motivacija ali zadostna želja po spremembi dozdajšnjega načina branja. Potrebna je nenehna vaja, saj bi prekinitev povrnila prejšnjo navado branja. Nov način se lahko utrdi šele po nekaj tednih, potem sistematične vaje niso več potrebne. K uspehu pripomorejo tudi povratne informacije, ki jih dobimo s samoopazovanjem, z merjenjem hitrosti branja in razumevanja. Osnova so močna volja, trdna odločitev ter vaja.

Konkretni primeri iz prakse: hitro branje (fotobranje), hitro branje in pomnjenje, delavnica hitrega branja in pomnjenja, tehnike hitrega branja, hitro in učinkovito branje, učinkovito branje, uporabne tehnike in spretnosti upravljanja z informacijami, power reading ... Izvajajo se v obliki tečaja, delavnice oz. seminarja. Ciljne skupine so dijaki, študenti in odrasli.

Prvi podatek o izvedbi izobraževalnega programa *Hitro in učinkovito branje* smo zasledili v publikaciji *Katalog slovenske ponudbe izobraževanja odraslih iz leta 1991*. V katalogu ni navedeno, v kakšni obliki izobraževanja odraslih je program potekal. Lahko pa glede na obdelane podatke sklepamo, da je potekalo v obliki delavnice, tečaja ali

seminarja. Program je obsegal 8 ur in je potekal v časovnem razponu 2 do 3 dni, predvideno število udeležencev je bilo od 12 do 20. Izvajalka je bila Ljudska univerza Škofja Loka. Ciljna skupina so bili menedžerji, politiki, znanstveni delavci in študenti. Vsebina: tehnike branja strokovnih tekstov, analiz, poročil in predstavitev primerov. (KOPAČ 1991: 209, 298)

Že takrat so se zavedali pomena hitrega pregleda, preleta informacij, hitrega branja. Namenjeno je nadgradnji, nadaljnjemu razvoju bralne sposobnosti v odraslosti.

V nadaljnjih letih lahko opazimo porast števila takih izobraževalnih programov, sledimo lahko večji pestrosti, izbiri programov in porastu števila organizacij, ki take programe izvajajo.

Skladno s povečevanjem števila informacij v današnji družbi se večja število teh izobraževalnih programov, saj je potreba po obvladovanju spretnosti hitrega branja vedno večja. Vedno bolj se poudarja pomen hitrega pregleda različnih podatkov, besedila, saj je količina tega vedno večja in vedno težje obvladljiva. Lahko rečemo, da je danes opazen razmah tečajev, delavnic in seminarjev hitrega branja. Vedno več je povpraševanja po teh oblikah. Vedno več ljudi se vključuje v različne izobraževalne programe, vedno več ljudi se dodatno izobražuje, usposablja, saj to zahteva nenehen, hiter razvoj. Prav tako to zahteva trg delovne sile, na katerem se kaže vedno večja potreba po kvalificirani delovni sili. Konkurenca je vse večja, zato je potrebno nenehno nadaljnje razvijanje spretnosti. S tehnikami hitrega branja se posameznik uspešneje sooča z vsemi spremembami, pozitivne učinke lahko zasledimo na vseh področjih življenja. (ŽAKELJ 2008: 73–79)

3.16.3 Tečaji retorike

»Vsako zapisano besedilo ima poleg jezikovne tudi svojo govorno strukturo.« (PODBEVŠEK v Marc in Torkar-Papež 2006: 79) Retorika (kultura govorjene in zapisane besede) človeka krepi, zato je to lahko nevarna veda. Ciceron o retoriki pove, da je to umetnost govorjenja, prilagojena za prepričevanje, Aristotel pa, da je retorika sposob-

nost opažanja bistvene in primarne lastnosti, s katero se lahko prepriča, in ki jo v sebi skriva vsak predmet ali pojav. (v ŠKARIČ 2005: 9)

Pretežna naloga sodobne retorike po Francis Vanoye je v znanstveni analizi uporabe jezika v množičnih medijih, v analizi različnih novih retoričnih vrst in v razvoju znanstvenih disciplin, kot so lingvistika, stilistika, fonetika, literarna teorija, psihologija, fiziologija, teorija komunikacij idr. (ŠKARIČ 2005: 11)

Znotraj tečajev retorike potekajo tudi aktivnosti za učinkovito branje. En del je namenjen tehniki branja. Tu je v ospredju glasno branje, saj je branje eden od načinov posredovanja informacij in predstavitve poslušalcem. Kot že omenjeno, je glasno branje ena izmed najbolj razširjenih in vsakodnevnih govornih dejavnosti. Bralno govorništvo je udoben nadomestek prostega govora, za katerega je potrebno še več dodatnih priprav. Vendar se je tudi na glasno branje treba pripraviti, sicer je lahko zelo nezanimivo, nerazumljivo, monotono, kar je za publiko neprijetno in utrujajoče. Bralec se mora delno prilagajati tudi odzivu poslušalcev v primerih, da je ta neposreden, ko je branje namenjeno prisotnim poslušalcem, kar tudi v večini primerov je, razen pri televizijskem ali radijskem branju. Bralec mora poznati tudi okoliščine, v katerih bo branje potekalo, saj so nekatere okoliščine lahko zelo moteče. Motnje lahko povzroča bralec sam ali pa prihajajo iz okolja. Sprejemanje bralnega sporočila je lahko ovirano tudi s strani poslušalcev (npr. zaradi utrujenosti, motenj sluha ...). (MARC in TORKAR-PAPEŽ 2006: 76–77)

Škarič glasno branje deli na naslednje stopnje:

- Navadno branje – pri tem bralec razbira besede po črkah. Pomen stavka razbere šele ob koncu, ne upošteva stavčne intonacije, ne uravnava stavčnih poudarkov in hitrosti. (ŠKARIČ 2005: 54–55) »Branje je monotono naštevanje besed.« (MARC in TORKAR-PAPEŽ 2006: 77) Pri tem navadno ne upošteva naglasa, glasovnih premen itd.
- Spikersko branje – pri tem bralec upošteva jezikovne obrazce. Pred začetkom branja stavek v celoti preleti, prepozna skladenjski vzorec in razporeditev ločil. Bralec bere stavke neodvisno od konkretne vsebine. To branje je primerno takrat, ko želi biti bralec nevtralen, podaja zgolj informacije in ne lastne interpretacije. Blizu mu je neinterpretativno, nevtravno, logično branje – branje neumet-

nostnega besedila. Pri tem vidni elementi govora niso izpostavljeni, saj je branje brez posebnega zvočnega barvanja besedila, z enakomerno hitrostjo, z logičnimi premori, brez izrazitejših stavčnih poudarkov. (MARC in TORKAR-PAPEŽ 2006: 77–78) Pri tem načinu branja je prisotna namerna odsotnost prepričevanja. (ŠKARIČ 2005: 55–56) S tem načinom branja želimo le informirati in ne vplivati na posameznika. Kaj bo posameznik storil s pridobljenimi informacijami, je povsem njegova odločitev.

- Interpretativno branje je glasno branje, ki zveni kot izražanje bralčevih lastnih misli. S takšnim branjem bralec izraža svoj odnos do sporočila. Gre za logično branje, napolnjeno z bralčevim čustvenim doživetjem besedila, kar izrazimo zlasti z zvočnimi prvinami govora (tj. intonacija, tempo, register itd.). (MARC in TORKAR-PAPEŽ 2006: 78) Je čustveno obarvano branje. Interpretativno branje lahko poimenujemo tudi izrazno oz. estetsko branje, katerega cilj je spodbujanje umetniškega doživljanja. Je glavna vrsta glasnega branja dramskega besedila. Tesno je povezano z branjem vloga. Torej je pomembno na področju gledališča. (ŠTRANCAR 1999: 130–148)

Bralec mora obvladati tehniko branja, z besedilom se mora vnaprej seznaniti, branju doda živost, ki jo besedilo zahteva. Pomembne so tudi neosebne prvine govora. Na ta način beremo predvsem literarna besedila ali odlomke le-teh. Glasno branje tujih (odlomkov) besedil sodi v učinkovit govor. S tem govorec podkrepi težo svojih misli. (MARC in TORKAR-PAPEŽ 2006: 78) To je pomembno pri nagovorih oz. srečanjih, na katerih posredujemo neko vsebino, na predavanjih, tečajih in prav tako pri vsakodnevnih (po)govorih. Pomembno težo imajo pri argumentiranju, diskutiranju, prepričevanju in utemeljevanju. Vse to pa so spretnosti/kompetence, ki so v današnji družbi potrebne za uspeh.

Za dobro interpretativno branje je pomembna vsakokratna priprava. Besedilo je treba vedno na novo predelati glede na okoliščine, glede na priložnost, za katero je branje namenjeno. Doseženo je, kadar logični interpretaciji dodamo še neizkrivljen odnos do besedila (npr. slovesnost, resnost, kritičnost, ironičnost idr.). Pri tem se okrepi mimika, razmahne se gestikuliranje, širi se dinamika glasnosti itd. (ŠKARIČ 2005)

Za glasno branje je nujna predpriprava. Prvi korak za učinkovito glasno branje je tiho branje, in s tem seznanjenje z besedilom. Potrebno je večkratno branje in usmerjanje pozornosti na jezikovno organizacijo besedila. (MARC in TORKAR-PAPEŽ 2006: 79–81)

Nekaj znanja s področja govorništva/retorike pridobimo v času rednega šolanja, vendar samo v okviru pouka slovenskega jezika, posebne pozornosti pa temu predmetnik ne namenja, čeprav je potreba po tem v današnjem času velika. V nekaterih drugih državah je to veliko bolj poudarjeno in se vključuje v redni del začetnega izobraževanja.

Konkretni primeri iz prakse: šola retorike (več letnikov), retorika in komunikacijske spretnosti za menedžerje, retorika in komunikacijske spretnosti za desk officerje, javno nastopanje ali naučimo se odlično komunicirati z mediji ...

Ciljne skupine: dijaki, študenti in odrasli (predvsem tisti, ki so zaposleni na vodilnih položajih in na področju sredstev javnega obveščanja).

Podatke o programih *Govorništvo–retorika* lahko zasledimo že v poročilu o izobraževalnih organizacijah in o programih za usposabljanje in izpopolnjevanje *Kam po znanje*, iz leta 1990. (KAM PO... 1990, str. 16) O njih prav tako zasledimo podatke v vseh nadaljnjih poročilih, v katerih je tudi navedeno, komu so namenjeni (npr. komercialistom, pravnikom, učiteljem, vodilnim in vodstvenim delavcem, politikom idr.). Vsebine: priprava govora, učenje govora, praktična izvedba, konverzacija, diskusija, debata, pomnjenje, govorne tehnike, pravila za uglašen govor, praktična izvedba govorov v različnih situacijah, napake in razvade v govoru, korekcija, javno nastopanje. (KOPAČ 1991: 303 v ŽAKELJ 2008: 79–82).

3.16.4 Študijski krožki

Leta 1992 je Andragoški center Slovenije na podlagi skandinavskih izkušenj začel s projektom *Študijski krožki*. (KOŠIR in NOVAK 1999: 186) V Sloveniji so se študijski krožki kot oblika neformalnega izobraževanja dobro uveljavili. Andragoški center Slovenije je v preteklih letih izvajal podrobnejšo analizo o študijskih krožkih v Sloveniji. Iz

preteklih poročil in s pomočjo internetnih virov lahko v Sloveniji zasledimo študijske krožke z zelo različnimi vsebinami in tematikami. Posegajo na naslednja področja: osebni razvoj, komunikacija, izobraževanje, zdravo življenje, turizem, ročne spretnosti, etnologija, kulturna dejavnost, kuhanje in branje.

Najbolj znani študijski krožki s področja branja so študijski krožki Beremo z Manco Košir. Zasledimo lahko še Bralni študijski krožek Sončna ura, Bralni krožek Sorško polje, Študijski bralni krožek Čitalnica, Študijski krožek Knjigosnedke, Študijski krožek Besede, Knjižna srečanja ob kavici ... Potekajo v različnih krajih: Ljubljana, Postojna, Sežana, Izola, Ptuj, Škofja Loka, Kočevje, Murska Sobota ... (ŽAKELJ 2008: 82)

Beremo z Manco Košir

Del projekta *Študijski krožki* na Andragoškem centru Slovenije so študijski krožki za širjenje bralne kulture. Andragoški center Slovenije se je povezal z Manco Košir, ki je v sezoni 1998/99 vodila bralne klube v Cankarjevem domu z naslovom *Berite z Manco Košir*.

Mreža študijskih krožkov za širjenje bralne kulture po vsej Sloveniji je začela nastajati po njenem modelu. Organizacija teh krožkov je stekla v mesecu oktobru 1999. Preko oglaševanja so pridobili prve mentorje. Za opravljanje dela mentorja se je prijavilo več ljudi, kot so jih lahko takrat usposobili za to delo. (KOŠIR in NOVAK 1999: 186–190)

Od drugih krožkov se ločijo predvsem po vnaprej določenem načrtu. Ta je širjenje bralne kulture kot užitek. Udeleženci so odrasli, ki imajo potrebo po branju, delitvi bralnih doživetij v skupnosti in širjenju »bralnega virusa« v ožji lokalni, regionalni in širši slovenski prostor. (prav tam)

Nameni in cilji

»Gre za sociokulturno animacijo in izobraževanje v lokalnem okolju, delo v skupnosti in za skupnost. Eden glavnih ciljev je širitev bralne kulture, povezovanje z ljudmi, da bi več brali in radostno delili svoje bralske izkušnje.« (KOŠIR in NOVAK 1999: 188) Učenje

branja se povezuje s prakso pisanja za množične medije in povezovanje med bralnimi študijskimi krožki. Pomembno je aktiviranje posameznikov, okolja, delovanje v okolju in vpliv na okolico. (prav tam)

Naloge

Krožki trajajo najmanj 20 ur. Udeleženci morajo mesečno prebrati vsaj eno knjigo v slovenskem jeziku, praviloma beletristično in slovenskega avtorja. Vodje in mentorji krožkov sodelujejo z Manco Košir. Udeležencem sugerirajo nekaj naslovov, sicer pa upoštevajo interese in želje udeležencev. Udeleženci študijskih krožkov o branih knjigah, o pogovorih na srečanjih poročajo javnosti s pomočjo različnih medijev (tisk, radio, televizija). Pripravljajo različne dogodke ter poročajo o srečanjih z gosti (s področja pisne kulture) tudi drugim študijskim krožkom po Sloveniji. Sodelovanje med študijskimi krožki je prav tako pomembno. Stike navezujejo tudi s knjižnicami, šolami – širijo »bralni virus«. (prav tam)

To je oblika neformalnega učenja, pri kateri gre za razvijanje demokratične komunikacije. Delo poteka po naslednjih metodah: dialog, javno nastopanje vsakega člana krožka, diskusija, delo v parih in v manjših skupinah, organiziranje obiskov in pisanje poročil o delu, ki so namenjena javnosti. Pomembna je aktivnost vseh članov, saj vsakdo prispeva svoj delež. (prav tam)

V ospredju je spodbujanje branja v odraslosti oz. spodbujanje bralne kulture nasploh. Pomembna je aktivnost posameznikov, udeležencev, poudarja se pomen branja. To je odličen primer spodbujanja branja, osveščanja ljudi o možnostih branja. Je način, s katerim lahko ljudi spodbudimo k branju, jim vzbudimo interes za branje, način, s katerim širimo ljubezen do branja in knjig. (ŽAKELJ 2008: 83–84)

3.17 Projekti

Andragoški center Slovenije vodi projekte, katerih namen je izboljšanje pismenosti in s tem bralne pismenosti. Pobuda za projekt Usposabljanje za življenjsko uspešnost (UŽU)

je nastala po razkritju rezultatov mednarodne raziskave o funkcionalni pismenosti, po ugotovitvah o pomenu družinskega vpliva na bralno uspešnost otrok in s tem na šolsko uspešnost in nadalje na bralno pismenost v obdobju odraslosti. (ŽAKELJ 2008: 84)

3.17.1 Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Beremo in pišemo skupaj

Izobraževalni program *Beremo in pišemo skupaj* (kratica BIPS) je bil razvit na Andragoškem centru Slovenije na podlagi izkušenj, pridobljenih z izobraževanjem odraslih in raziskovalnih izsledkov na področju pismenosti. Program predstavlja področje znotraj izobraževalnega programa *Usposabljanje za življenjsko uspešnost*.

Različne raziskave o pismenosti govorijo o pomembnem vplivu družinskega okolja na raven in kakovost pismenosti, ki jo bo otrok lahko razvil. Eden izmed pomembnejših dejavnikov, povezan z ravni pismenosti, je izobrazba staršev.

Določena raven pismenosti se ohranja znotraj posameznih družin – medgeneracijski prenos pismenosti. Raven pismenosti v družbi se sicer izboljšuje, vendar raziskave kažejo, da družbene razlike, povezane z ravni pismenosti, ostajajo. (KNAFLIČ 2006)

Program je namenjen manj izobraženim staršem, udeležujejo se ga skupaj s svojimi otroki. Izvaja se v različnih izobraževalnih oblikah. Andragoški center Slovenije navaja naslednje oblike, ki so primerne za izpeljavo programa: tečajna oblika, moduli, individualno učenje ob konzultacijah in inštrukcijah. Oblike se lahko tudi kombinirajo, eno dopolnujemo še s kakšno drugo (tečajno obliko lahko dopolnujemo z učenjem ob konzultacijah, s seminarjem). Delo lahko poteka tudi v obliki projektnega dela – vsako srečanje je zaključena celota, v okviru katere se obdelava ali rešuje problem iz vsakdanjega življenja udeležencev. Pri tem se razvijajo različna področja pismenosti. Starši se seznanijo z različnimi didaktičnimi igrami, z različnimi načini, kako pomagati otroku. Dejavnosti potekajo v sodelovanju otrok in staršev ter ločeno. Program predvideva tudi samostojno delo doma, v domačem okolju z drugimi družinskimi člani. Individualna oblika učenja ob konzultacijah in inštrukcijah je povsem prilagojena udeležencem. Učenje lahko poteka kot vodeni učni projekt. (ANDRAGOŠKI CENTER ... 2008 v ŽAKELJ

2008: 84–85). Starši znotraj teh programov osvežijo spretnosti na področju pismenosti. (KNAFLIČ 2006)

Cilj je razvijanje temeljnih spretnosti na ravni, ki ustreza potrebam staršev v vsakdanjem življenju in za pomoč otroku pri opismenjevanju. Cilji zajemajo pridobivanje temeljnega znanja in spretnosti, povezanih s pismenostjo, socialnih spretnosti, usposabljanje za vseživljenjsko učenje in aktivno državljanstvo (ANDRAGOŠKI CENTER ... 2008 v ŽAKELJ 2008: 84–85)

3.17.2 Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Most do izobrazbe

Program *Most do izobrazbe* prav tako predstavlja eno področje izobraževalnega programa *Usposabljanje za življenjsko uspešnost*. Gospodarski, tehnološki in družbeni razvoj narekuje zviševanje povprečne stopnje izobrazbe na raven srednješolske izobrazbe za večino slovenskega prebivalstva. Za vključevanje v izobraževanje za zviševanje stopnje izobrazbe so temeljne spretnosti, povezane s pismenostjo, kar je pogoj za uspešnost posameznika na poklicnem in osebnem področju. Primanjkljaj na tem področju ovira vključevanje odraslih v izobraževanje in vpliva na učno neuspešnost, upad motivacije in strah pred neuspehom.

Odrasli pogosto pri svojem delu ne ohranjajo bralnih spretnosti, ki so jih pridobili v času rednega šolanja, zato lahko zaznamo njihov upad.

Cilj programa je obnovitev ali pridobitev temeljnega znanja in spretnosti pri posameznikih, ki se vključujejo v nadaljnje formalno strokovno izobraževanje. To jim omogoča lažje obvladovanje nove učne snovi. Cilji programi so podobni kakor pri programu *Beremo in pišemo skupaj*, vendar se tu pojavljajo še specifični cilji: dopolnjevanje temeljnega znanja in splošne poučenosti, potrebne za nadaljnje šolanje, temeljno računalniško opismenjevanje in usposabljanje za uporabo informacijske tehnologije, obvladovanje socialnih odnosov, načinov izražanja kritike in pohval, pravil za reševanje sporov in pogajanje, načrtovanje lastne izobraževalne poti itd.

Program je namenjen manj izobraženim odraslim, ki želijo nadaljevati šolanje ali se že izobražujejo. Izvaja se v različnih izobraževalnih oblikah, tako kot program *Beremo in pišemo skupaj*. Andragoški center Slovenije tudi tu navaja naslednje oblike, ki so primerne za izpeljavo programa: tečajna oblika, moduli, individualno učenje ob konzultacijah in inštrukcijah. Oblike se prav tako kombinirajo, eno se dopolnjuje še s kakšno drugo (tečajno obliko se lahko dopolnjuje z učenjem ob konzultacijah, s seminarjem). V okviru teh projektov se poudarjajo skupinske oblike izobraževanja odraslih, ki omogočajo neposredno socialno interakcijo med udeleženci in učitelji. (ANDRAGOŠKI CENTER ... 2008a v ŽAKELJ 2008: 85–86)

3.17.3 Pilotski projekti

V letih 2008 in 2009 je Andragoški center Slovenije izvedel tri nove izobraževalne programe za razvoj pismenosti odraslih, namenjene manj izobraženim odraslim:

- BZZ – branje za znanje in branje za zabavo (tj. 25-urni program za starše predšolskih otrok),
- Knjige so zame (tj. 30-urni program po principu »dialoškega branja« za odrasle),
- UŽU – *Razgibajmo življenje z učenjem* (tj. 120-urni program za starejše odrasle). (ANDRAGOŠKI CENTER... 2008a v ŽAKELJ 2008: 86)

3.18 Knjižne čajanke

Knjižne čajanke so nastale v sodelovanju med knjigarnami Mladinske knjige in splošnimi knjižnicami. Prvič so potekale v šolskem letu 2001/02. Centralno organizacijo vodi Metka Zver, vsebinske priprave pa Tilka Jamnik (BRANJE ZA ... 2008).

Nastale so zaradi želje po uveljavitvi knjigarn Mladinske knjige kot kulturnih in družabnih središč po vzoru italijanskega knjigarnarja, ki je uvedel svetovalne ure za starejše kot pomoč pri izbiri knjig v poplavi nove literature za otroke, ki se pojavlja na tržišču. Osnovni koncept knjižnih čajank so zastavile in utemeljile Tilka Jamnik (strokovnjakinja in preučevalka mladinske literature) ter Metka Zver in Andreja Mlinar (pred-

stavnici Mladinske knjige). Zasnove so kot abonmajsko srečanje, ki se mesečno ponavlja od oktobra do junija. Organizirajo se v več knjigarnah Mladinske knjige po Sloveniji. K sodelovanju so vabljeni delavci splošnih knjižnic v posameznem kraju, knjižničarke, ki vodijo mladinske oz. otroške oddelke ustanov. Na vsakem srečanju se zbere od 10 do 20 ljudi, predstavi se povprečno od 12 do 14 knjig. (ZVER 2003)

Namen knjižnih čajank je spodbujanje branja, bralne kulture, dvig ugleda knjigarn Mladinske knjige in predstavitev knjigarne kot prostora za druženje in svetovanje ljudem.

Namenjene so predvsem skupini starejših ljudi, ne pa izključno njim. Zanje je prilagojen tudi način predstavitve. Predstavlja se predvsem otroška in mladinska literatura za spodbudo odraslim, da bi brali otrokom v predšolskem in zgodnjem bralnem obdobju, odraščajočim otrokom pa ostali partnerji v pogovorih o prebranih mladinskih knjigah. Branje babic in dedkov vnukom prispeva k bralni pismenosti vseh udeleženi, pri tem vsi nekaj pridobijo. »Branje prispeva k duševni čilosti starejših in prispeva k bralni vzgoji otrok, obenem pa pogloblja (čustvene) odnose med generacijama.« (BRANJE ZA ... 2008).

S knjižnimi čajankami organizatorji želijo opozoriti na koristi branja in na užitke, ki jih branje nudi. Osrednji cilj je spodbujanje družinskega branja, združevanje dveh generacij ob knjigah in branju. Promovirajo vse vrste branja, predstavljajo različno bralno gradivo. Poudarja se dobro razvita bralna pismenost in vseživljenjsko učenje. Nasveti za branje so osnovni in naravni. Udeležencem predstavijo nove knjige, ki so kakovostne in vsebinsko zanimive. Pripravijo izbor, saj vsako leto izide zelo veliko novih knjig. Poudarja se pravica posameznika do lastnega izbora knjig, z njihovimi priporočili jih le usmerjajo in jim svetujejo. Otrokom so potrebni odrasli, ki berejo, saj jim tako lahko svetujejo, poleg tega so dober zgled. Otroci spoznavajo, da je branje potrebno, koristno in v veselje vse življenje. S širokim izborom knjig se vsakemu posamezniku omogoči izbor po njegovi meri, zanimanjih in potrebah. Vsakdo lahko bere po svojem okusu, glede na svoje bralne sposobnosti, dopušča se svoboda izbire, nudene so različne možnosti, izbira ostaja pri posamezniku. Poudarja se pomen knjig in njihovega izročila. Knjige nudijo različna znanja, izkušnje, modrosti vsega človeštva, mnogo zgodb, v katerih uživamo in so nam lahko v pomoč. (BRANJE ZA ... 2008)

Namen knjižnih čajank je tudi spodbuditi nakup knjig, zato ob srečanjih knjige, ki so predstavljene, prodajajo po znižanih cenah. Udeleženci knjižnih čajank lahko prejmejo tudi abonmajsko kartico *Bralnica*, s katero lahko ves mesec uveljavljajo 10 % popust pri nakupu predstavljenih knjig, vendar čajanke kljub temu niso komercialno naravnane prireditve, ampak se vse bolj spreminjajo v pogovore o tem, kaj je dobra knjiga. Temeljna naravnost je, da ljudje radi prihajajo v knjigarno, da se kakovostno informirajo, se med knjigami dobro počutijo, se družijo, se s knjigarnarji in knjižničarji pogovarjajo, ter o tem, kar so doživeli, poročajo tudi prijateljem in znancem. Čajanke so uspešen model sodelovanja med knjigarnami in knjižnicami pri skupnem naporu pridobiti čim več bralcev ter dobrodošla oblika spodbujanja družinskega branja in postavljanja mostov med generacijami. (ZVER 2003: 103)

Na knjižne čajanke so povabljeni tudi literarni in likovni ustvarjalci, ki predstavijo svoja dela. Na ta način ustvarjalci poleg predstavitve svojega dela neposredno prejmejo odzive bralcev. Na čajankah predstavljajo tudi knjige za odrasle, torej za bralce vseh generacij. Knjižne čajanke potekajo v različnih krajih po Sloveniji (npr. v Ljubljani, Mariboru, Celju, Velenju, Novem mestu, na Vrhniki in drugod). (ŽAKELJ 2008: 87–88)

3.19 Bralnice – bralne delavnice

Bralnice – bralne delavnice organizira Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS. Izobraževalni program Bralnic je nastal na podlagi predavanj oz. delavnic za različne ciljne skupine udeležencev. Izvedli so jih sodelavci bralne značke po Sloveniji in izven nje. Prednost so individualni dogovori med naročniki in predavatelji, organiziranje izobraževanja glede na lastne potrebe. Oblika izobraževanja je izvedena glede na vsakokratni dogovor, ki je neposreden s predavatelji in z Društvom Bralna značka Slovenije. Bralnice izvajajo tako za otroke, kakor tudi za odrasle. (BRALNICE – BRALNE ... 2008) Različni predavatelji izvajajo predavanja, delavnice z različno tematiko in vsebino.

Ciljne skupine so: učitelji, starši, mentorji bralne značke, vzgojitelji, knjižničarji, učenci, otroci in vsi, ki želijo širiti ljubezen do branja. (BRALNICE – BRALNE ... 2008)

Družinske bralne delavnice potekajo tudi v zamejstvu in med slovenskimi družinami izven Slovenije. Družinsko branje je namreč ključnega pomena za učenje slovenščine v tujejezičnem okolju in dobra spodbuda k uspešni bralni pismenosti. Društvo Bralna značka Slovenije izvaja delavnice v Nemčiji in Švici. Delavnice so namenjene otrokom in staršem. Na njih potekajo različne predstavitve, izvajalci in udeleženci berejo, se o knjigah pogovarjajo, listajo revije, izdelujejo knjižne kazalke ... Metode dela so prilagojene otrokom, vendar so prisotni tudi starši, ki aktivno sodelujejo. V sklopu bralnic se izvajajo tudi knjižne čajanke. (BRALNICE – BRALNE ... 2008 v ŽAKELJ 2008: 88–89)

Cilji opisanih, obravnavanih oblik

Glede na pridobljene podatke o zgoraj omenjenih, opisanih oblik izobraževanja odraslih za učinkovito branje in boljšo bralno pismenost lahko opredelimo naslednje specifične, podrobneje razdelane cilje:

- Usposobiti udeležence za pospešeno branje in razumevanje prebranega.
- Povečati hitrost branja in koncentracije, zmanjšati stresnost učenja, odkriti in izboljšati svoj učni stil, usvojiti tehnike pomnjenja/učenja. Izboljšati bralne in spominske zmogljivosti.
- Brati 2- do 3-krat hitreje, izboljšati razumevanje prebranega, usvojiti različne tehnike branja in memoriranja, izboljšati bralne sposobnosti, obvladovati hitro branje, istočasno pa doseganje višje stopnje razumevanja prebranega in večati hitrost branja.
- Seznaniti z različnimi strategijami učenja, ustvarjalnosti, uspeha, razmišljanja, kako do skrajnosti uporabiti svoje potenciale.
- Seznaniti z nekaterimi značilnostmi delovanja možganov, načini procesiranja jezika, meta modeli in tokovi informacij. Učiti spretnosti, ki lajšajo delo – procesiranje informacij. Seznaniti z različnimi učnimi, zaznavnimi in drugimi stili.
- Motivirati udeležence za učenje in jih seznaniti z metodami učenja.
- Poglobljeno brati, ustno in pisno se izražati o prebranem, primerjati posamezna dela in avtorje, vrednotiti medčloveške odnose preko prebranega.
- Združeno razvijati vodstvene kompetence in razvoj osebnega in poslovnega potenciala.
- Poslovna in strokovna odličnost.

- Jih ozaveščati o najpogostejših glasoslovnih, oblikoslovnih, skladenjskih in slogovnih napak ter jih seznaniti z značilnostmi tistih besedilnih vrst, s katerimi se pri svojem delu najpogosteje srečujejo.
 - Naučiti obvladovanja veščin govorjenja v vsakdanjem sporazumevanju in javnem nastopanju.
 - Spoznavati slovensko in svetovno književnost, razvijati izraznost, razvijati estetska sodila na področju književnosti.
 - Naučiti jih pripovedovati zgodbe, upoštevajoč poslušalce in druge okoliščine, spoznati načine, kako branje in pripovedništvo vplesti v različna okolja (npr. v vrtce, šole, bolnišnice, domove starejših ljudi).
 - Pomagati tistim, ki se vključujejo v nadaljnje formalno strokovno izobraževanje, obnoviti ali pridobiti temeljno znanje in spretnosti.
 - Osvojiti osnove branja in pisanja ter ohranяти že pridobljeno znanje.
 - Usposobiti za iskanje, izbiro in rabo informacij.
 - Usposobiti starše za pomoč otrokom pri šolskem delu. Seznaniti jih z učnimi metodami za razvijanje temeljnih spretnosti pri otrocih.
 - Pomagati staršem osnovnošolskih otrok pri skupnem sodelovalnem učenju pisanja in branja, spodbujati demokratične odnose med otroki in starši.
 - Usmerjati vse družinske člane v skupne dejavnosti, ki razvijajo bralno kulturo.
 - Spodbujati, razvijati vseživljenjskost učenja. Načrtovati lastno izobraževalno pot.
 - Usposobiti za aktivno državljanstvo – vloga odraslih v družini in družbi, vrednote, sprejemanje drugačnosti, spoznavanje pravic in obveznosti staršev.
 - Sprejemati učenja kot pot do boljše kakovosti življenja.
 - Spodbujati bralno pismenost, razvijati bralne sposobnosti in širiti bralno kulturo.
- (ŽAKELJ 2008: 89–91)

Najpogostejše vsebine

Najpogostejše vsebine, ki jih zasledimo znotraj različnih oblik izobraževanja odraslih za učinkovito branje in boljšo bralno pismenost, so:

- Tehnike hitrega branja, superbranje, fotobranje, branje in interpretacija besedil, osnove branja in pisanja, pomen branja in pripovedništva, umetnost branja in

pripovedovanja, tehnike pomnjenja, vrste treningov, delovanje možganov, zmanjševanje utrujenosti pri branju in mišljenju, razgibavanje možganskih procesov za boljšo koncentracijo, odrasli se učijo drugače, zgodovina razvoja branja in pomnjenja ...

- Poslovni nastop, veščina predstavitve in seznaitve, vodenje, sodelovanje, sestava in priprava besedila, kako napisati učinkovito in razumljivo besedilo, kako uporabiti sodobne jezikovne pripomočke, komunikacija, strategije sprejemanja odločitev, strategije sidranja uspešnih situacij, strategije motiviranja, čustvena inteligenca, obvladovanje časa, obvladovanje samega sebe ...
- Literarna dela, knjige, analize del, primerjava obravnavane problematike na različnih medijih in knjižna gradiva avtorjev različnih kultur med seboj ... (ANDRAGOŠKI CENTER ... 2008; PORTAL ZNANJA ... 2008)

3.20 Podatki o oblikah izobraževanja odraslih

Andragoški center Slovenije vodi evidenco o ponudbi izobraževanja odraslih v Sloveniji. Vsako leto izdajo poročilo in analizo *Kam po znanje – Pregled ponudbe izobraževanja in učenja odraslih v Sloveniji*¹ za posamično šolsko leto. Namen projekta je spremljanje in evidentiranje izvajalcev izobraževanja odraslih, spremljanje in evidentiranje njihove izobraževalne ponudbe. Prav tako je namenjen seznanjanju in informiranju najširše in strokovne javnosti o možnostih izobraževanja in učenja odraslih ter osveščanja o vlogi in pomenu izobraževanja odraslih in vseživljenjskosti učenja. Projekt finančno omogoča Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Pismenosti odraslih se Andragoški center Slovenije posveča že od leta 1991 dalje. (ANDRAGOŠKI CENTER ... 2008)

Podatki žal ne obsegajo vseh organizacij, niti vseh izvedenih programov, oblik izobraževanja odraslih, saj se v bazo podatkov organizacije vpisujejo, vključujejo same, in sicer prostovoljno. Čeprav baza podatkov ni popolna, saj to niti ni izvedljivo, lahko napravimo nekatere zaključke, opazimo, ugotovimo določene smernice, ki se nam pokaže-

¹ [www.http://pregled.acs.si/images/dokumenti/porocila/Pregled2014_porocilo.pdf](http://pregled.acs.si/images/dokumenti/porocila/Pregled2014_porocilo.pdf) , 25. 8. 2015.

jo, ki izstopajo glede razvoja izobraževanja odraslih, glede trendov izobraževalnih programov.

Glede na poročila lahko kot prvo navedemo, da se je število oblik izobraževanja za odrasle od šolskega leta 1991/92, ko je bilo evidentiranih 1.990 izobraževalnih programov za odrasle, povečevalo, saj je za šolsko leto 2006/07 evidentiranih 6.242 tovrstnih programov. (BRENK 2006: 18) Po 2006/07 je čutili upad oz. nihanje. Za preteklo šolsko leto je bilo evidentiranih 4.300 izobraževalnih programov pri 235 izvajalcih ([www.http://pregled.acs.si/images/dokumenti/porocila/Pregled2014_porocilo.pdf](http://pregled.acs.si/images/dokumenti/porocila/Pregled2014_porocilo.pdf), 25. 8. 2015).

Poročila ne vsebujejo točnega, ločenega podatka o različnih oblikah ali o številu oblik izobraževanja odraslih za učinkovito branje in za boljšo bralno pismenost. Te oblike so zajete v drugih kategorijah.

Problem, s katerim se srečamo, je tudi ta, da so v poročilih navedeni izobraževalni programi in ne oblike izobraževanja odraslih. Pri nekaterih programih je podan podatek o obliki izvedbe posameznega programa, pri drugih pa ne. V poročilih lahko zasledimo programe, ki ustrezajo našim raziskovalnim vprašanjem. Na spletu so dostopna poročila od vključno šolskega leta 2006/07 do vključno šolskega leta 2014/15.

V spodnji tabeli podajamo preglednejši prikaz obravnavanih oblik izobraževanja odraslih za učinkovito branje in boljšo bralno pismenost v našem diplomskem delu. Pri posameznih oblikah navajamo konkretne primere iz prakse, ki smo jih zasledili.

Oblika izobraževanja odraslih	Konkreten primer
Tečaj	• Hitro branje • Hitro branje in pomnjenje • Retorika • Retorika in komunikacijske spretnosti za managerje • Tečaj za javno nastopanje • Beremo in pišemo skupaj • Most do izobrazbe
Delavnica	• Hitro branje • Hitro branje in pomnjenje

	• Bralnice • Branje in pisanje • Trening managerskih veščin • Festival uspeha-izbor programov za razvoj vodilnih kadrov • Delavnice javnega nastopanja ali naučimo se odlično komunicirati z mediji • Uporabne tehnike in spretnosti z informacijami • Učimo se učiti • Učinkovito branje
Seminar	• Fotobranje • Power reading • Bralnice • Branje in pisanje • Festival uspeha-izbor programov za razvoj vodilnih kadrov • Uporabne tehnike in spretnosti z informacijami • Beremo in pišemo skupaj • Most do izobrazbe
Predstavitev z metodo predavanja	• Bralnice • Knjižne čajanke • Umetnost pripovedovanja
Študijski krožek	• Beremo z Manco Košir • Bralni študijski krožek Sončna ura • Bralni študijski krožek Čitalnica • Bralni krožek
Konzultacije, inštrukcije	• Beremo in pišemo skupaj • Most do izobrazbe
Modul	• Trening managerskih veščin • Strategije genijev • Beremo in pišemo skupaj • Most do izobrazbe
Svetovanje	• Knjižne čajanke

Tabela 2: Prikaz oblik izobraževanja odraslih za učinkovito branje in za boljšo bralno pismenost.

Iz tabele je razvidno, da se določeni programi z enakimi vsebinami izvajajo v različnih oblikah. Najpogosteje uporabljeni obliki izvajanja sta delavnica in seminar. Programi so izvedeni v različnih krajih po Sloveniji (npr. v Ljubljani, Mariboru, Kopru, na Vrhniki, v Postojni, Sežani ...). Izvajalci so različne organizacije (npr. ljudske univerze, zasebne izobraževalne organizacije ...).

O številu izvedb nimamo konkretnih podatkov, nismo namreč pridobili dovolj relevantnih podatkov o številu in letih izvajanja omenjenih oblik izobraževanja odraslih. Naš namen je ugotoviti, katere oblike izobraževanja odraslih obstajajo in kakšna je raznovrstnost ponudbe v Sloveniji.

Podatke o oblikah izobraževanja odraslih, o ponudbi programov za izobraževanja odraslih s področja branja lahko zasledimo pri naslednjih institucijah, organizacijah: Andragoški center Slovenije, ljudske univerze, borze znanja, svetovalna središča, središča za samostojno učenje, centri za informiranje in poklicno svetovanje ter pri številnih drugih izobraževalnih organizacijah, ki se ukvarjajo z izobraževanjem odraslih. Najlažji način pridobitve podatkov o posamezni obliki izobraževanja odraslih je preko spletnih strani. Že pri iskanju teh osnovnih informacij imajo prednost posamezniki z bolj razvito bralno sposobnostjo. Informacije o različnih oblikah posredujejo najrazličnejše organizacije, saj se nenehno izobraževanje, učenje, izpopolnjevanje vedno bolj poudarja, postaja del našega vsakdanjega življenja in se vključuje na vsa področja bivanja.

3.21 Učinki bralnega usposabljanja

Branje povezujemo tudi z drugimi tehnikami komuniciranja. Bralno usposabljanje vpliva na izboljšanje sposobnosti opazovanja, spomina, koncentracije, večja se besedni zaklad, kritičnost, izboljša se izražanje, tako ustno kot pisno. Učinkovito branje povezujemo s sistematičnim mišljenjem. To vpliva še na ostala področja, saj je povezava branja z miselno aktivnostjo zelo tesna. Pri poslušanju se moramo osredotočiti na bistvo. Učinkovitejši bralci so načeloma tudi boljši poslušalci. (JUG 1986)

Pri učinkovitem branju je potrebna miselna zbranost, kar velja tudi za poslušanje, razen pri izjemah, pri katerih sta pomembna tudi oblika in slog. (MOŽINA 2004)

Kdor je usposobljen za hitro in temeljito dojetje vseh vrst besedil, lahko to sposobnost uporabi povsod, kjer gre za podobne dejavnosti (zbiranje in razbiranje raznih misli,

ocenjevanje in presojanje ter odločanje, kaj od vsega, kar je na razpolago, sprejeti, in vključiti v lastno razmišljanje, v svoj koncept, miselno konstrukcijo. (MOŽINA 2004)

Pri usposabljanju napreduje hitrost branja. Posameznik dela manj napak, besedilo pre-dela hitreje in hitreje dojema notranje povezave v njem. To ima vpliv tudi pri posebnih zvrsteh branja, kot je npr. branje korektur, iskanje napak v knjigovodstvu. Učinkovit, spreten bralec hitreje uporablja različna pomagala, npr. tabele, formule, registre, slovar-je, leksikone in tudi vsakdanje zadeve, kot je npr. telefonski imenik. (MOŽINA 2004: 144–157)

Učinkovitejše branje pomeni tudi boljše razumevanje notranje povezave v besedilu in boljšo zbranost. To zopet skrajša čas branja. Bralec se nauči pozorneje opazovati, s tem dojema več informacij in zmore večjo kritičnost do besedila in se bolje pisno in govorno izraža. (prav tam)

Fatur meni, da je usposabljanje za komunikacijo s knjigo najboljša vaja za komunikaci-jo z ljudmi. (FATUR 2000: 57)

Odrasle osebe (z boljšo bralno sposobnostjo) so fleksibilnejše in konkurenčnejše na področju zaposlovanja. Vsekakor vpliv bralne sposobnosti opazimo na vseh področjih človekovega delovanja.

3.22 Bralno društvo Slovenije

Bralno društvo Slovenije (kratica BDS) je bilo ustanovljeno leta 1995. Od vsega začetka mu predseduje dr. Meta Grosman. »Društvo je prostovoljno, samostojno in neprofitno združenje posameznikov, ki se ukvarjajo z branjem, njegovim razvojem in širjenjem bralne kulture med ljudmi.« (MISLEJ-BOŽIČ 2001: 120)

Dejavnost društva, njegove programske usmeritve, naloge in cilji so:

- razvijanje zavesti o pomenu pismenosti med vsemi ljudmi,
- širjenje in razvijanje branja,

- izboljšanje kakovosti učenja in poučevanja branja,
- razvijanje bralne kulture,
- uveljavljanje slovenske teoretične misli in strokovno-raziskovalne dejavnosti s področja branja doma in v tujini,
- izmenjava izkušenj med strokovnjaki različnih strok in
- mednarodno uveljavljanje, posredovanje in izmenjava slovenskih izkušenj s področja teorije in prakse branja (9. člen statuta BDS). (MISLEJ-BOŽIČ 2001: 120)

Organiziranost društva je prilagojena potrebam domačega okolja in vključenosti društva v mednarodno mrežo društev. Prav tako način delovanja društva. Člani sodelujejo tako v domačem prostoru, kot tudi v mednarodnem, in se med seboj povezujejo.

Člani Bralnega društva Slovenije se srečujejo na delovnih sestankih upravnega odbora društva, občnem zboru, sestankih tematskih delovnih skupin in lokalnih klubov. Tu oblikujejo programe dejavnosti in načrte njihove izvedbe. Na strokovnih posvetovanjih, delavnicah, predavanjih, konferencah, specialnih seminarjih, s publiciranjem člankov v okolju širijo razne ideje in svoje znanje pridobljeno s študijem, raziskovanjem ali praktičnimi izkušnjami.

Bralno društvo Slovenije deluje s prostovoljnim delom članov (raziskovalci, učitelji, založniki, knjižničarji, študentje, starši, specialisti, psihologi ...) in s sredstvi, ki jih pridobi s članarino, kotizacijo, prodajo publikacij in oglaševanjem. (BRALNO DRUŠTVO ... 2006)

Delo v društvu članom nudi različne možnosti, jim omogoča druženje z najboljšimi, dviguje profesionalno samozavest in koristi gradnji lastne kariere. Člani namreč posredujejo svoja stališča, mnenja, znanja in izkušnje ter seveda znanje in izkušnje drugih. Vsaka tema je predelana z različnih zornih kotov, člani različnih profilov podajo svoje znanje in mnenje. Znotraj srečanj in posvetovanj se ovrednotijo dosežki članov in tudi dosežki drugih. Tu se tudi nahajajo možnosti vplivanja na izobraževalno, kulturno in socialno politiko. Člani društva prav tako izboljšajo svojo lastno tehniko branja in pisanja, poznajo in uporabljajo različne metode dela, srečujejo se z novimi pogledi, novimi knjigami, s sorodnimi področji. Lahko bi rekli, da se spreminja bralna pismenost posa-

meznika. (NOVLJAN 1999: 273–281) Učinki se kažejo na različnih področjih posameznikovega življenja.

Društvo sodeluje z različnimi organizacijami, med drugim tudi z največjo humanistično organizacijo na svetu, tj. Mednarodna bralna zveza IRA (International Reading Association). Ustanovljena je bila leta 1956 kot profesionalna organizacija za vse, ki so dejavni na področju poučevanja branja ljudi vseh starosti. Torej za vse generacije, za ljudi v vseh starostnih obdobjih in ne le za poučevanje otrok, mladostnikov, ki se še redno izobražujejo. Poudarjeno je torej izobraževanje vseh, posegajo tudi na področje izobraževanja odraslih. Izvajajo različne dejavnosti. Zavzemajo se za izboljšanje kakovosti poučevanja branja, raziskovanje procesa branja in informiranje ljudi, širjenje novih (spo)znanj s tega področja v širšem okolju, vsem ljudem ter širjenje, spodbujanje vseživljenjskega branja. (INTERNATIONAL READING ... 2006)

Sodelujejo tudi z Bralno značko Slovenije, predvsem s predlogi za posodobitev. Cilj je motiviranje otrok za prostovoljno branje in pritegnitev čim več otrok, tudi tistih s posebnimi potrebami, k branju. (NOVLJAN 1999: 273–281)

Društvo je odličen primer širjenja bralne kulture, s svojimi dejavnostmi spodbuja branje in vpliva na osveščenost ljudi.

3.23 Bralna značka

Enciklopedija Slovenije (1. zvezek) bralno značko definira kot »gibanje za kulturo branja ali znak o udeležbi v njem.« (SAKSIDA, 2000: 9)

Utemeljitelj gibanja, tj. prof. Stanko Kotnik, je ob 40-letnici Bralne značke povedal, da »je bralna značka zagotovo slovenska kulturna znamenitost in tudi organizacijska posebnost, čeprav že dolgo pod okriljem Zveze prijateljev mladine Slovenije.« (SAKSIDA 2000: 11)

Bralna značka je »gibanje, ki otroke in mlade spodbuja k branju; najbolj množična oblika širjenja dobre knjige, da bi le-ta postala last in sestavni del mladega človeka; prostovoljna oblika bogatenja mlade osebnosti; gibanje za kulturo branja ali znak za udeležbo v njem; gibanje za razvoj književne kulture med slovensko mladino.« (ZUPAN 1985: 61)

3.23.1 Povodi/vzroki za nastanek bralne značke

Bralna značka se je rodila v začetku 60-ih let 20. stoletja kot izraz želja in potreb tistega časa po uspešnejšem širjenju in poglobljanju književne kulture predvsem med mladimi bralci.

Na pomen poveljnih sprememb za razvoj mladinske književnosti opozarja R. Bamberger v članku *Trends in Modern Literature for Children and Young People* (SAKSIDA 2000: 37). Meni, da sta bili njihovo gibalno predvsem dve širši sociokulturni usmeritvi, značilni za obdobje po končani vojni, in sicer: 1. poudarjanje mladosti (vodilna vloga pri strukturiranju novega sveta) in 2. poudarjanje pomena sodelovanja ter zbliževanja narodov (cilj: mednarodno razumevanje). Oboje naj bi zagotovilo ohranjanje miru.

Ti novi pogledi so povzročili, da so mladinski književnosti začeli posvečati več pozornosti. Bistveni premiki v razvoju mladinske književnosti so se začeli v 50-ih letih 20. stoletja in so delovali predvsem v dveh smereh, in sicer 1. razvoj literarne vede na področju mladinske književnosti (več o tem lahko najdemo v *Pogledih na mladinsko književnost* Marjane Kobe) in 2. razvoj produkcije, širjenja in uveljavljanja mladinske književnosti (pri nas npr. ustanovitev Založbe Mladinska knjiga, pri kateri so izhajala kakovostna dela domačih in tujih avtorjev). O teh smereh na tem mestu ne bomo podrobneje razpravljali.

3.23.2 Bralna značka na Slovenskem

Prva bralna značka se je zaključila 22. maja 1961 na OŠ Franja Goloba na Prevaljah, kjer je bila prvič podeljena desetim značkarjem. Pobudnika gibanja sta bila Stanko Kot-

nik, takrat profesor slovenskega jezika in književnosti na prevaljski osnovni šoli, in mladinski pisatelj Leopold Suhodolčan, takrat ravnatelj OŠ Prevalje. Poimenovana je bila po koroškem pisatelju Lovru Kuharju, bolj znanemu pod psevdonimom Prežihov Voranc, ker »je pisatelj tukajšnji rojak in ker se uvršča med naše največje sodobne pisatelje.« (SAKSIDA 2000: 40)

Namen značke je bil v »našem mladem rodu buditi smisel za poglobljeno, kritično branje dobrih sodobnih domačih literarnih del, da bodo vzljubili lepo knjigo; buditi sposobnost, da bodo znali knjigo vrednotiti in jo uporabljati za svojo nadaljnjo rast; buditi estetska in etična čustva, zlasti ljubezen do socialistične domovine, do delovnih ljudi in razumevanje za njihov boj.« (SAKSIDA 2000: 40)



Slika 1: Stanko Kotnik²



Slika 2: Leopold Suhodolčan³

² Vir: <http://knjiznicaospolzela.weebly.com/uploads/1/2/3/5/12358851/zlozenka-kotnik.pdf>, 7. 5. 2015.

³ Vir: http://www.koropedija.si/index.php?title=Leopold_Suhodol%C4%8Dan, 6. 1. 2011.

Kotnik je bil prepričan o posebni vlogi knjige za človeški in narodnostni obstoj Slovencev. Menil je, da zanimanje za branje upada in da je treba mlade za branje navdušiti, tudi zato, ker se je s prihodom filmske proizvodnje medijski prostor v tistem času tudi pri nas začel širiti. Ob tem pa so mu lastne pedagoške izkušnje dokazovale, da pouk slovenskega jezika in književnosti, vključno z domačim branjem, učencem ni (z)mogel vzbuditi ljubezni do knjige.

Tako se je porodila zamisel o povezavi med značko in knjigo. (SAKSIDA 2000: 39)

Ciljna skupina so bili mladi od 9. do 19. leta, po starosti razdeljeni na štiri stopnje.

STOPNJA	STAROSTNA SKUPINA	ŠT. DEL	NAGRADA
I. stopnja	3.–5. razred OŠ	5	bronasta Prežihova značka
II. stopnja	6.–8. razred OŠ	7	patinirana srebrna Prežihova značka
III. stopnja	1. in 2. letnik SŠ	10	srebrna Prežihova značka
IV. stopnja	3. in 4. letnik SŠ	10	zlata Prežihova značka

Tabela 3: Predstavitev stopenj bralne značke, starostnih skupin bralcev, število del, ki jih morajo prebrati in vrsta Prežihove značke.

Za prijavo je štela oddaja zapiskov o vsebini, mislih, osebah, jeziku, slogu, pisatelju (odvisno od stopnje), ki jih je učitelj slovenskega jezika ali razredni učitelj lahko tudi zavrnil ali predlagal izboljšave. Sprejeti kandidati so se lahko udeležili preizkusa/preverjanja. To je bil pogovor, ki je potekal na šoli. Vodila ga je posebna komisija, ki so jo sestavljali učitelji (moderator je bil učitelj slovenščine), predstavniki šolskega odbora in družbenih organizacij. Zapisnik o poteku se je skupaj z zapiski učencev shranil v šolskem arhivu. (SAKSIDA 2000: 40)

Število knjig, ki jih je bilo treba prebrati, se je večalo po stopnjah, kar je razvidno iz zgornje preglednice (od 5 do 10).

Seznam knjig za branje je pripravljala poseben odbor – sprva so izbirali med dobrimi sodobnimi slovenskimi leposlovnimi deli, nato pa so postopoma širili sezname, na kate-

re so dodajali tudi starejša dela slovenskih avtorjev, dela jugoslovanskih avtorjev, nazadnje pa še tuja leposlovna dela. Med določenimi deli je bilo vedno vsaj eno Prežihovo.

Priznanje (izkaznica in Prežihova značka) so dobili kandidati, ki so uspešno opravili preizkus. Tekmovanje je prvič uspešno zaključilo 119 bralcev, potem pa vsako leto več.

Slovesna podelitev priznanj se je dogajala ob obletnici Prežihove smrti, 18. februarja, organizirana pa je bila različno (npr. obisk pisatelja, podeljevanje v okviru pionirskega tedna, obisk Prežihove domačije v Kotljah ipd.).



Slika 3: Slavnostna podelitev bralnih značk na OŠ Franja Goloba na Prevaljah leta 1964. Podeljevalca: Stanko Kotnik in Leopold Suhodolčan. Foto: Arhiv OŠ Franja Goloba Prevalje.⁴

Bralna značka se je začela povezovati z Mladinsko knjigo (edina specializirana založba za mladinsko literaturo pri nas), to pa je začelo prinašati prve sadove na področju založništva, kasneje pa je začela nastajati in izhajati še zbirka Zlata knjiga. (SAKSIDA, 2000: 43)

Gibanje se je postopoma razširilo na področje celotne Slovenije, bralna značka kot prostovoljna obšolska dejavnost pa je bila v organizacijskem smislu tesno vezana na osnovno šolo. Po zgledu Prežihove bralne značke so nastale še npr. Bevkova, Cankarjeva, Jurčičeva, Levstikova, Kajuhova, Prešernova, Cicibanova, Kranjčeva, Kosovelova, Kettejeva, Župančičeva, Vodnikova, Aškerčeva, Milčinskega, Golieva, Meškova, Ker-

⁴ Vir: <http://www.rtvsllo.si>, 7. 5. 2015.

snikova, Tavčarjeva, Kidričeva, Finžgarjeva, Seliškarjeva, Miklošičeva, Ingoličeva, Gregorčičeva, Zmajeva značka in bralna značka Ferenc Móra.

3.23.3 Bralna značka danes ...

Bralna značka se najbolj množično dogaja na osnovnih šolah v Sloveniji, v tovrstno branje se vključuje kar 72 % osnovnošolcev. Za bralno značko berejo tudi (slovenski) otroci v slovenskem zamejstvu in na nekaterih območjih v slovenskem izseljenskem prostoru. V zadnjih dvajsetih letih se po slovenskih vrtcih in splošnih knjižnicah zelo širi predšolska bralna značka, ki spodbuja predvsem starše, da berejo svojim otrokom v predšolskem obdobju. Bralna značka v srednjih šolah običajno deluje v obliki bralnih klubov. Kot bomo videli v drugem delu diplome, je bralna značka (pa tudi druge organizirane oblike branja za odrasle) vse bolj razširjena tudi med odraslimi bralci.

Bralna značka za odrasle je projekt spodbujanja branja odraslih, starejših od 15 let. Projekt je bil zasnovan na Ptuju (OŠ Breg) leta 2001. Vsako leto zabeležijo večje število bralcev. Pri projektu sodelujejo tudi druge knjižnice (npr. knjižnice iz Novega mesta, Maribora in Ormoža).

Podobno so organizirani še drugi bralni projekti, npr. Primorci beremo, Korošci pa bukve beremo, Posavci beremo skupaj idr. Kot lahko vidimo, gre predvsem za regijsko povezovanje.

V strokovnem smislu gibanje od vsega začetka vodijo mentorji (okrog 6.400 mentorjev) v šolah, kasneje tudi v vrtcih in knjižnicah – njihovo delo je temelj bralne značke.

Bralna značka je slovensko gibanje, ki že petinpetdeset let spodbuja razvoj bralne kulture (mladih). Gradi na tradiciji bralnih značk, poimenovanih po slovenskih pisateljih oz. Zveze bralnih značk Slovenije (ZBZS) in od sedemdesetih let dalje organizacijsko deluje kot eden nacionalnih programov v okviru Zveze prijateljev mladine Slovenije (ZPMS). V začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja se je gibanje Bralna značka posodobilo z motivacijskim programom S knjigo v svet. V letu 2002 se je Bralna značka

organizirala kot samostojno Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS, njen program pa je še vedno del nacionalnega programa ZPMS.

Bralna značka spodbuja prostovoljno branje v prostem času. Ves čas se razvija kot dopolnilo k pouku slovenskega jezika in književnosti ter dejavnostim (šolske) knjižnice, hkrati pa je kot obšolska/interesna dejavnost svobodnejša, bližja otrokom in mladim, in tako uspešnejša pri oblikovanju bralcev za vse življenje, kar dokazuje tudi dejstvo, da se vedno več odraslih bralcev odloča za organizirano branje kakovostnega leposlovnega gradiva po nasvetu bibliotekarjev. Bralna značka se vseskozi močno vključuje v strokovna in družbena prizadevanja, da bi se dvignila bralna pismenost posameznikov in družbe v celoti.

3.23.4 Cilji

Najpomembnejši smotri ali osnovni cilji bralne značke so po mnenju Stanka Kotnika razvijanje kakovostnega bralca, ljubitelja književnosti, ki bo knjigo znal uporabljati za svojo nadaljnjo rast. Torej, razvijanje sposobnosti (predvsem razumevanje in vrednotenje) in kot posledica, razvoj književne oz. bralne kulture.

Mentorji poudarjajo, da imajo bralci, ki berejo za bralno značko, bolj razvite sposobnosti literarnega branja in se lažje tako pisno kot tudi ustno izražajo (lažje tvorijo različne funkcijske zvrsti besedil).

V zadnjih dveh desetletjih se omenja pomen branja za razvoj samostojno mislečega človeka, ki je sposoben razvijati lasten odnos do življenja in sveta – temu so prilagojeni tudi bralni seznam.

3.23.5 Motivacija za branje in vloga mentorja

Najpomembnejša vloga mentorja v današnjem času, ko sta vse bolj razviti računalniška tehnologija in filmska industrija je, kako motivirati bralca, da namesto računalniške

igrice, interneta oz. filmske zgodbe, izbere knjigo. Še večji izziv mentorju je, kako bralca prepričati, naj bere leposlovje, ne pa t. i. šunda oz. trivialne literature.

Oblike motiviranja za branje so zelo različne, mentorji jih prilagajajo objektivnim možnostim, predvsem pa interesom in željam bralcev: pogovori o knjigah, bralni klubi, projektno delo, literarne uganke, kvizi, srečanja s književniki, sodelovanje pri literarnih ali šolskih glasilih ipd.

Bralna značka izdaja motivacijsko gradivo in priznanja za mlade bralce. Mentorjem v pomoč posreduje priporočilni seznam mladinskih knjig, ki ga pripravlja Pionirska – Center za mladinsko književnost in knjižničarstvo, Mestna knjižnica Ljubljana.

Od bralne sezone 2003/2004 je pomemben del založniškega programa zbirka darilnih knjig *Zlata bralka*, *Zlati bralec* (knjižno nagrado prejme vsak mladostnik, ki je vsa leta osnovne šole sodeloval pri bralni znački):

- 2003/2004: *Ledene magnolije* Marjane Moškrič in *Prešeren.doc*
- 2004/2005: *Srebro iz modre špilje* Slavka Pregla in *Cankar.doc*
- 2005/2006: *Gimnazijec* Igorja Karlovška in *Pota knjige* Iztoka Iliča
- 2006/2007: *Distorzija* Dušana Dima in *Pavček.doc* Toneta Pavčka
- 2007/2008: *Poletje na okenski polici* Irene Velikonja in *trubar.doc*
- 2008/2009: *Noordung.doc*
- 2009/2010: *Pink* Janje Vidmar
- 2010/2011: *Cesar in roža* Bine Štampe Žmavc
- 2011/2012: *Osnove demokracije* Mira Cerarja
- 2012/2013: *Naročje kamenčkov* Saše Vegri
- 2013/2014: *Zdravljica* Franceta Prešerna z ilustracijami Damijana Stepančiča
- 2014/2015: *Otroci sveta* Janje Vidmar

Slikanice za spodbudo k prvim bralnim korakom (knjigo naj bi prejel vsak otrok ob vstopu v šolo⁵):

⁵ Vir: <http://www.bralnaznacka.si>, 20. 8. 2015.

- 2004/2005: *Medvedki sladkosnedki* Srečka Kosovela z ilustracijami Jelke Reichman
- 2005/2006: *Šola ni zame!* Cvetke Sokolov z ilustracijami Petra Škerla
- 2007/2008: *Martin Krpan* Frana Levstika z ilustracijami Hinka Smrekarja za vse prvo- in drugošolce.
- 2008/2009: *Moj očka* Lile Prap
- 2009/2010: *O kralju, ki ni maral pospravljati* Nine Mav Hrovat
- 2010/2011: *Pravljica o vetru* (Slovaška ljudska pravljica)
- 2011/2012: *O Jakobu in mucu Mici: Rojstni dan Barbare Hanuš*
- 2012/2013: *Juri Muri v Afriki* Toneta Pavčka
- 2013/2014: *Lipko in KošoRok* Primoža Suhodolčana
- 2014/15: *Zdravljica* Franceta Prešerna z ilustracijami Damijana Stepančiča

Redno založniško dejavnost bogatijo še drugi založniški projekti,⁶ o katerih na tem mestu ne bomo razpravljali.

Poleg tega, da je mentor motivator, je njegova vloga pri bralni znački še usmerjanje in spodbujanje k branju, ustvarjalni pristop k besedilu, poučiti povezovati ideje besedila z (lastnim) znanjem in vedenjem, odpirati pot dojemanja književnega dela, aktivno povezovanje s knjižnicami, izpolnjevanje in vodenje dokumentacije, navduševanje nad gradivom, ljubezen do knjig in branja ter poznavanje gradiva. (DEŽMAN 1998: 23–28)

3.23.6 Motivatorji branja

Motivatorji skrbijo za praktično uresničevanje bralnih ciljev.

Pri nas so motivatorji branja:

- Zveza kulturnih organizacij Slovenije,
- Društvo Bralna značka – ZPMS,
- Bralno društvo Slovenije,

⁶ Vir: <http://www.bralnaznacka.si>, 24. 3. 2015.

- IRA – mednarodno bralno združenje,
- Center za mladinsko književnost in knjižničarstvo,
- Mednarodna zveza za mladinsko književnost,
- mentorji (vzgojitelji, knjižničarji/bibliotekarji, učitelji) in starši ter
- knjižnice in druga gibanja.

3.23.7 Vloga knjižnice

Knjižnica je posrednik med literaturo in bralcem. Svojim uporabnikom nudi prijazne, vsem dostopne, prostore. V knjižnici naj bi se obiskovalci počutili dobro in domačno. V knjižnicah se nahaja veliko knjižnega in neknjižnega gradiva, ki je skrbno zloženo glede na starostno skupino uporabnikov, nadalje pa na leposlovje, študijsko idr. gradivo, vse to pa mora biti zloženo po abecednem redu glede na priimke avtorjev del. Knjižnica mora biti prostor, kamor se vedno znova radi vračamo.

3.23.8 Metode in oblike dela pri bralni znački

Obravnava celostnega besedila, pri katerem z navodili usmerjeno, s pisanjem spremljano branje doma dopolni sproščen pogovor z mentorjem. Sprva so morali bralci ob branju vsakega proznega dela pisati zapiske oz. se naučiti na pamet in deklamirati pesem iz prebrane zbirke. V prvih petih letih delovanja bralne značke se je obseg zapiskov skrčil na polovico od prvotno zahtevanega.

V 70-ih letih so usmerjevalci bralne značke predpisovali bralne zapiske le še za eno prebrano delo, pa tudi pogovor o knjigah je bil zamišljen drugače, in sicer kot skupinski pogovori skozi vse leto, ki bi omogočali še bolj sproščeno vzdušje. Mentorji naj bi ugotavljali, kako so bralci doživljali, razumeli, in kako vrednotijo prebrano, s tem pa pokazali tudi svoje literarno-zgodovinsko znanje.

V 80-ih in 90-ih letih se je pozornost bralne značke preusmerila tako, da bi mlade spodbujala k prostovoljni odločitvi za branje, ne pa več toliko usposabljala za kakovostno

branje. Končne odločitve o metodi in oblikah dela so bile torej odvisne predvsem od mentorja in njegovih pogledov na smotre bralne značke.

Metode dela pri bralni znački so dolgoročna motivacija za branje, poglobljanje bralčeve bralne sposobnosti, branje in delo z besedilom (ustvarjalno branje), postavljanje vprašanj ob besedilu, predstavitev zanimivih podatkov o nastanku in pomenu besedila ter doživeto pripovedovanje oz. interpretativno branje odlomka besedila. (DEŽMAN 1998: 23–28)

Oblike dela pri bralni znački so literarne ure, debatni klubi, knjižne razstave, srečanja in pogovori z ustvarjalci (pesniki, pisatelji, dramatik, ilustratorji, založniki idr.), literarne ekskurzije, ogledi kulturnih prireditev, vključevanje v projekte (literarni, knjižni idr.), delavnice kreativnega ustvarjanja in delo knjižnice. (DEŽMAN 1998: 27)

Vse naštetе oblike in metode dela je moč najti tudi pri bralni znački za odrasle.

3.23.9 Tekmovanje – da ali ne?

Zamisel o organiziranem branju v obliki tekmovanja, pri katerem je bralec na koncu nagrajen, je postavila celotno organizacijsko strukturo bralne značke in gibanje poimenovala. Namen tako organiziranega branja je bilo predvsem motiviranje bralcev (nagrada je bilo priznanje in (kovinska) značka – za tiste čase je bila to zelo častna nagrada), ne pa spodbujanje tekmovalnosti med bralci. Leta 1976 je Petra Dobrila zapisala, da je bralna značka tekmovanje, ki ljudi ne izloča po kvaliteti dosežkov v primerjavi z drugimi tekmovalci: tekmovanje s samim seboj! Vsakdo, ki vztraja do konca, izpolni pogoje in postane zmagovalec. Tekmovanje s samim seboj v branju najboljših knjig. Tekmovanje v vztrajnosti, v razmišljanju, v bogatejšem preživljanju prostega časa. Plemenito tekmovanje, prijetno od prvega do zadnjega trenutka. Tekmovanje, v katerem lahko zmagujejo tudi tisti, ki jim je povsod drugod spodletelo, ki niso ne vrhunski športniki ne odličnjaki. Tekmovanje brez poražencev, razen tistih, ki niso vztrajali; a še ti vedo, da prihodnje šolsko leto lahko zmagajo, če bodo hoteli. (SAKSIDA 2000: 51)

Od leta 1985 izraz tekmovanje za bralno značko vse pogosteje nadomeščamo z izrazom branje za bralno značko, gibanje za bralno značko ali kar bralna značka.

3.23.10 Nagrajevanje bralcev

Sestavni del organiziranega spodbujanja branja so bile nagrade/priznanja ter slavnostne prireditve, na katerih so ta priznanja bralcem podelili.

Že na začetku bralne značke so se razvile različne oblike slavnostnih prireditev (npr. obisk pisatelja, podelitev v povezavi z drugim slavnostnim dogodkom (pionirski teden), obisk rojstne hiše pisatelja ipd.) in tako je še danes.

Leta 1966 so prvič podelili Cicibanovo bralno značko, ki je bila namenjena vsem učencem prvih in drugih razredov, danes pa otroci ob vstopu v šolo prejmejo slikanico (gl. zgoraj).

Od 90-ih let naprej je ZPMS na pobudo bralcev oblikovala novo vrsto priznanj za bralce, program *S knjigo v svet*. Nova priznanja so popolnoma zamenjala podeljevanje značk.

Konec 90-ih let se je na republiški ravni oblikoval tudi sistem priznanj za predšolsko bralno značko.

Sistema priznanj za srednješolsko bralno značko in bralno značko za odrasle nismo nikjer zasledili, čeprav se v zadnjih letih vse več knjižnic odloča za organizirano branje odraslih, najsibo kot branje/tekmovanje za bralno značko ali kakšna druga oblika branja (npr. bralni krožek, družinsko branje ipd.).

Vse bolj se je začelo uveljavljati nagrajevanje bralcev s knjigami, ki so običajno namenjene bralcem, ki so brali skozi vse obdobje (osnovnega) šolanja – zbirka *Zlata bralka*, *zlati bralec* (gl. zgoraj). Posamezne knjižnice tudi odraslim bralcem ob koncu bralne sezone podarijo knjigo in/ali priznanje.

Za nagrado si (mladi) bralci ponekod prislužijo tudi izlet ali obisk filmske oz. gledališke predstave.

4. Raziskovalni/empirični del

V raziskovalnem delu diplomskega dela bomo opredelili raziskovalni problem in cilje raziskave, predstavili raziskovalna vprašanja in hipoteze, opredelili metodo dela, predstavili populacijo, zajeto v raziskavo, opisali način zbiranja in obdelovanja podatkov ter predstavili rezultate lastne raziskave prostovoljnega branja za odrasle v slovenskih splošnih knjižnicah in v sklepnih ugotovitvah potrdili oz. ovrgli zastavljene hipoteze.

4.1 Raziskovalni problem in cilji raziskave

4.1.1 Opredelitev problema in ciljev raziskave

Namen raziskave je ugotoviti število slovenskih splošnih knjižnic, v katerih imajo organizirano vsaj eno obliko prostovoljnega branja za odrasle (npr. bralna značka, bralni krožek, bralna čajanka ipd.); ugotoviti, kdo so pobudniki in kateri so vzroki za organizacijo tovrstnih oblik branja za odrasle; ugotoviti, kdo in koliko je udeležencev pri tovrstnih oblikah branja (bralci glede na spol in »družbeno« pripadnost); ugotoviti, ali bralci berejo po lastni izbiri ali glede na priporočilne sezname (če slednji obstajajo, nas zanima tudi, kdo jih sestavlja); ugotoviti, katere zvrsti/vrste literature priporočajo knjižničarji; ugotoviti, ali udeleženci lahko poleg kanonske literature berejo tudi trivialno literaturo; ugotoviti, ali knjižničarji pri izboru literature upoštevajo želje, starost oz. spol udeležencev; ugotoviti, časovno obdobje, v katerem potekajo tovrstne oblike branja (npr. šolsko leto, koledarsko leto ipd.); ugotoviti, kako knjižničarji, če sploh, preverjajo prebrano; ugotoviti, ali so bralci ob koncu bralne sezone nagrajeni, in če so, kako, ter ugotoviti, ali knjižnice medsebojno sodelujejo ali vsaka knjižnica organizira svojo obliko organiziranega prostovoljnega branja za odrasle.

4.2 Raziskovalna vprašanja

1. Podatki o splošni knjižnici.
2. Ali vaša knjižnica odraslim bralcem ponuja branje/tekmovanje za bralno značko?
3. Ali ponuja še kakšne druge organizirane oblike spodbujanja branja za odrasle, in če da, katere?
4. Kdo je dal pobudo za bralno značko oz. za drugo organizirano obliko spodbujanja branja za odrasle?
5. Zakaj ste se odločili za bralno značko oz. za drugo organizirano obliko spodbujanja branja za odrasle?
6. Koliko let v vaši knjižnici poteka bralna značka oz. druga organizirana oblika spodbujanja branja za odrasle?
7. Ste od začetka do danes opazili porast oz. upad bralcev/tekmovalcev za bralno značko oz. za drugo organizirano obliko spodbujanja branja za odrasle?
8. Koliko odraslih bralcev sodeluje pri branju/tekmovanju za bralno značko oz. drugi organizirani obliki spodbujanja branja za odrasle?
9. Bralci, ki berejo/tekmujejo za bralno značko oz. sodelujejo pri drugi organizirani obliki spodbujanja branja za odrasle, so predvsem ...
10. Glede na spol med bralci/tekmovalci za bralno značko oz. sodelujočimi pri drugi organizirani obliki spodbujanja branja za odrasle prevladujejo ...
11. Koliko knjig mora bralec prebrati, da osvoji bralno značko?

12. Ali v vaši knjižnici obstaja (priporočilni) seznam branja za bralno značko, in če da, kdo?
13. Katere literarne zvrsti/vrste priporočate?
14. Ali lahko berejo le kanonsko ali tudi trivialno literaturo?
15. Ali ločujete zvrsti/vrste literature glede na spol in starost bralcev? (Npr. ljubezenski romani, pustolovski roman, zgodovinski roman ipd.)
16. V katerem časovnem obdobju v vaši knjižnici poteka branje/tekmovanje za bralno značko pri odraslih oz. sodelovanje pri drugi organizirani obliki spodbujanja branja za odrasle?
17. Kako preverjate, ali je bralec knjige resnično prebral?
18. Ali bralec ob koncu branja/tekmovanja za bralno značko oz. za sodelovanje pri drugi organizirani obliki spodbujanja branja za odrasle prejme nagrado?
19. Ali vaša knjižnica v zvezi z bralno značko za odrasle oz. v zvezi z drugo organizirano obliko branja za odrasle sodeluje še s katero (katerimi) drugo (drugimi) knjižnico (knjižnicami)?

4.3 Raziskovalne hipoteze

H1: Večina slovenskih splošnih knjižnic ima organizirano vsaj eno obliko prostovoljnega branja za odrasle (npr. bralna značka, družinsko branje, poletno branje za družine, bralne urice, bralni krožek idr.), in sicer že več let.

H2: Pobudniki za organizacijo prostovoljnega branja za odrasle so večinoma bibliotekarji, odločitev za tako vrsto branja pa je predvsem dejstvo, da bi popestrili dogajanje v knjižnici.

H3: Število bralcev z leti narašča.

H4: Bralci so večinoma študentje, brezposelni in upokojenci.

H5: Pogosteje berejo ženske.

H6: Večina slovenskih splošnih knjižnic ima za branje priporočilne seznane, ki jih večinoma sestavljajo zaposleni v knjižnici.

H7: Bralci berejo vse zvrsti/vrste literature (tj. pripovedništvo, pesništvo in dramatika), vendar le kanonsko literaturo.

H8: Literatura ni ločena glede na starost in spol bralcev (npr. ljubezenski, pustolovski, zgodovinski roman idr.).

H9: V večini knjižnic poteka organizirano branje za odrasle med septembrom in junijem (šolski koledar).

H10: Bralci o prebranem večinoma delajo krajše zapiske.

H11: Ob koncu branja bralci večinoma prejmejo knjižno nagrado.

H12: Medknjižnično sodelovanje poteka na regijski ravni.

4.4 Metodologija

4.4.1 Opredelitev metode

V raziskovalnem/empiričnem delu diplomskega dela smo uporabili metodo analize (predstavitev podatkov), sinteze (predstavitev podatkov) in deskripcije (pri potrjevanju hipotez in v sklepnem delu). Uporabili smo tudi kavzalno neeksperimentalno metodo

pedagoškega raziskovanja, s pomočjo katere smo iskali odgovore na vprašanja, ki smo jih zastavili, tako opisno kot tudi tabelarno oz. grafično. Do rezultatov smo prišli z analizo anketnega vprašalnika. Metodo analize in sinteze smo uporabili pri predstavitvi podatkov, pridobljenih z analiziranjem anketnih vprašalnikov.

4.4.2 Populacija, zajeta v raziskavo/raziskovalni vzorec

V raziskavo je bilo vključenih 61 splošnih knjižnic⁷ in po napotilu g. Matjaža Eržena, bibliotekarja Knjižnice Ivana Tavčarja Škofja Loka, še Marinkina knjižnica, ki deluje v okviru Ljudske univerze Škofja Loka, skupno torej 62 knjižnic.

Vrnjenih je bilo 44 + 2 vprašalnika,⁸ kar znaša 71 % (upoštevajoč, da sta 2 knjižnici izpolnili po dva vprašalnika), zato so podatki precej relevantni.

Zmotilo nas je le to, da bibliotekarji niso, v primeru, da imajo organizirani dve ali več oblik branja za odrasle, za vsako od oblik izpolnili po enega vprašalnika, ampak za vse oblike le en vprašalnik, čeprav smo v uvodnem pismu prosili, naj v primeru, da imajo več oblik organiziranega branja, za vsako obliko izpolnijo po en vprašalnik (to sta storili le 2 knjižnici, in sicer Knjižnica A. T. Linharta Radovljica in Valvasorjeva knjižnica Krško),⁹ kar je otežilo in hkrati zmanjšalo verodostojnost podatkov.

⁷ Glej prilogo *Seznam splošnih knjižnic* na koncu diplomskega dela.

⁸ Isto – knjižnice so barvno označene glede na a) **nesodelovanje pri raziskavi** (sive barve) in b) **sodelovanje pri raziskavi**, in sicer b1) sodelujoče knjižnice, v katerih nimajo nobene organizirane oblike branja (roza barve), b2) sodelujoče knjižnice, v katerih imajo organizirano/organizirane samo drugo/druge obliko/oblike organiziranega branja za odrasle (zelene barve), b3) sodelujoče knjižnice, v katerih imajo organizirano samo bralno značko (oranžne barve), b4.1) sodelujoče knjižnice, v katerih imajo organizirano tako bralno značko kot tudi drugo/druge obliko/oblike organiziranega branja za odrasle – za vse oblike rešen le 1 vprašalnik (rumene barve) in b4.2) sodelujoče knjižnice, v katerih imajo organizirano tako bralno značko kot tudi drugo/druge obliko/oblike organiziranega branja za odrasle – za vsako od oblik rešen po 1 vprašalnik (modre barve).

⁹ Glej prilogo *Anketni vprašalnik* na koncu diplomskega dela.

4.4.3 Zbiranje podatkov in merski instrument

V diplomskem delu smo uporabili metodo anketiranja, in sicer anketo v ožjem smislu – anketiranci so sami izpolnjevali anketni vprašalnik. Ta vrsta ankete omogoča anketirancu boljšo poglobitev v vprašalnik in s tem posredovanje objektivnejših odgovorov.

Anketiranje je bilo individualno, in sicer smo anketni vprašalnik poslali po e-pošti na naslove, ki so na voljo v COBISS-u oz. na spletnih straneh splošnih knjižnic. Ker je bil odziv po prvem pošiljanju oktobra 2014 slabši od pričakovanega (cca 25 %), smo anketni vprašalnik ponovno poslali novembra 2014.

Zastopniki knjižnic, ki so bili pripravljeni sodelovati v raziskavi bralnih navad odraslih, so odgovore označili in vprašalnik vrnil na e-naslov.

Anketni vprašalnik je vseboval pretežno zaprti tip vprašanj (to so tista, poleg katerih so že naštetni možni odgovori, na katere anketiranec odgovori tako, da označi zanj ustrezen odgovor ali več odgovorov, kjer je to posebej omenjeno). Nekatera vprašanja so bila odprtega tipa, zato so anketiranci odgovor zapisali na črto.

Vprašanja smo razdelili po logičnem vrstnem redu, ki upošteva logiko vsebine, tako da smo najprej postavili splošna, nato pa še specifična vprašanja.

Vprašalnik je vseboval skupno devetnajst (19) vprašanj in dve podvprašanji, od tega se je eno (1) vprašanje nanašalo na podatke o knjižnici (naziv, naslov, kontaktna telefonska številka in kontaktni e-naslov knjižnice), sedem (7) vprašanj se je nanašalo na bralce ter trinajst (13) vprašanj na knjižnice oz. zaposlene tam.

4.4.4 Obdelava podatkov

Podatke smo zbrali s kvantitativno tehniko in jih tako tudi obdelali. S pomočjo računalniškega programa Microsoft Word smo izdelali in oblikovali grafe ter si tako pomagali pri analizi dokumentov. Za predstavitev grafov smo s pomočjo programa Microsoft

PowerPoint izdelali diapriprojekcijo. V nadaljevanju bomo grafično in opisno predstavili podatke, pridobljene z anketno raziskavo.

4.5 Analiza podatkov

Anketni vprašalnik smo po e-pošti poslali vsem slovenskim splošnim knjižnicam in tudi zamejskim v Trstu (Italija) in Celovcu (Avstrija). Od skupno 62 knjižnic smo prejeli odgovore 44, kar predstavlja več kot 70 % vseh anketiranih, zato je raziskava zelo relevantna.

Podatke raziskave bomo predstavili grafično in opisno. Posebej bomo analizirali anketne vprašalnike treh (3) knjižnic, ki nimajo organizirane nobene oblike prostovoljnega branja za odrasle, in sicer samo opisno.

Podatke v odstotkih (%) pri opisni analizi bomo zaokrožili na eno (1) decimalko, pri čemer bomo upoštevali zaokrožitev navzgor v primeru, da bo druga decimalka 5 ali več, sicer pa navzdol. Če bo prva decimalka enaka 0, je pri zapisu ne bomo upoštevali.

Pri grafični obdelavi podatkov bomo upoštevali rezultate v odstotkih (%), kot jih je izračunal računalniški program Excel.

4.5.1 Analiza podatkov za knjižnice, v katerih nimajo organizirane nobene oblike prostovoljnega branja za odrasle

Nobene oblike prostovoljnega branja za odrasle nimajo organizirane v treh knjižnicah, in sicer so to: Knjižnica Ivana Tavčarja Škofja Loka, od koder so nas napotili v Marin-

kino knjižnico, s katero sodelujejo pri izbiri gradiva,¹⁰ Knjižnica Kočevje in Mestna knjižnica Piran. To predstavlja 6,8 % anketiranih.

Raziskovalna vprašanja, zajeta v analizo:

1. Podatki o splošni knjižnici (naziv, naslov, pošta, telefonska številka, e-mail).
2. Ali vaša knjižnica odraslim bralcem ponuja branje/tekmovanje za bralno značko?
 - a) Da.
 - b) Ne. Zakaj?
3. Ali ponuja še kakšne druge organizirane oblike spodbujanja branja za odrasle, in če da, katere?
 - a) Da.
 - b) Ne. Zakaj?

Poleg odgovora *Ne*. (možnost b) kljub dodatnemu vprašanju *Zakaj?*, pojasnila nismo dobili, razen v primeru piranske knjižnice, kjer so tako pri odgovoru na 2. kot pri odgovoru na 3. vprašanje, odgovorili, citiramo: »*Ker je to nesmiselno.*«

Analizo pri 3. vprašanju zaključujemo, saj se naslednja vprašanja nanašajo na nadaljnje raziskovanje bralnih navad odraslih.

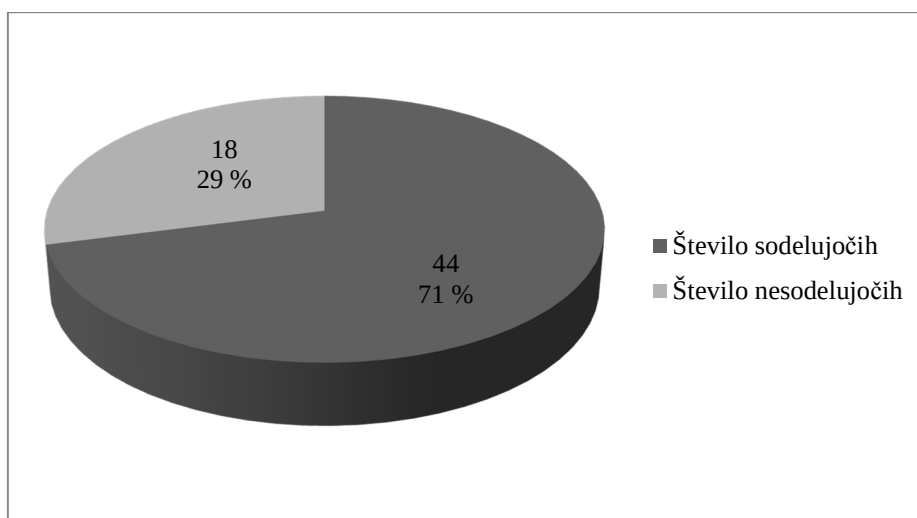
¹⁰ Citirano e-sporočilo: »Pozdravljeni, obveščamo vas, da v Knjižnici Ivana Tavčarja Škofja Loka ni organiziranega branja za odrasle s strani knjižnice. V naših prostorih se zbira skupina "Knjigosnedke", ki deluje na principu skupin Mance Košir, vendar delujejo povsem samostojno (izbor, naslovi ...). Poleg tega imamo v Škofji Loki v okviru DU ustanovljeno Marinkino knjižnico, kjer imajo organizirano bralno značko za to skupino. Z njimi sodelujemo pri gradivu za njihove potrebe. Lep pozdrav. Matjaž Eržen« (info@knjiznica-skofjaloka.si, 22. 10. 2014).

4.5.2 Analiza podatkov za knjižnice, v katerih imajo organizirano vsaj eno obliko prostovoljnega branja za odrasle

Grafična analiza pridobljenih podatkov/ankete/raziskave

V nadaljevanju bomo podatke predstavili grafično, razen pri vprašanjih št. 1 (Podatki o knjižnici, pri katerem je vsak odgovor različen¹¹), št. 8 (Koliko odraslih bralcev sodeluje pri branju/tekmovanju za bralno značko oz. drugi organizirani obliki spodbujanja branja za odrasle? – različni odgovori) in pri vprašanju št. 11 (Koliko knjig mora bralec prebrati, da osvoji bralno značko? – različni odgovori). Pri slednjih dveh bomo izpostavili največjo, najmanjšo in povprečno številko.

V raziskavo je bilo vključenih 62 splošnih knjižnic. Vrnjenih je bilo 44 (+2)¹² anketnih vprašalnikov, kar predstavlja 71 % sodelujočih.

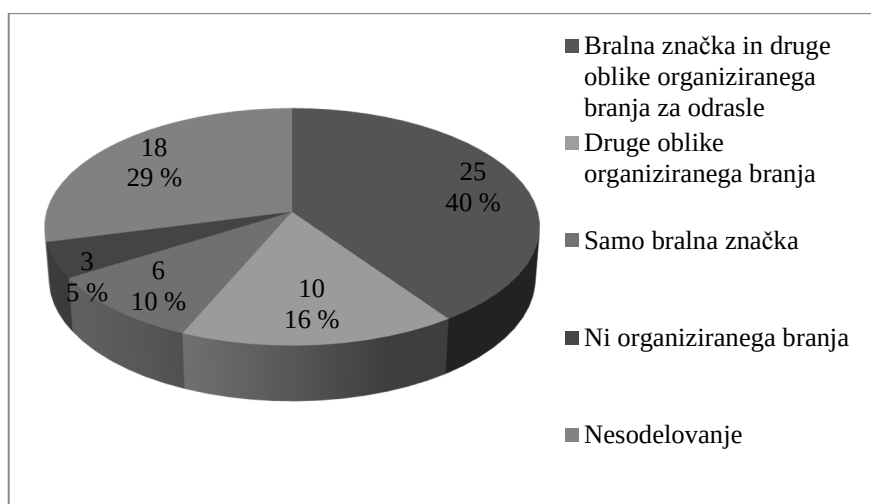


Graf 4: Splošne knjižnice

Najprej nas je zanimal podatek, koliko slovenskih splošnih knjižnic ima organizirano vsaj eno obliko branja za odrasle.

¹¹ Zaradi racionalnosti podatkov na tem mestu ne bomo navajali, saj jih prilagamo na koncu diplomskega dela (gl. *Seznam knjižnic*).

¹² Knjižnica A. T. Linhartaradovljica in Valvasorjeva knjižnica Krško sta poslali ločena anketna vprašalnika za bralno značko in druge organizirane oblike prostovoljnega branja za odrasle.

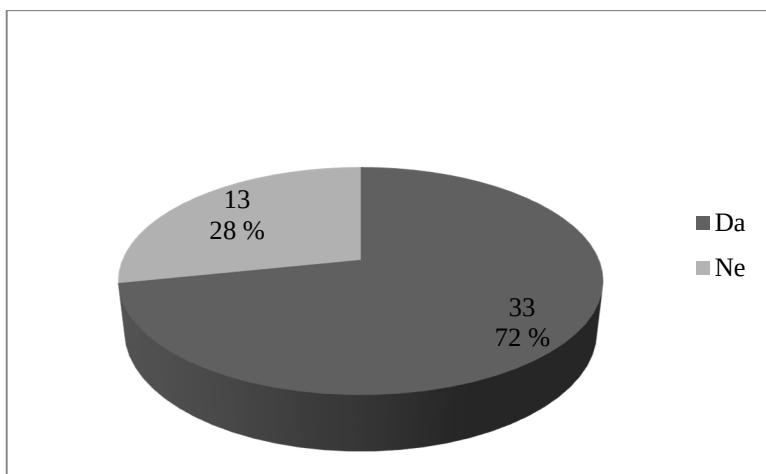


Graf 5: Oblike organiziranega branja za odrasle

Podatki so bili naslednji: največ, in sicer 25 sodelujočih knjižnic (tj. 40 %) ima organizirano bralno značko za odrasle in tudi drugo obliko organiziranega branja za odrasle, samo drugo obliko organiziranega branja za odrasle ima organizirano 10 sodelujočih knjižnic (tj. 16 %), samo bralno značko za odrasle ima organizirano 6 sodelujočih knjižnic (tj. 10 %), v treh knjižnicah, ki so sodelovale pri raziskavi (tj. 5 %), pa nimajo organizirane nobene oblike branja za odrasle. Pri raziskavi ni sodelovalo 18 knjižnic, kar predstavlja 29 % vseh anketiranih.

V anketnem vprašalniku smo pri prvem vprašanju pridobili podatke o splošni knjižnici, in sicer nas je zanimal naziv splošne knjižnice, naslov, pošta, telefonska številka in e-naslov. Podatkov na tem mestu ne navajamo (grafično je to nemogoče prikazati), se pa nahajajo v prilogi *Seznam slovenskih splošnih knjižnic* (samo naziv knjižnic) na koncu diplomskega dela.

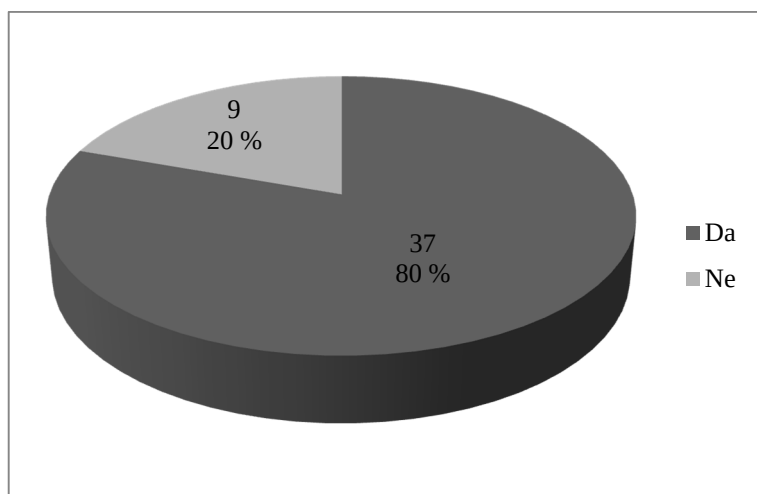
Nato nas je najprej zanimalo, koliko slovenskih splošnih knjižnic ponuja odraslim bralcem tekmovanje/branje za bralno značko.



Graf 6: Tekmovanje/branje za bralno značko – da ali ne?

Ugotovili smo, da je od 62 knjižnic (v raziskavi upoštevamo le sodelujoče knjižnice, tj. 46), ki smo jim poslali anketni vprašalnik, v 33 (72 %) odraslim bralcem ponujena možnost tekmovanja/branja za bralno značko, in le v 13 (28 %) ne.

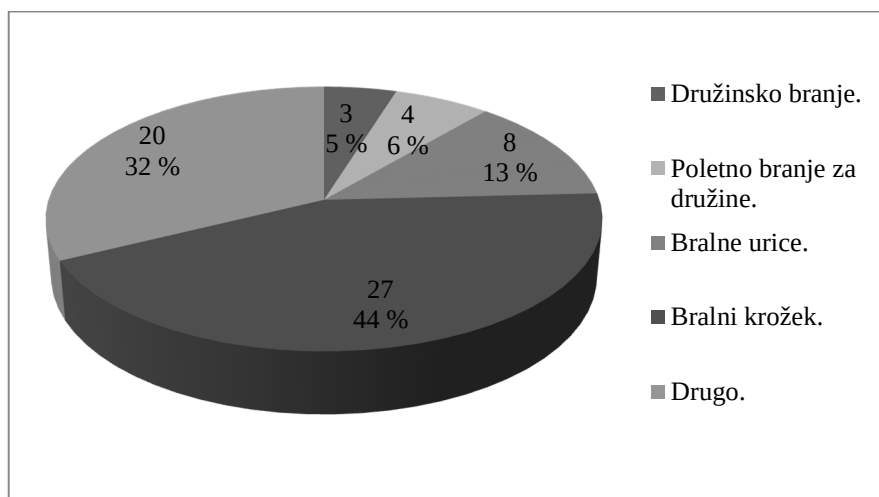
Ker tekmovanje/branje za bralno značko ni edina možnost spodbujanja branja za odrasle, nas je zanimalo, ali imajo v knjižnicah organizirano (ne nujno hkrati z bralno značko za odrasle) še kakšno drugo (eno ali več) obliko organiziranega prostovoljnega branja za odrasle.



Graf 7: Druge oblike organiziranega branja za odrasle – da ali ne?

Iz grafa lahko razberemo, da kar 37 knjižnic (80 %) ponuja še kakšno drugo organizirano obliko prostovoljnega branja za odrasle, 9 knjižnic (20 %) pa ne.

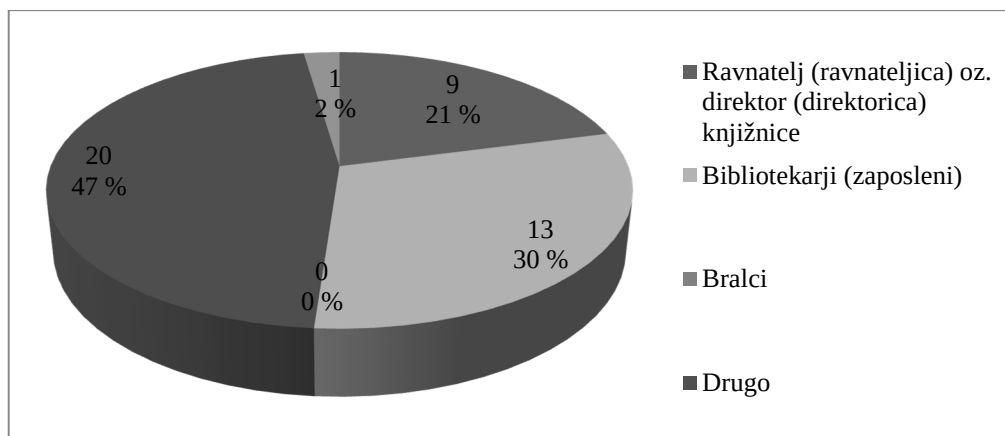
Glede na to, da je na vprašanje *Ali vaša knjižnica ponuja še kakšne druge organizirane oblike spodbujanja branja za odrasle?* kar 80 % vprašanih odgovorilo pritrdilno, nas je nadalje zanimalo, katera oblika je najpogostejša. Za odgovore smo ponudili pet možnosti (glej spodnji graf) – vprašani so pri tem odgovoru lahko označili več možnih odgovorov.



Graf 8: Oblike organiziranega prostovoljnega branja za odrasle

Med ponujenimi možnostmi je 27 vprašanih (44 %) odgovorilo, da imajo organiziran bralni krožek, 20 vprašanih (32 %) je označilo odgovor drugo (npr. bralna čajanka), 8 vprašanih (13 %) je označilo odgovor, da imajo organizirane bralne urice, poletno branje za družine organizirajo 4 sodelujoče knjižnice (6 %), v 3 knjižnicah (5 %) pa imajo organizirano družinsko branje.

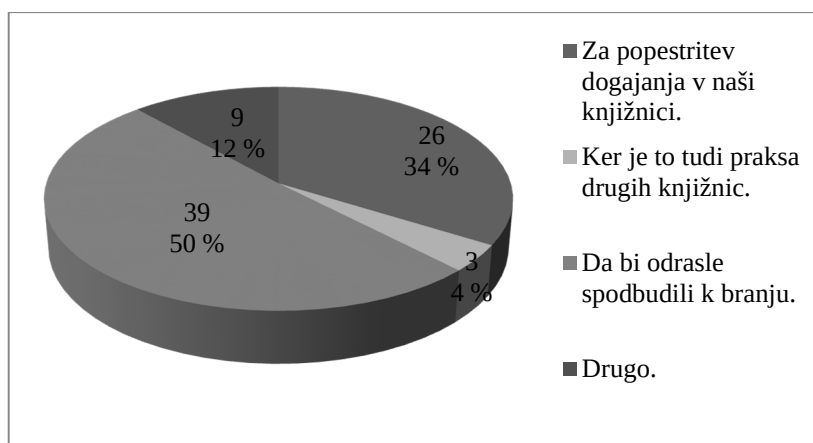
Pomembno se nam je zdelo tudi raziskati, kdo so pobudniki spodbujanja prostovoljnega branja za odrasle.



Graf 9: Pobudniki branja

Največkrat se pojavi odgovor *Drugo*, in sicer je tako odgovorilo 20 anketiranih (tj. 47 %). To pa zato, ker so pobudniki večinoma ravnatelj/direktor IN zaposleni, ne le en ali drugi. Zanimivo je dejstvo, da nihče od anketiranih ni označil, da so pobudniki bralci, v enem primeru odgovora ni bilo (2 % vprašanih), samo zaposleni/bibliotekarji so pobudniki v 13 knjižnicah (tj. 30 %), samo ravnatelj/direktor (velja tudi za žensko obliko) pa je pobudnik v 9 knjižnicah (21 %).

Nadalje nas je zanimalo, zakaj so se v posamezni splošni knjižnici odločili za tekmovanje/branje za bralno značko oz. za drugo organizirano obliko spodbujanja branja za odrasle. Pri tem vprašanju so anketirani lahko označili več odgovorov.

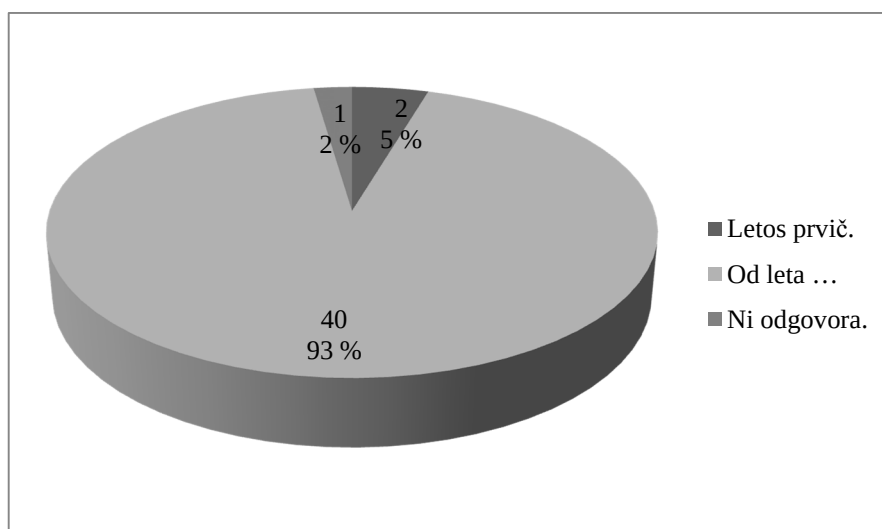


Graf 10: Razlogi za branje

Polovica anketiranih, natančneje 39, je odgovorila, da so se odločili za tekmovanje/branje za bralno značko oz. za drugo organizirano obliko spodbujanja branja za odrasle.

rasle zato, da bi odrasle spodbudili k branju, drugi najpogostejši odgovor je bil, da bi popestrili dogajanje v knjižnici, in sicer je to možnost označilo 26 anketiranih (34 %), 9 sodelujočih (12 %) je označilo odgovor drugo, le trije (4 %) pa so se odločili za možnost odgovora, ker je to tudi praksa drugih knjižnic.

Vprašali smo tudi, ali v bralni sezoni 2014/15 tekmovanje/branje za bralno značko oz. za drugo organizirano obliko spodbujanja branja za odrasle poteka prvič ali je to že večletna praksa.

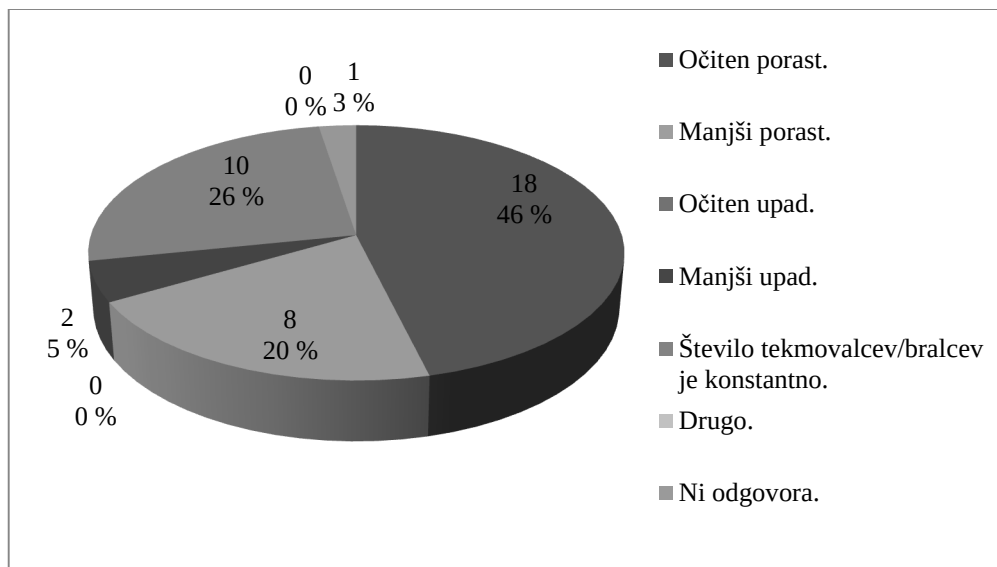


Graf 11: Koliko let že poteka v knjižnici tekmovanje/branje za bralno značko oz. druga organizirana oblika spodbujanja branja odraslih?

Ugotovili smo, da samo v dveh knjižnicah (5 %) v letošnji bralni sezoni prvič poteka tekmovanje/branje za bralno značko oz. druga organizirana oblika spodbujanja branja za odrasle, v 40-ih knjižnicah (93 %) pa je to že večletna praksa. V enem primeru (2 %) odgovor ni bil označen.

Kot zanimivost naj dodamo, da ima tekmovanje/branje za bralno značko oz. druga organizirana oblika spodbujanja branja za odrasle najdaljšo tradicijo v knjižnici v Izoli, in sicer od leta 2000, v bralni sezoni 2014/15 pa je organizirano prostovoljno branje za odrasle prvič v knjižnicah v Lendavi in Ljutomeru.

Glede na to, da je tekmovanje/branje za bralno značko oz. druga organizirana oblika spodbujanja branja za odrasle z leti postalo vseslovenski projekt knjižnic, nas je zanimalo, ali je število bralcev naraščalo, upadalo ali pa je bilo vseskozi konstantno.

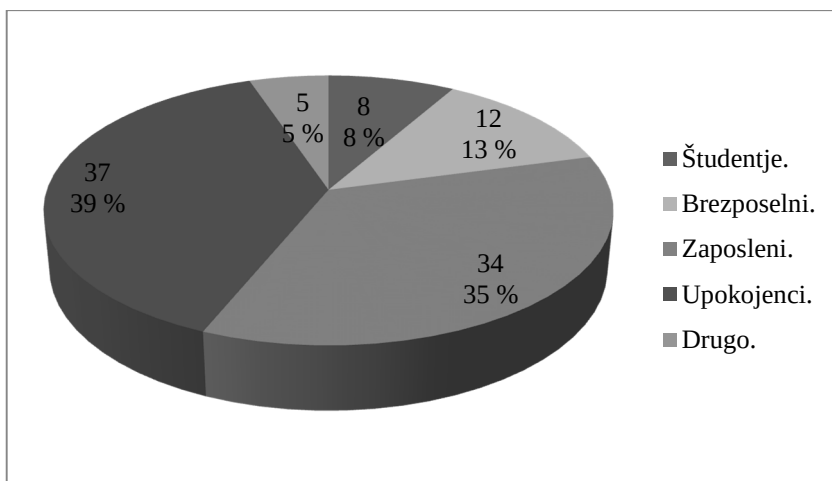


Graf 12: Število bralcev

Iz grafa je razvidno, da je v večini knjižnic prišlo do očitnega porasta sodelujočih pri tekmovanju/branju za bralno značko oz. drugi organizirani obliki spodbujanja branja za odrasle. Tako je odgovorilo 18 anketiranih (46 %). Na drugem mestu je odgovor, da je število sodelujočih konstantno – 10 anketiranih (26 %), manjši porast zaznavajo v 8 knjižnicah (20 %), manjši upad v 2 knjižnicah (5 %), v eni knjižnici (3 %) na vprašanje niso odgovorili, očitnega upada oz. možnosti drugo ni izbral nihče od anketiranih.

Število bralcev se od knjižnice do knjižnice razlikuje. Največ jih sodeluje pri tekmovanju/branju za bralno značko oz. drugi organizirani obliki spodbujanja branja v knjižnici na Ptuju, in sicer 500, sledita knjižnici Radovljica (214 sodelujočih) in Ravne na Koroškem (200 sodelujočih), najmanj pa v knjižnici Gornja Radgona, in sicer 9. Verjetno je število sodelujočih odvisno predvsem od tradicije branja ter velikosti kraja, v katerem je knjižnica in, seveda, števila prebivalcev.

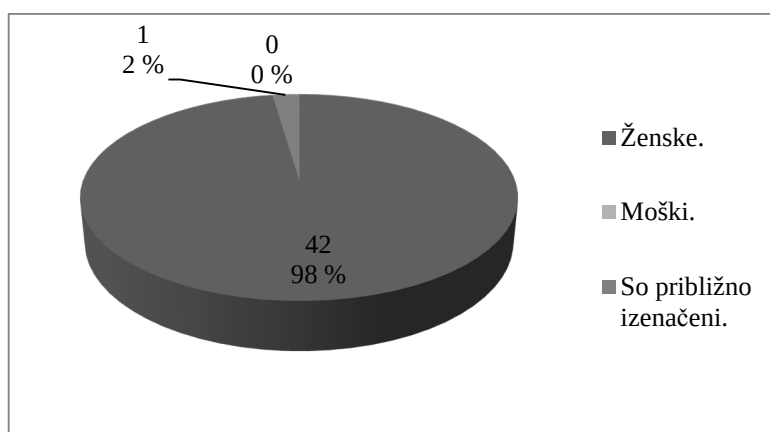
V nadaljevanju nas je zanimal status bralcev. Anketirani so lahko označili več možnosti.



Graf 13: Status bralcev

Največ sodelujočih tekmovalcev/bralcev predstavljajo upokojenci, in sicer je to možnost izbralo 37 anketiranih (39 %). Le malo manjši odstotek (35 %) predstavljajo zaposleni – to možnost je izbralo 34 vprašanih. 12 vprašanih (13 %) je označilo, da so sodelujoči brezposelni, 8 (8 %) vprašanih je izbralo možnost, da so bralci študentje, 5 (5 %) jih je izbralo možnost drugo.

Glede na spol vsekakor prevladujejo ženske, saj je kar 42 vprašanih (98 %) označilo ta odgovor, le 1 vprašani (2 %) je označil, da so moški in ženske približno izenačeni, odgovora, da pri branju prevladujejo moški, ni označil nihče.

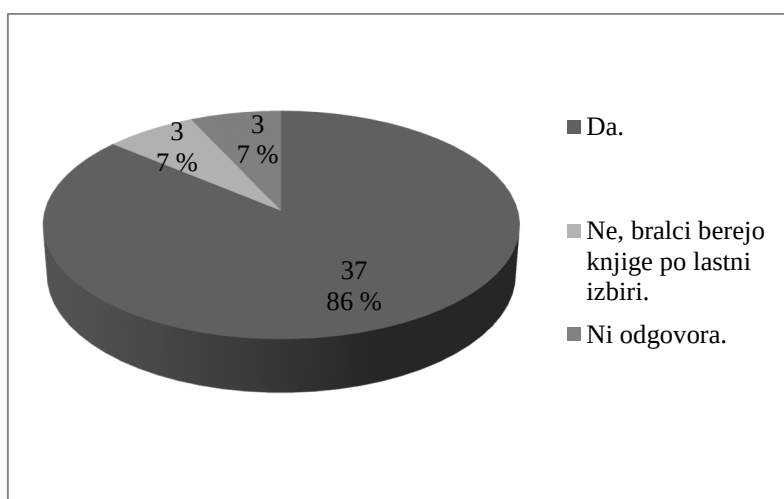


Graf 14: Spol bralcev

Kakor se število bralcev razlikuje od knjižnice do knjižnice, tako je tudi s številom knjig, ki jih morajo sodelujoči prebrati, da uspešno zaključijo tekmovanje/branje za bralno značko oz. drugo organizirano obliko spodbujanja branja za odrasle. Največ knjig morajo prebrati v knjižnici v Mariboru, in sicer 20, v nekaterih knjižnicah nimajo

določenega števila knjig, ki jih je treba prebrati za uspešen zaključek bralne sezone, s strani dveh anketiranih nismo dobili odgovora, v povprečju pa morajo za uspešen zaključek bralne sezone sodelujoči pri tekmovanju/branju za bralno značko oz. drugi organizirani obliki spodbujanja branja prebrati 5 knjig.

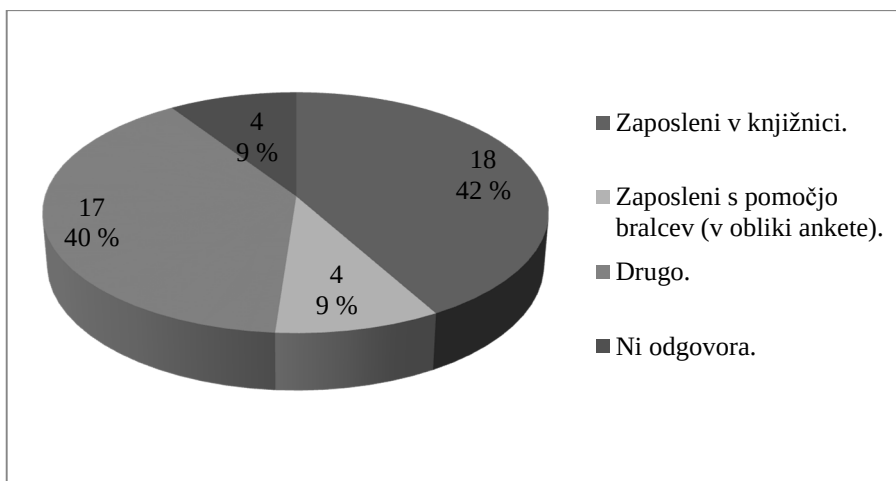
Glede na to, da za bralno značko v osnovnih šolah obstajajo priporočilni sezname kakovostne literature, nas je zanimalo, ali obstajajo taki sezname tudi za branje odraslih.



Graf 15: Priporočilni seznam branja – da ali ne?

Iz grafa lahko razberemo, da priporočilne seznime sestavljajo v 37 knjižnicah (86 %), v 3 knjižnicah (7 %) bralci berejo knjige po lastni izbiri, od 3 anketiranih (7 %) odgovora nismo prejeli.

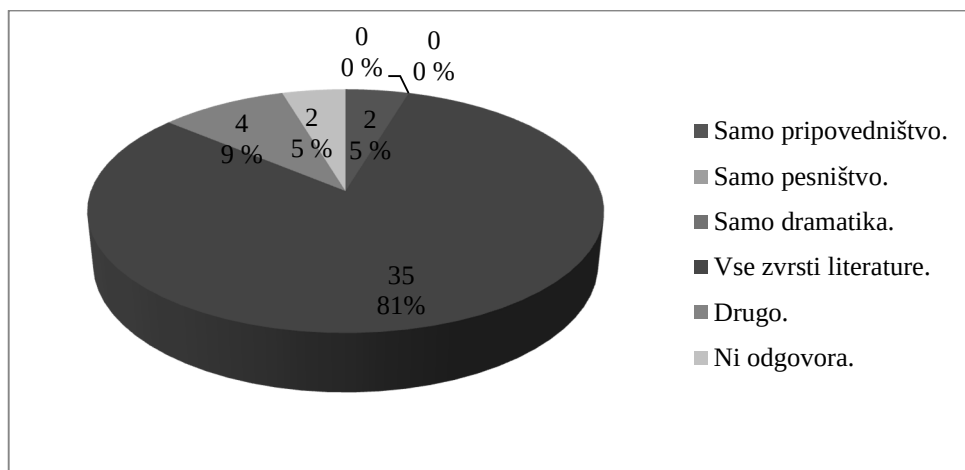
Nadalje nas je zanimalo, kdo so sestavljavci priporočilnih seznamov.



Graf 16: Sestavljavci priporočilnih seznamov

Največ anketiranih, in sicer 18 (42 %) se je odločilo za odgovor, da so sestavljavci zaposleni v knjižnici, le eden manj, torej 17 anketiranih (40 %), je izbralo odgovor *Drugo*, 4 anketirani (9 %) so izbrali odgovor *Zaposleni s pomočjo bralcev*, prav tako 4 anketirani (9 %) na vprašanje niso odgovorili.

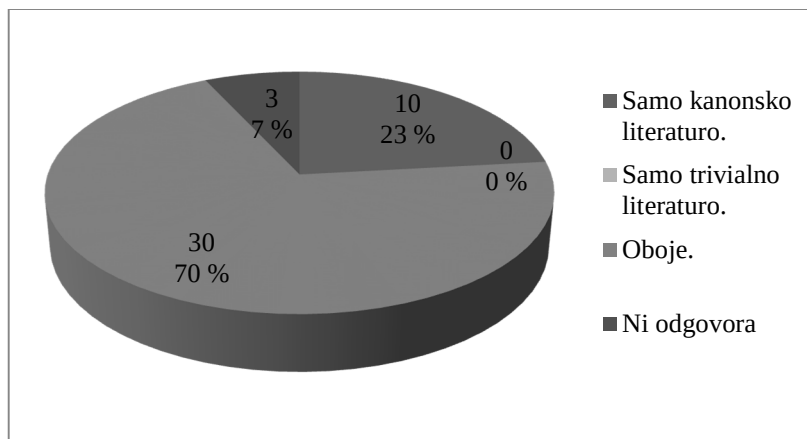
Ločimo več literarnih zvrsti/vrst, in sicer pripovedništvo, pesništvo in dramatiko, zato nas je zanimalo, katere od teh so najpogostejše priporočane v branje odraslim bralcem.



Graf 17: Literarne zvrsti/vrste

Kar 35 anketiranih (81 %) je odgovorilo, da bralcem priporočajo vse (tri) zvrsti/vrste literature, 4 vprašani (9 %) so izbrali odgovor *Drugo*, dva anketirana (5 %) sta odgovorila, da priporočata samo pripovedništvo, prav tako dva (5 %) nista odgovorila, nihče od anketiranih pa se ni odločil za možnost odgovorov ali samo dramatika ali samo pesništvo.

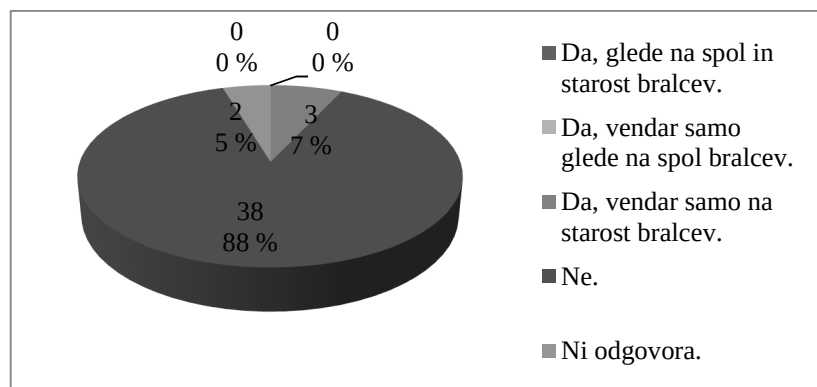
Pri naslednjem vprašanju nas je zanimalo, ali bralci lahko posežejo tudi po trivialni literaturi ali morajo brati le kanonsko, torej kakovostno literaturo.



Graf 18: Branje samo kanonske oz. kanonske in trivialne literature

Kar 30 vprašanih (70 %) je odgovorilo, da bralci lahko berejo tako kanonsko, kot tudi trivialno literaturo, 10 vprašanih (23 %) je izbralo odgovor *Samo kanonsko literaturo*, za odgovor *Samo trivialno literaturo* se ni odločil nihče, v treh primerih (7 %) odgovora nismo dobili.

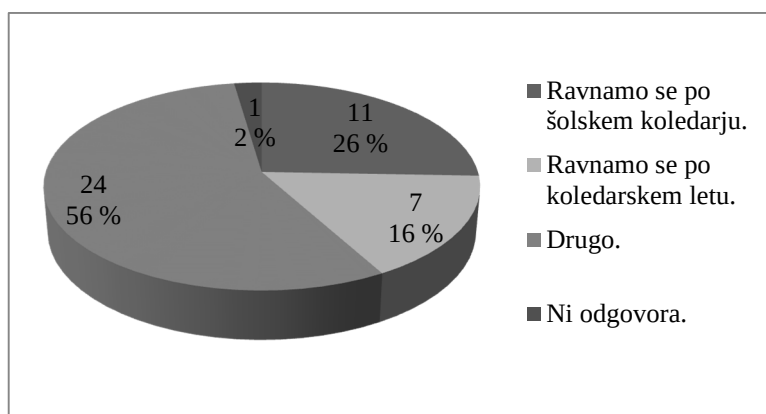
Zanimalo nas je, ali knjižnice ločujejo zvrsti/vrste literature glede na spol in starost bralcev (v času študija smo namreč večkrat slišali, da ženske raje posegajo po romantičnih, ljubezenskih zgodbah, moške pa bolj zanimajo področja kot so npr. vesolje, zgodovina, pustolovstvo ipd.).



Graf 19: Ločevanje zvrsti/vrst literature glede na spol in starost bralcev

38 vprašanih (88 %) zvrsti/vrst literature ne ločuje glede na spol in starost bralcev, 3 vprašani (7 %) so izbrali možnost ločevanja glede na starost bralcev, od 2 vprašanih (5 %) odgovora nismo prejeli. Za možnost ločevanja glede na spol in starost oz. samo glede na spol bralcev se ni odločil nihče od vprašanih.

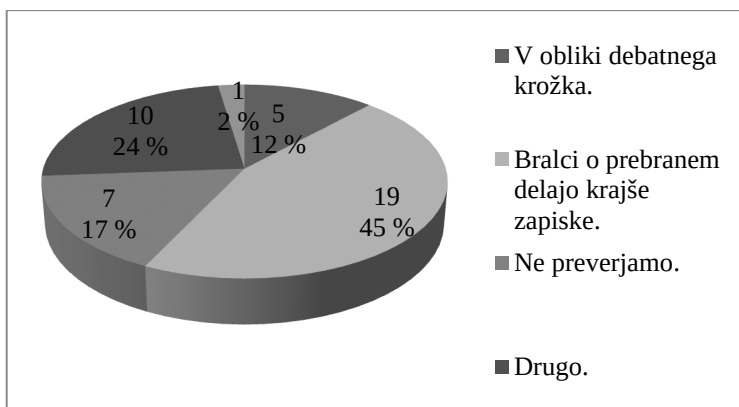
Možnosti za začetek in zaključek bralne sezone so številne, zato nas je zanimalo časovno obdobje, v katerem poteka tekmovanje/branje za bralno značko oz. sodelovanje pri drugi organizirani obliki spodbujanja branja za odrasle.



Graf 20: Časovno obdobje branja

Največkrat, in sicer v 24-ih primerih (56 %), so anketirani izbrali odgovor *Drugo*, pri čemer so navedli začetek bralne sezone 20. november (Dan slovenskih splošnih knjižnic) in zaključek te z datumom 23. april (Svetovni dan knjige), v 11 knjižnicah (26 %) se ravna po šolskem koledarju, v 7 knjižnicah (16 %) pa po koledarskem letu. 1 anketirani (2 %) ni odgovoril.

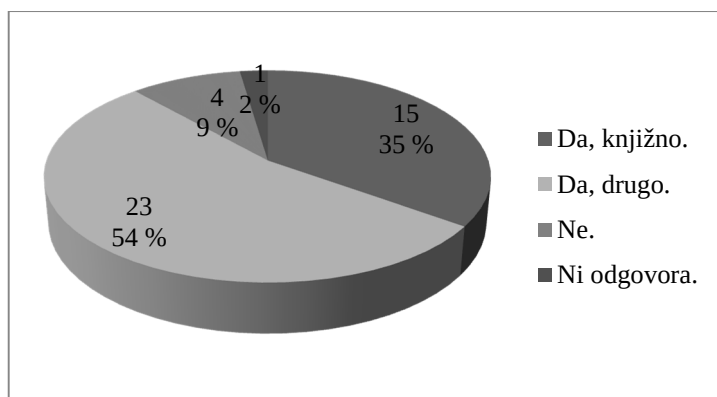
Zgoraj smo napisali, kako so in kako danes v okviru osnovnošolske bralne značke preverjajo prebrano. Zato nas je zanimalo, kako, če sploh, preverjajo prebrano pri odraslih.



Graf 21: Način za preverjanje prebranega

Prišli smo do naslednjega zaključka o preverjanju prebranega. Bralci 19 knjižnic (45 %) o prebranem delajo krajše zapiske, v 7 knjižnicah (17 %) ne preverjajo, ali so bralci dejansko prebrali predpisano število knjig s seznama, v 5 knjižnicah (12 %) poteka preverjanje v obliki debatnega krožka, 10 anketiranih (24 %) je izbralo možnost *Drugo* (pri čemer so najpogosteje dopisali, da preverjajo tako v obliki debate, kot tudi, da bralci o prebranem delajo krajše zapiske), 1 anketirani (2 %) na vprašanje ni odgovoril.

Pogosto nagrada motivira bralce, da se spet/ponovno odločijo za branje, zato smo preverili, ali in kako so bralci nagrajeni za uspešno branje.

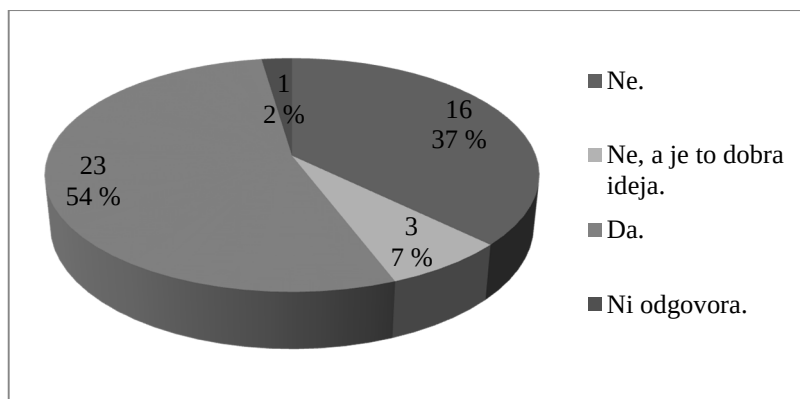


Graf 22: Nagrada ob koncu bralne sezone

Knjiga je precej pogosta nagrada za uspešno branje, in sicer v 15 knjižnicah (35 %) podeljujejo knjižne nagrade ob koncu bralne sezone, ni pa to najpogostejša nagrada, saj je 23 anketiranih (54 %) izbralo možnost druge nagrade, pri čemer navajajo, da bralci prejmejo priznanje, in da jih v knjižnici pogostijo, nekateri podeljujejo praktične nagrade (npr. nakupovalna vrečka iz blaga, kazalka, majica ipd.), spet drugi bralce nagrajujejo

z izletom ali ogledom gledališke predstave, v 4 knjižnicah (9 %) bralci ne dobijo nikakršne nagrade, s strani 1 anketiranega (2 %) odgovora nismo prejeli.

Čisto na koncu raziskave nas je zanimalo medknjižnično povezovanje oz. sodelovanje.



Graf 23: Medknjižnično sodelovanje

Kar 23 anketiranih (54 %) je odgovorilo, da sodelujejo še z drugimi knjižnicami, trem (7 %) se je zdela to dobra ideja, 16 knjižnic (37 %) ne sodeluje z nobeno drugo knjižnico, v enem primeru (2 %) smo ostali brez odgovora.

4.6 Sklepne ugotovitve – dobljeni rezultati in potrditev oz. ovrženje hipotez

H1: Večina slovenskih splošnih knjižnic ima organizirano vsaj eno obliko prostovoljnega branja za odrasle (npr. bralna značka, družinsko branje, poletno branje za družine, bralne urice, bralni krožek idr.), in sicer že več let.

Hipotezo lahko potrdimo, saj ima 43 od skupno 46 sodelujočih knjižnic (tj. 93 %) vsaj eno obliko prostovoljnega branja za odrasle, od tega ima 25 sodelujočih knjižnic (tj. 40 %) organizirano bralno značko za odrasle in tudi drugo obliko organiziranega branja za odrasle, samo drugo obliko organiziranega branja za odrasle ima organizirano 10 sodelujočih knjižnic (tj. 16 %), samo bralno značko za odrasle ima organizirano 6 sode-

lujočih knjižnic (tj 10 %), v treh knjižnicah, ki so sodelovale pri raziskavi (tj. 5 %) pa nimajo organizirane nobene oblike branja za odrasle.

H2: Pobudniki za organizacijo prostovoljnega branja za odrasle so večinoma bibliotekarji, odločitev za tako vrsto branja pa je predvsem dejstvo, da bi popestrili dogajanje v knjižnici.

Prvi del hipoteze lahko potrdimo le deloma, saj so pobudniki branja za odrasle večinoma bibliotekarji IN direktorji/ravnatelji knjižnic, in sicer je tako odgovorilo 20 anketiranih (tj. 47 %) – izbrali so možnost *Drugo* in dopisali oz. so označili dve možnosti in smo pri obdelavi podatkov upoštevali možnost *Drugo*. Drugi del hipoteze pa lahko v celoti ovrzemo, saj je najpogostejši odgovor, in sicer kar v 50 %, *Da bi odrasle spodbudili k branju*, zgoraj omenjena možnost je zastopana v 26 %.

H3: Število bralcev z leti narašča.

Hipotezo potrjujemo, saj je 18 anketiranih (46 %) odgovorilo, da število bralcev očitno narašča. Na drugem mestu je odgovor, da je število sodelujočih konstantno – 10 anketiranih (26 %), manjši porast zaznavajo v 8 knjižnicah (20 %), manjši upad v 2 knjižnicah (5 %), v eni knjižnici (3 %) na vprašanje niso odgovorili, očitnega upada oz. možnosti drugo ni izbral noben od anketiranih.

H4: Bralci so večinoma študentje, brezposelni in upokojenci.

Hipotezo lahko potrdimo le deloma, saj študentje in brezposelni predstavljajo manjšino, in sicer prvi predstavljajo zgolj 8 % vprašanih (tako je odgovorilo 8 anketiranih), drugi pa 13 % oz. 12 vprašanih. Največ sodelujočih tekmovalcev/bralcev predstavljajo upokojenci, in sicer je to možnost izbralo 37 anketiranih (39 %), sledijo pa jim zaposleni – to možnost je izbralo 34 vprašanih oz. 35 %.

H5: Pogosteje berejo ženske.

Hipotezo lahko v celoti potrdimo, saj je kar 98 % vprašanih izbralo to možnost odgovora, le 2 % vprašanih je mnenja, da moški in ženske berejo enako pogosto.

H6: Večina slovenskih splošnih knjižnic ima za branje priporočilne sezname, ki jih večinoma sestavljajo zaposleni v knjižnici.

Prvi del hipoteze potrjujemo, saj priporočilne sezname sestavljajo v 37 knjižnicah (86 %), v 3 knjižnicah (7 %) bralci berejo knjige po lastni izbiri, od 3 anketiranih (7 %) odgovora nismo prejeli. Drugi del hipoteze potrjujemo le deloma, saj se je 18 vprašanih (42 %) odločilo za odgovor, da so sestavljavci seznamov zaposleni v knjižnici, le eden manj, torej 17 anketiranih (40 %), je izbralo odgovor *Drugo*, pri čemer niso zapisali obrazložitve.

H7: Bralci berejo vse zvrsti/vrste literature (tj. pripovedništvo, pesništvo in dramatika), vendar le kanonsko literaturo.

Prvi del hipoteze potrjujemo, ker je kar 35 anketiranih (81 %) odgovorilo, da bralcem priporočajo vse (tri) zvrsti/vrste literature, 4 vprašani (9 %) so izbrali odgovor *Drugo*, dva anketirana (5 %) sta odgovorila, da priporočata samo pripovedništvo, prav tako dva (5 %) nista odgovorila, nihče od anketiranih pa se ni odločil za možnost odgovorov ali samo dramatika ali samo pesništvo. Drugi del hipoteze zavračamo, saj je kar 30 vprašanih (70 %) odgovorilo, da bralci lahko berejo tako kanonsko, kot tudi trivialno literaturo, 10 vprašanih (23 %) je izbralo odgovor *Samo kanonsko literaturo*, za odgovor *Samo trivialno literaturo* se ni odločil nihče, v treh primerih (7 %) odgovora nismo dobili.

H8: Literatura ni ločena glede na starost in spol bralcev (npr. ljubezenski, pustolovski, zgodovinski roman idr.).

Hipotezo v celoti potrjujemo, saj 38 vprašanih (88 %) zvrsti/vrst literature ne ločuje glede na spol in starost bralcev, 3 vprašani (7 %) so izbrali možnost ločevanja glede na starost bralcev, od 2 vprašanih (5 %) odgovora nismo prejeli. Za možnost ločevanja glede na spol in starost oz. samo glede na spol bralcev se ni odločil nihče od vprašanih.

H9: V večini knjižnic poteka organizirano branje za odrasle med septembrom in junijem (šolski koledar).

Hipotezo bomo ovrgli, saj so anketirani največkrat, in sicer v 24-ih primerih (56 %) izbrali odgovor *Drugo*, pri čemer so navedli začetek bralne sezone 20. november (Dan slovenskih splošnih knjižnic) in zaključek te z datumom 23. april (Svetovni dan knjige), v 11 knjižnicah (26 %) se ravna po šolskem koledarju, v 7 knjižnicah (16 %) pa po koledarskem letu. 1 anketirani (2 %) ni odgovoril.

H10: Bralci o prebranem večinoma delajo krajše zapiske.

Hipotezo potrjujemo, saj bralci 19 knjižnic (45 %) o prebranem delajo krajše zapiske, v 7 knjižnicah (17 %) ne preverjajo, ali so bralci dejansko prebrali predpisano število knjig s seznama, v 5 knjižnicah (12 %) poteka preverjanje v obliki debatnega krožka, 10 anketiranih (24 %) je izbralo možnost *Drugo* (pri čemer so najpogosteje dopisali, da preverjajo tako v obliki debate, kot tudi, da bralci o prebranem delajo krajše zapiske), 1 anketirani (2 %) na vprašanje ni odgovoril.

H11: Ob koncu branja bralci večinoma prejmejo knjižno nagrado.

Hipotezo bomo ovrgli, saj je knjiga sicer pogosta nagrada za uspešno branje, in sicer v 15 knjižnicah (35 %) podeljujejo knjižne nagrade ob koncu bralne sezone, ni pa to najpogostejša nagrada, saj je 23 anketiranih (54 %) izbralo možnost druge nagrade (npr. priznanje, pogostitev v knjižnici, praktična nagrada (npr. nakupovalna vrečka iz blaga, kazalka, majica ipd.), izlet ali ogled gledališke predstave), v 4 knjižnicah (9 %) bralci ne dobijo nikakršne nagrade, s strani 1 anketiranega (2 %) odgovora nismo prejeli.

H12: Medknjižnično sodelovanje poteka na regijski ravni.

Hipotezo potrjujemo, saj nacionalnega sodelovanja splošnih knjižnic nihče od anketiranih ne omenja, precej pogosto pa med odgovarjanjem anketiranih naletimo na medknjižnično sodelovanje na regijski ravni (npr. bralni projekti *Korošci pa bukve beremo*, *Primorci beremo*, *Posavci beremo skupaj*).

5. Zaključek

V diplomskem delu smo skušali definirati pojem branje, a enotne definicije zanj ni, saj se z leti raziskovanj definicije spreminjajo.

Z znanstvenim preučevanjem branja so najprej pričeli v Nemčiji in Franciji, in sicer v drugi polovici 19. stoletja, v začetku 20. stoletja tudi v Angliji, od 60-ih in 70-ih let 20. stoletja pa je preučevanje branja doživelo razcvet.

Splošno sprejet opis branja pomeni proces bralčevega tvorjenja pomena s pomočjo besedila. Poudarja se pomen bralčeve aktivne vloge pri procesu branja in osebni prispevek bralca. Splošno definicijo poda tudi SSKJ (gl. zadaj).

Skozi leta raziskovanja so nastali številni modeli branja – v diplomskem delu smo našli faze/stopnje branja po Piagetu, Challovu, Appleyardu, Grayu, Gatesu, Duffyju in Roehlerjevi ter Spear-Swerlingovi in Sternbergu. Podrobneje smo opisali le najvišjo stopnjo posameznega modela. Ugotovili smo, da je za vse našteje modele značilen razvoj bralnih sposobnosti od enostavnejših do kompleksnejših. Kljub temu, da raziskovalci različno poimenujejo stopnje, podobno ali enako opredelijo sposobnosti, ki jih bralci dosežejo.

Na kratko smo opisali kognitivne (tj. dekodiranje in razumevanje) in čustveno-motivacijske (tj. odnos do branja, interes in motivacija za branje) dejavnike branja, našli vrste branja glede na hitrost (običajno, površno, pregledno in eksponentno branje), glasnost (glasno, polglasno in tiho branje) ter nagibe (informacijsko, sproščujoče, razmišljujoče/kognitivno in literarno branje).

Našli smo oblike pred-, osnovno- in srednješolskega branja pri nas ter se osredotočili na branje odraslih.

Opisali smo nekatere oblike in projekte za spodbujanje branja odraslih, ki so pod okriljem Andragoškega centra Slovenije, Bralnega društva Slovenije in Društva Bralna značka – ZPMS (npr. tečaj/delavnica/seminar hitrega branja, potovanje z avtorjem, tečaj

retorike, študijski krožek (Beremo z Manco Košir), projekti vseživljenjskega učenja (Usposabljanje za življenjsko uspešnost (UŽU) – Beremo in pišemo skupaj, UŽU – Most do izobrazbe), knjižna čajanka, bralnice ipd.).

Našteli in opisali smo tipe odraslih bralcev (funkcionalno-pragmatični, čustveno-fantastični, razumsko-intelektualni in literarni bralci).

Nadalje smo razložili pojma učinkovito in strateško branje. Definirali smo bralno pismenost, tj. trajno razvijajoča se zmožnost posameznikov, da uporabljajo družbeno dogovorjene sisteme simbolov za tvorjenje, razumevanje in uporabo besedil za potrebe življenja v družini, šoli, na delovnem mestu in v družbi. Do bralne pismenosti vodita dve fazi: 1. faza opismenjevanja v ožjem pomenu besede in 2. faza opismenjevanja v širšem pomenu besede (podrobnosti gl. zadaj).

Povzeli smo rezultate bralne pismenosti odraslih, ki jo je leta 1998 opravila Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) in ugotovili, da je za Slovenijo značilna visoka umestitev (65–77 % odraslih) na prvi dve od petih ravni. Raven pismenosti je prikazana s pomočjo lestvice, ki obsega 500 točk in je razdeljena na 5 ravni, pri čemer 1 pomeni najnižjo, 5 pa najvišjo raven pismenosti.

Od leta 2008 (leta 2013 je bil zaključen prvi krog) poteka raziskava Programa za mednarodno ocenjevanje kompetenc odraslih (PIAAC), ki naj bi omogočila primerjavo spretnosti in kompetenc med državami (sodelujejo lahko države z vsega sveta) ter merila njihovo spreminjanje v posameznih časovnih obdobjih – raziskavo bi ponavljali na 5–10 let. Drugi krog raziskave (vključena je tudi Slovenija) se je začel leta 2012 in bo potekal do leta 2016. Ko bodo objavljeni rezultati te raziskave, bi bilo smiselno narediti primerjavo raziskav in objaviti študijo o bralni pismenosti odraslih v Sloveniji in po svetu.

V letu 2004 je komisija za razvoj področja pismenosti izdelala strokovne podlage za pripravo smernic za razvoj pismenosti, ki so izhodišče za pripravo nacionalne strategije za razvoj pismenosti. V diplomskem delu smo povzeli bistvene ugotovitve treh vsebinskih sklopov, in sicer: 1. pregled mednarodnih raziskav s področja pismenosti, v katerih

je sodelovala tudi Slovenija in domačih raziskav s tega področja, 2. pregled strategij za razvoj pismenosti v tujih državah, ki imajo dokaj visoke ravni pismenosti in 3. pismenost v strateških in razvojnih dokumentih na državni in mednarodni ravni.

Za potrebe raziskovalnega dela smo podrobneje opisali bralno značko za osnovnošolce – skušali smo definirati pojem bralna značka, na hitro opisali zgodovino le-te od začetka do danes, potek branja in nagrajevanje bralcev. Ugotovili smo, da je bralna značka za odrasle zasnovana podobno kot bralna značka za osnovno šolo, podobni so cilji, metode in oblike dela.

Bralno značko sta po češkem zgledu osnovala ravnatelj osnovne šole na Prevaljah, pisatelj Leopold Suhodolčan, in profesor slovenščine na tej šoli, Stanko Kotnik. Prvo tekmovanje za Prežihovo bralno značko so razglasili v jeseni leta 1960, prve značke pa so bile podeljene maja 1961 v Kotljah na Koroškem. Bralcem je bil na voljo seznam kakovostnih sodobnih slovenskih leposlovnih del, na katerem je bilo vsaj eno Prežihovo delo. Bralci so morali ob branju vsakega proznega dela pisati zapiske, iz pesniške zbirke pa so se morali naučiti tri pesmi po lastni izbiri. Bralno značko je prvič uspešno zaključilo 119 bralcev, nato pa vsako leto več.

Kot je bralna značka za osnovne šole v 55-ih letih postopoma pridobivala na veljavi in se spreminjala ter postala t. i. nacionalni šport za več kot 70 % osnovnošolcev, tako lahko sčasoma in z vztrajnostjo mentorjev na veljavi pridobijo tudi organizirane oblike branja za odrasle – trenutno se na republiškem nivoju zelo uveljavlja predšolska bralna značka. Zakaj se ne bi tako uveljavila še bralna značka za odrasle?

Temelje zanjo so postavili sprva v knjižnici v Izoli (leta 2000), nato pa je na Ptujju od leta 2001 z vztrajnostjo bibliotekarjev zaživel projekt bralne značke za odrasle in po njihovem zgledu se širi na področje celotne Slovenije. Knjižnice so se začele tudi medsebojno povezovati – nastali so bralni projekti (kot npr. *Korošci pa bukve beremo*, *Pri morci beremo*, *Posavci beremo skupaj*). Poleg bralne značke za odrasle se vse bolj pojavljajo tudi druge organizirane oblike prostovoljnega branja za odrasle (npr. bralne čajanke, bralni klubi, družinsko branje ipd.). Spodbudno je dejstvo, da se vsako leto takim oblikam branja pridružuje več odraslih bralcev (na Ptujju številka presega 500 udeležencev). Bibliotekarji se trudijo, da bi ponudili čim več kakovostnih knjig sloven-

skih in tujih avtorjev. Bralci o branem bodisi delajo zapiske, bodisi se udeležujejo bralnih debat, srečanj z avtorji ipd. Skratka, branje jim nudi užitek in tudi druženje. Za sodelovanje pri projektu so bralci največkrat nagrajeni, kar jih spodbuja, da berejo spet in spet, nove knjige, nove zgodbe. Pohvala gre vsem zaposlenim v knjižnicah, ki se trudijo knjigo približati najširšemu krogu bralcev, ki se trudijo, da knjiga v dobi sodobne tehnologije ne izgubi svojega mesta in vsem, ki radi sodelujejo pri teh projektih.

Delo je temelj za nadaljnje raziskovanje bralnih navad odraslih. Podatke lahko nadgradimo še tako, da v raziskavo vključimo še druge slovenske knjižnice, lahko pa celo bralce same.

6. Literatura

1. BANIČ, T., BERČIČ, B., FILO, B., VESELKO, M.: *Osnove knjižničarstva*. Posebna izobraževalna skupnost za kulturo. Ljubljana. 1987.
2. BOŽIČNIK, N.: *Bralna pismenost in esej na maturi*. Diplomsko delo. Univerza v Mariboru. Filozofska fakulteta. Maribor. 2012.
3. BRENK, E.: Pregled ponudbe izobraževanja in učenja odraslih v Sloveniji v šolskem letu 2006/2007. Poročilo in analiza. Andragoški center Slovenije. Ljubljana. 2006.
4. BREZIGAR, M.: *Pomen branja in spodbujanje bralne motivacije*. Diplomsko delo. Univerza v Mariboru. Filozofska fakulteta. Maribor. 2011.
5. BREZNIK, M., NOVLJAN, S., JUG, J., MILOHNIČ, A. *Knjižna kultura*. UMco, d. d. Ljubljana. 2005.
6. BUCIK, N.: Spodbujanje motivacije za branje. V: Šolska knjižnica 2. Založba Zavoda RS za šolstvo. 2006.
7. CESTNIK, M.: *Razvijanje bralne sposobnosti v literarnem klubu*. V: Ivšek, M. (ur.), *Bralna sposobnost ima neomejene možnosti razvoja*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Ljubljana. Str. 219–227. 1999.
8. DEPORTER, B., HERNACKI, M.: *Kvantno učenje: osvobodite genija v sebi*. Glotta Nova. Ljubljana. 1996.
9. DEŽMAN, S.: Bralna značka v osnovni šoli: aktivnosti spodbujanja branja in preverjanja prebranih knjig. Priročnik za mentorje bralne značke. Skriptorij KA. Radovljica. 1998.
10. ERHATIČ, B., ŠTIH, A.: *Z besedo na dan*. Založba Obzorja. Maribor. 2007.

11. FATUR, S.: *Ob knjigi sam s seboj*. V: Ivšek, M. (ur.), *Bralna sposobnost ima neomejene možnosti razvoja*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Ljubljana. Str. 53–62. 1999.
12. GROSMAN, M.: *Pomen branja za posameznika in širšo družbo*. V: Mohar, M. (ur.): *Beremo skupaj*. Priročnik za spodbujanje branja. Mladinska knjiga. Ljubljana. 2003.
13. GROSMAN, M.: *Razsežnosti branja: za boljšo bralno pismenost*. Založba Karantanija. Ljubljana. 2006.
14. GROSMAN, M.: *Od spontanega do nadgrajenega in reflektiranega branja*. V: Ivšek, M. (ur.), *Bralna sposobnost ima neomejene možnosti razvoja*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Ljubljana. Str. 11–33. 1999.
15. GROSMAN, M.: *Poti do višje pismenosti terjajo sistematično prizadevanje*. V: Vintar, J. (ur.), *Kako naj šola razvija branje in širšo pismenost*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Ljubljana. 2005.
16. GROSMAN, M.: *Razsežnosti branja*. Založba Karantanija. Ljubljana. 2006.
17. GROSMAN, M.: *Zagovor branja: Bralec in književnost v 21. stoletju*. Založba Sophia. Ljubljana. 2004.
18. GROSMAN, M.: *Zakaj brati? Vprašanje, ki terja vedno nove odgovore*. V: Saksi-da, I. (ur.), *Bralna značka v tretjem tisočletju*. Založba Rokus, d. o. o. Ljubljana. Str. 21–26. 2000.
19. GROSMAN, M.: *Zakaj je na vseh ravneh šolanja potreben razvojnim stopnjam učencev prilagojen pouk bralne pismenosti in stopenjskost pri usvajanju bralne pismenosti*. V: Vintar, J. (ur.), *Stopenjskost pri usvajanju pismenosti: postopen*

- pouk bralne pismenosti na vseh ravneh šolanja. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Ljubljana. Str. 5–11. 2007.
20. GROSMAN, M.: *Znanja za uspešen pouk pismenosti*. V: Vintar, J. (ur.), *Kako naj šola razvija branje in širšo pismenost*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Ljubljana. 2005a.
21. HRIBARŠEK, M.: *Bralna značka za odrasle v Medobčinski splošni knjižnici Žalec*. Diplomsko delo. Univerza v Mariboru. Filozofska fakulteta. Maribor. 2012.
22. JAMNIK, T., PERKO, M.: *Bralna značka*. Zbornik – strokovni seminar za mentorje 1999/2000. ZPMS. Ljubljana. 2000.
23. JAMNIK, T.: *Družinske bralne delavnice v Nemčiji in Švici*. Moja Slovenija, št. 2. Str. 41–43. 2008.
24. JAMNIK, T.: *S knjigo v svet*. V: Saksida, I. (ur.), *Bralna značka v tretjem tisočletju*. Založba Rokus, d. o. o. Ljubljana. Str. 77–85. 2000.
25. JERČIČ PŠENIČNIK, S.: Učitelj, učenec in branje v osnovni šoli, ki omogoča vseživljenjsko pismenost. V: Vintar, J. (ur.), *Stopenjskost pri usvajanju pismenosti: postopen pouk bralne pismenosti na vseh ravneh šolanja*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Ljubljana. Str. 118–126. 2007.
26. JUG, J.: *Branje odraslih*. Moderna organizacija. Kranj. 1993.
27. JUG, J.: *Tehnike branja*. Moderna organizacija v sestavu VŠOD. Kranj. 1986.
28. *Kam po znanje?* Republiški komite za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo, Gospodarska zbornica Slovenije, Skupnost izobraževalnih centrov Slovenije in Zveza delavskih univerz Slovenije. Ljubljana. 1990.

29. KNAFLIČ, L.: *O programu »Beremo in pišemo skupaj«*. Vzgoja in izobraževanje, 37, št. 2. Str. 10–14. 2006.
30. KOŠIR, M., NOVAK, D.: *Študijski krožki »Beremo z Manco Košir«*. V: Ivšek, M. (ur.), *Bralna sposobnost ima neomejene možnosti razvoja*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Ljubljana. Str. 186–190. 1999.
31. KOTNIK, S.: *Spodbude*. Založba Obzorja. Maribor. 1988.
32. KROPP, P.: *Vzgajanje bralca – naj vaš otrok postane bralec za vse življenje*. Učila. Tržič. 2000.
33. KROPP, P.: *Vzgajanje bralca: naj vaš otrok postane bralec za vse življenje*. Učila, d. o. o. Tržič. 2000.
34. MARC, D., TORKAR-PAPEŽ, K.: *Kultura govornice in zapisane besede ali retorika za današnjo rabo*. DZS. Ljubljana. 2006.
35. MEDVED, J.: *Bralna značka za odrasle v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj*. Diplomsko delo. Univerza v Mariboru. Pedagoška fakulteta. Maribor. 2007.
36. MISLEJ-BOŽIČ, N. (ur.): *Branje na stičišču*. Ljubljana. Bralno društvo Primorske; Sežana: Knjižnica Srečka Kosovela. 2001.
37. NOVLIJAN, S.: *Združevanje različnosti za uresničevanje skupnih ciljev*. V: Ivšek, M. (ur.), *Bralna sposobnost ima neomejene možnosti razvoja*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Ljubljana. Str. 273–281. 1999.
38. PAVLICA, H.: *Študentski bralni klub – nova oblika druženja in izobraževanja*. V: Ivšek, M. (ur.), *Bralna sposobnost ima neomejene možnosti razvoja*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Ljubljana. Str. 191–197. 1999.

39. PEČJAK, S., GRADIŠAR, A.: *Bralne učne strategije*. Založba Zavod RS za šolstvo. Ljubljana. 2002.
40. PEČJAK, S.: Kako do boljšega branja. Tehnike in metode za izboljšanje bralne učinkovitosti. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. Ljubljana. 1993.
41. PEČJAK, S.: *Kakšno (naj) bo učinkovito branje v 21. stoletju?* V: Saksida, I. (ur.), *Bralna značka v tretjem tisočletju*. Založba Rokus, d. o. o. Ljubljana. Str. 27–33. 2000.
42. PEČJAK, S.: *Osnove psihologije branja*. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. Ljubljana. 1999.
43. PEČJAK, S.: Razvoj branja skozi očala sodobnih pedagoško-psiholoških spoznanj. V: Ivšek, M. (ur.), *Bralna sposobnost ima neomejene možnosti razvoja*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Ljubljana. Str. 34–45. 1999a.
44. PEČJAK, S.: Stopenjskost pismenosti – kaj je in kako jo udejanjati v naših šolah. V: Vintar, J. (ur.), *Stopenjskost pri usvajanju pismenosti: postopen pouk bralne pismenosti na vseh ravneh šolanja*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Ljubljana. Str. 12–19. 2007.
45. PEČJAK, S.: Zakaj uporaba bralnih strategij povečuje bralno/učno učinkovitost? V: Ivšek, M.(ur.), *Različne vrste branja terjajo razvijanje različnih bralnih strategij*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Ljubljana. Str. 33–41. 2001.
46. PEČJAK, V.: *Hitro in uspešno branje*. Samozaložba. Ljubljana. 1991.
47. SAKSIDA, I.: *Bralna značka v tretjem tisočletju*. Zbornik ob 40-letnici bralne značke. Rokus. Ljubljana. 2000.

48. STARC, S.: *Bralno razumevanje*. V: Ivšek, M. (ur.), *Bralna sposobnost ima neomejene možnosti razvoja*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Ljubljana. Str. 115–129. 1999.
49. Strokovne podlage za pripravo nacionalne strategije za razvoj pismenosti (povzetek). Ljubljana. 2006.
50. ŠKARIČ, I.: *V iskanju izgubljenega govora*. Šola retorike. Ljubljana. 2005.
51. ŠTRANCAR, M.: Didaktično-metodični pogledi na branje dramskega besedila (v gimnaziji). V: Ivšek, M. (ur.), *Bralna sposobnost ima neomejene možnosti razvoja*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Ljubljana. Str. 130–148. 1999.
52. URBANC, D.: *Pospešeno in hitrostno branje: praktični priročnik*. Didakta. Tržič. 1992.
53. URBANC, D.: *Vsak lahko bere hitreje*. Učila d. o. o. Tržič. 1995.
54. ZUPAN, J.: *O gibanju za dobro knjigo*. V: Golob, B. (ur.): *Kulturno izročilo bralne značke*. Mladinska knjiga, Zveza bralnih značk Slovenije. Ljubljana. 1985.
55. ZUPAN, J.: *V objemu besed*. Založba Karantanija. Ljubljana. 2008.
56. ZVER, M.: *Knjižne čajanke v Mladinski knjigi*. Odsevanja, št. 49/50. Str. 103. 2003.
57. ŽAKELJ, H.: *Oblike izobraževanja odraslih za učinkovito branje in za boljšo bralno pismenost*. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta. Ljubljana. 2008.

7. Elektronski viri

1. <http://www.bralnaznacka.si> (24. 3. 2015)
2. <http://www.rtvsllo.si/kultura/knjige/bralna-znacka-ze-50-let-spodbuja-kbranju/239465>, (7. 5. 2015)
3. <http://knjiznicaospolzela.weebly.com/uploads/1/2/3/5/12358851/zlozenka-kotnik.pdf>, (7. 5. 2015)
4. http://www.koropedija.si/index.php?title=Leopold_Suhodol%C4%8Dan (6. 1. 2011)
5. <http://www.rtvsllo.si> (7. 5. 2015)
6. <http://acs.si> (5. 1. 2008)
7. <http://www.zrss.si/bds/default.asp> (2. 10. 2006)
8. <http://www.reading.org/association/about/index.html> (2. 10. 2006)

8. Priloge

8.1 Primer anketnega vprašalnika

Spoštovani!

Moje ime je Judita Kobol in sem diplomantka na oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. V okviru diplomske naloge z naslovom »*Organizirano prostovoljno branje za odrasle v slovenskih splošnih knjižnicah*« delam raziskavo bralne kulture odraslih in medknjižničnega povezovanja. Vljudno vas prosim za sodelovanje, in sicer tako, da rešite anketni vprašalnik (zaradi lažje obdelave in posledično verodostojnejših podatkov vas vljudno prosim, da v primeru dveh ali več organiziranih oblik branja za odrasle, za vsako izpolnite po en vprašalnik). Za sodelovanje se vam že vnaprej najlepše zahvaljujem! O rezultatih ankete in izidu diplomskega dela vas bom obvestila.

Judita Kobol, Oddelek za slovenistiko Filozofske fakultete v Ljubljani

1. Podatki o splošni knjižnici.

Naziv spl. knjižnice

Naslov

Pošta

Telefonska številka

e-mail

2. Ali vaša knjižnica odraslim bralcem ponuja branje/tekmovanje za bralno značko?

a) Da.

b) Ne. Zakaj? _____

3. Ali ponuja še kakšne druge organizirane oblike spodbujanja branja za odrasle?
- a) Da.
 - b) Ne. Zakaj? _____

3.1 Katere? (Možnih je več odgovorov)

- a) Družinsko branje.
- b) Poletno branje za družine.
- c) Bralne urice.
- d) Bralni krožek.
- e) Drugo: _____

Na naslednja vprašanja odgovarjajo samo bibliotekarji, ki so na 2. in/ali 3. vprašanje odgovorili pritrdilno.

4. Kdo je dal pobudo za bralno značko oz. za drugo organizirano obliko spodbujanja branja za odrasle?
- a) Ravnatelj oz. direktor knjižnice.
 - b) Bibliotekarji (zaposleni).
 - c) Bralci.
 - d) Drugo: _____
5. Zakaj ste se odločili za bralno značko oz. za drugo organizirano obliko spodbujanja branja za odrasle? (Možnih je več odgovorov)
- a) Za popestritev dogajanja v naši knjižnici.
 - b) Ker je to tudi praksa drugih knjižnic.
 - c) Da bi odrasle spodbudili k branju.
 - d) Drugo: _____
6. Koliko let v vaši knjižnici poteka bralna značka oz. druga organizirana oblika spodbujanja branja za odrasle?
- a) Letos prvič.
 - b) Od leta _____

Na 7. vprašanje odgovorijo samo bibliotekarji, ki so na 6. vprašanje odgovorili, da tekmovalje v njihovi knjižnici poteka že več let.

7. Ste od začetka do danes opazili porast oz. upad bralcev/tekmovalcev za bralno značko oz. za drugo organizirano obliko spodbujanja branja za odrasle?
- a) Očiten porast.
 - b) Manjši porast.
 - c) Očiten upad.
 - d) Manjši upad.
 - e) Število tekmovalcev je konstantno.
 - f) Drugo: _____
8. Koliko odraslih bralcev sodeluje pri branju/tekmovalstvu za bralno značko oz. drugi organizirani obliki spodbujanja branja za odrasle?
- Napišite število: _____
9. Bralci, ki berejo/tekmujejo za bralno značko oz. sodelujejo pri drugi organizirani obliki spodbujanja branja za odrasle, so predvsem ... (Možnih je več odgovorov)
- a) Študentje.
 - b) Brezposelni.
 - c) Zaposleni.
 - d) Upokojenci.
 - e) Drugo: _____
10. Glede na spol med bralci/tekmovalci za bralno značko oz. sodelujočimi pri drugi organizirani obliki spodbujanja branja za odrasle prevladujejo ...
- a) Ženske.
 - b) Moški.
 - c) So približno izenačeni.
11. Koliko knjig mora bralec prebrati, da osvoji bralno značko?
- Napišite število: _____

12. Ali v vaši knjižnici obstaja (priporočilni) seznam branja za bralno značko?

- a) Da.
- b) Ne, bralci berejo knjige po lastni izbiri.

Če ste na 12. vprašanje pritrdili, prosim, da odgovorite na spodnje vprašanje.

12.1 Kdo sestavlja priporočilni seznam?

- a) Zaposleni v knjižnici.
- b) Zaposleni s pomočjo bralcev (v obliki ankete).
- c) Drugo: _____

13. Katere literarne zvrsti/vrste priporočate?

- a) Samo pripovedništvo.
- b) Samo pesništvo.
- c) Samo dramatika.
- d) Vse zvrsti literature.
- e) Drugo: _____

14. Ali lahko berejo le kanonsko ali tudi trivialno literaturo?

- a) Samo kanonsko literaturo.
- b) Samo trivialno literaturo.
- c) Oboje.

15. Ali ločujete zvrsti/vrste literature glede na spol in starost bralcev? (Npr. ljubezenski romani, pustolovski roman, zgodovinski roman ipd.)

- a) Da, glede na spol in starost bralcev.
- b) Da, vendar samo glede na spol bralcev.
- c) Da, vendar samo glede na starost bralcev.
- d) Ne.

16. V katerem časovnem obdobju v vaši knjižnici poteka branje/tekmovanje za bralno značko pri odraslih oz. sodelovanje pri drugi organizirani obliki spodbujanja branja za odrasle?
- a) Ravnamo se po šolskem koledarju.
 - b) Ravnamo se po koledarskem letu.
 - c) Drugo: _____
17. Kako preverjate, ali je bralec knjige resnično prebral?
- a) V obliki debatnega krožka.
 - b) Bralci o prebranem delajo krajše zapiske.
 - c) Ne preverjamo.
 - d) Drugo: _____
18. Ali bralec ob koncu branja/tekmovanja za bralno značko oz. za sodelovanje pri drugi organizirani obliki spodbujanja branja za odrasle prejme nagrado?
- a) Da, knjižno.
 - b) Da, drugo: _____
 - c) Ne.
19. Ali vaša knjižnica v zvezi z bralno značko za odrasle oz. v zvezi z drugo organizirano obliko spodbujanja branja za odrasle sodeluje še s katero (katerimi) drugo (drugimi) knjižnico (knjižnicami)?
- a) Ne.
 - b) Ne, a je to dobra ideja.
 - c) Da. S katero (katerimi)? _____

8.2 Seznam slovenskih splošnih knjižnic, ki smo jim v elektronski obliki (e-pošta) poslali anketne vprašalnike

Zap. št.	Splošna knjižnica
1.	Goriška knjižnica Franceta Bevka, Nova Gorica
2.	Knjižnica Bena Zupančiča, Postojna
3.	Knjižnica Josipa Vošnjaka, Slovenska Bistrica
4.	Knjižnica Jožeta Udoviča, Cerknica
5.	Knjižnica Pavla Golie Trebnje
6.	Knjižnica Rogaška Slatina
7.	Knjižnica Šentjur
8.	Knjižnica Velenje
9.	Kosovelova knjižnica, Sežana
10.	Lavričeva knjižnica, Ajdovščina
11.	Medobčinska splošna knjižnica Žalec
12.	Mestna knjižnica Grosuplje
13.	Osrednja knjižnica Celje
14.	Mestna knjižnica Kranj
15.	Pokrajinska in študijska knjižnica, Murska Sobota
16.	Slovenska študijska knjižnica, Celovec
17.	Splošna knjižnica Slovenske Konjice
18.	Knjižnica Dušana Černeta, Trst
19.	Knjižnica Ivana Tavčarja Škofja Loka
20.	Knjižnica Kočevje
21.	Mestna knjižnica Piran – Biblioteca civica Pirano
22.	Cankarjeva knjižnica Vrhnika
23.	Knjižnica Brežice
24.	Knjižnica Lendava - Konyvtar Lendva
25.	Knjižnica Logatec
26.	Knjižnica Miklova hiša Ribnica
27.	Knjižnica Sevnica
28.	Knjižnica Toneta Seliškarja, Trbovlje

29.	Knjižnica Mileta Klopčiča Zagorje
30.	Matična knjižnica Kamnik ¹³
31.	Javni zavod Knjižnica Gornja Radgona
32.	Knjižnica Cirila Kosmača, Tolmin
33.	Knjižnica Franca Ksavra Meška, Ormož
34.	Knjižnica Ivana Potrča, Ptuj
35.	Mestna knjižnica in čitalnica Idrija
36.	Osrednja knjižnica S.Vilharja – Biblioteca Centr., Koper
37.	Marinkina knjižnica Škofja Loka
38.	Knjižnica Črnomelj
39.	Knjižnica Domžale
40.	Knjižnica dr. Toneta Pretnarja, Tržič
41.	Knjižnica Dravograd
42.	Knjižnica Antona Sovreta Hrastnik
43.	Knjižnica Ksaverja Meška, Slovenj Gradec
44.	Knjižnica Laško
45.	Knjižnica Lenart
46.	Knjižnica Litija
47.	Knjižnica Makse Samsa, Ilirska Bistrica
48.	Knjižnica Medvode
49.	Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto
50.	Knjižnica Radlje ob Dravi
51.	Knjižnica Šmarje
52.	Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika, Ravne
53.	Ljudska knjižnica Metlika
54.	Mariborska knjižnica
55.	Mestna knjižnica Izola – Biblioteca civica di Isola
56.	Mestna knjižnica Ljubljana

¹³ V letu 2015 so knjižnico preimenovali, in sicer je sedaj Knjižnica Franceta Balantiča Kamnik. V seznamu smo namerno pustili staro poimenovanje, saj so se nekateri občani pritožili glede novega imena knjižnice, zato bodo na eni izmed občinskih sej ponovno odločali o imenu.

57.	Narodna in študijska knjižnica, Trst
58.	Občinska knjižnica Jesenice
59.	Osrednja knjižnica Mozirje
60.	Splošna knjižnica Ljutomer
61.	Knjižnica A. T. Linhartaradovljica
62.	Valvasorjeva knjižnica, Krško

Legenda:

Knjižnice so barvno označene glede na:

a)	Nesodelovanje pri raziskavi	Nesodelujoče knjižnice.
b)	Sodelovanje pri raziskavi (glede na vrsto sodelovanja smo naključno določili barve)	Sodelujoče knjižnice, v katerih nimajo nobene organizirane oblike branja.
		Sodelujoče knjižnice, v katerih imajo organizirano/organizirane samo drugo/druge obliko/oblike organiziranega branja za odrasle.
		Sodelujoče knjižnice, v katerih imajo organizirano samo bralno značko
		Sodelujoče knjižnice, v katerih imajo organizirano tako bralno značko kot tudi drugo/druge obliko/oblike organiziranega branja za odrasle – za vse oblike rešen le 1 vprašalnik.
		Sodelujoče knjižnice, v katerih imajo organizirano tako Bralno značko kot tudi drugo/druge obliko/oblike organiziranega branja za odrasle – za vsako od oblik rešen po 1 vprašalnik.

Izjava o avtorstvu

Spodaj podpisana Judita Kobol izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom *Organizirano prostovoljno branje za odrasle v slovenskih splošnih knjižnicah* moje avtorsko delo in da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo. Strinjam se z objavo mojega diplomskega dela na spletnih straneh Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in dovoljujem citiranje pod pogoji, ki jih določajo mednarodni standardi in veljavna zakonodaja. Izjavljam, da sta tiskana in elektronska verzija diplomskega dela kompatibilni.

Ljubljana, 2015

Podpis: Judita Kobol
